Milda Telksnytė
Vygandas Račkaitis

DAUMANTO KALAVIJAS

Būdamas kunigaikščiu Nalšios žemėje, Daumantas vedė Mindaugo antrosios žmonos Mortos seserį. Mortai mirus, ją 1262 metais pagrobė Mindaugas. Už tai Daumantas sudarė sąmokslą su Treniota ir 1263 m. nužudė Mindaugą su sūnumis Rukliu ir Rupeikiu; taip padėjo Treniotai užgrobti Lietuvoje valdžią. Mindaugo sūnui Vaišelgai (Vaišvilkui) 1264 m. pašalinus iš sosto Treniotą, Daumantas su kai kuriais Nalšios ir Deltuvos kunigaikščiais jo nepripažino. Vaišelgai, remiamam Švarno, 1265 m. užvaldžius Deltuvą ir Nalšią Daumantas su savo kariauna (~ 300 vyrų) pabėgo į Pskovą. Čia stačiatikiškai apsikrikštijo Timotiejumi (Timofėjumi). Išrinktas Pskovo kunigaikščiu vedė Aleksandro Neviškio sūnaus Dmitrijaus dukterį. Keršydamas Vaišelgos šalininkui Gerdeniui 1266 m. birželį ir 1266 – 67 m. žiemą nusiaubė jo žemes Nalšioje, paėmė į nelaisvę jo sūnus.

Edvardas GUDAVIČIUS

Kad ir kaip vertintume Mindaugą, aišku, kad jis yra Lietuvos valstybės kūrėjas, o jo žudikas Daumantas – išdavikas, po nelemto darbo visą gyvenimą tarnavęs svetimiems.

Alfredas BUMBLAUSKAS

UDK 888.2-3
Te46

Leidybą finansavo
Anykščių rajono savivaldybė

Dizainerė ir viršelio autorė
Inga Petrauskienė

© Milda Telksnytė, 2009
© Vygandas Račkaitis, 2009
© A. Baranausko ir A. Vienuolio Žukausko memorialinis muziejus
© UAB „Petro ofsetas“, 2009

ISBN 978-609-420-035-9

Milda
Telksnytė

Vygandas
Račkaitis

DAUMANTO kalavijas

ROMANAS

leidykla-spaustuvė
PETRO OFSETAS

2009

Tą vėlų 1265 - ųjų metų rudenį Nalšios kunigaikštis Daumantas, karaliaus Mindaugo žudikas, bėgo iš Lietuvos. Kartu su juo paliko savo kraštą daugmaž 300 nalšėnų. Vienus paskui kunigaikštį vedė ištikimybė, kitus – baimė. Sugrįžęs iš vienuolyno vyriausias Mindaugo sūnus Vaišvilkas ugnimi ir kalaviju baudžia tuos, kurie nepakluso jo tėvui. Ko jau ko, o Daumanto ir jo pilėnų jis tikrai nepagailėtų...

Ilga raitelių, nešulinių arklių ir vežimų vilkstinė patižusiu keliu juda šiaurės pusėn, iš kur žvarbūs vėjai vis gena ir gena sunkius, šėmus lietaus debesis. Medžiai jau numetę lapus dūluoja pro dulksną it kokie milžinų skeletai. Kai kur iš tolo raudonuoja uogomis aptekusios putinų šakos. Tos uogos tarsi kraujo lašai... Daug, vai daug kraujo pastaraisiais metais sugėrė Lietuvos žemelė. Ir bene daugiausia jo buvo pralieta tėvynainių tarpusavio kovose. Vis tasai valdžios ir turtų troškimas, pavydas, kerštas...

Būtent nuo keršto sprunka kunigaikštis Daumantas. Ir pats jis dega kerštu, neapykanta. Niūriai žvelgia iš po vešlių antakių jo rudos akys. Skvarbus ir ledinis tas žvilgsnis. Kietai sučiaupęs lūpas kunigaikštis sėdi balne tiesus ir stotingas. Neatrodo, kad jau antra kelionės savaitė jį būtų labai nuvarginusi. Daumantas pripratęs prie ilgų žygių.

„Et, tuščia jo! Užsidaręs vienuolyne jis mums nepavojingas. Tegu meldžiasi ten savo dievui tasai išgeibėlis...“ – prisiminęs šituos Treniotos žodžius Daumantas pagiežingai nusišypso. Tąsyk Treniota numojo ranka į patarimą atsikratyti Vaišvilko ir še tau, tas pamaldusis vienuolis! Iš peties darbuojasi su kalaviju. Atsivedė jisai iš Pinsko ir Naugarduko kareivių pulkus, prisiprašė Haličo – Voluinės kunigaikščių Danilos, Vasilko ir savo svainio Švarno pagalbos, surado ir Lietuvoje nemažai Mindaugo šalininkų, tad ar įmanoma atsilaikyti prieš tokią gaują?

Vis sukasi ir sukasi juodos mintys apie vyriausiąjį Mindaugo sūnų Vaišvilką, netikėtai sugrįžusį į Lietuvą ir apsiskelbusį didžiuoju kunigaikščiu, tėvo sosto paveldėtoju. Ir kas galėjo pagalvoti, kad taip atsitiks... Nuo tų minčių vis labiau niaukiasi Daumanto veidas. Reikėjo, labai reikėjo nudaigoti Vaišvilką. Ir tai nesunku būtų buvę padaryti tada, kai jisai tupėjo vienuolyne. Nepaklausė Treniota jo, Daumanto, patarimo, neėmė galvon, kad gali susilaukti keršto, tai va, pats galą gavo. Aišku, jog Vaišvilkas paakino Mindaugo žirgininkus nužudyti Treniotą. Tie nieko nelaukę jį ir nugalabijo – patykoję pirtyje, badė durtuvais ir užmetė ant įkaitusių akmenų. Atkeršijo taip, kaip vikingai...

Na, nėra ko gailėtis to garbėtroškos ir klastūno Treniotos. „Nužudysi Mindaugą ir jo sūnus, aš tau, paėmęs valdžią, atiduosiu Vilnių, o pats būsiu Kernavėje“, – žadėjo Treniota. Žadėjo, bet netesėjo. Tapęs didžiuoju kunigaikščiu ėmė pūstis lyg pelėdos vaikas. Pamiršo pažadus, net pažint nenorėjo. Tik neilgai viešpatavo. Nepraėjus nė metams užvertė kanopas...

Taigi Vaišvilkas žiauriai susidoroja su visais, kurie jam nepaklūsta, keršija už tėvą, už brolius. Tačiau labiausiai jam rūpėjo atsiskaityti su Daumantu. Nusižiūrėjęs į totorius net bausmę numatė: lieptų pririšti prie neprajodinėtų žirgų, kad suplėšytų...

Tegu nesvajoja užspęsti ir paimti Daumantą gyvą lyg kokį bebrą. Jis buvo pasiryžęs kovoti iki paskutinio kraujo lašo. Bet kritus Deltuvai suprato – kova būtų beprasmiška. Vaišvilko kariauna

išguldė visus Deltuvos pilies gynėjus, sudegino pilį ir patraukė į Nalšią nubausti Daumantą.

Ėhė! Išsprūdo lapei gaidys iš panosės. Nei Daumanto, nei jo pilies baudėjai neberado. Jisai pats sudegino savo pilį ir laiku su pilėnais spėjo pasitraukti.

Siutina Daumantą tai, kad jam reikia sprukti kaip kiškiui. Gerai, kad nepasivijo. Traukė jie naktimis klaidžiais girių keliais, slėpėsi gūdumose. Tik dabar, pasiekus Polocko žemę, galima lengviau atsikvėpti. Čionai Gerdenio, Daumanto tetos vyro valdos. Negi jis ryžtųsi pastoti kelią? Be to, Gerdenis tikriausiai tūno kur nors Lietuvoje, džiaugiasi tomis dar Mindaugo dovanotomis žemėmis ir tarnauja Vaišvilkui.

Lietus nesiliauja. Merkia iki siūlo galo. Reikia poilsio. Sunkiai žingsniuoja žirgai, vis dažniau klumpa nešuliniai arkliai, vežimuose gūžiasi moterys, verkia vaikai.

Priartėjus prie giraitės, Daumantas įsakė sustoti, kurti laužą, statyti palapines.

Iš titnago išskeltos kibirkštys uždegė uosio kempinę. Gerai, kad vaidila Butrimas nepamiršo kelionėn pasiimti tų savo paruoštų, pelenų šarme virintų ir gerai išdžiovintų kempinių. Tad be vargo buvo įkurtas laužas. Įvijos liepsnelės tuoj ėmė laižyti sausas šakas.

Įkūręs ugnį žilabarzdis, raukšlėto ir skiausčio veido vaidila Butrimas iškėlė viršun rankas ir prabilo:

– Šventa Gabija, Gabijonėle, įžiebta žibėk, mums padėk. Dėkui, ugnele, už šią dienelę, duok sulaukti geros naktelės, apsaugok nuo neprietelių, duok surasti paklydėliams kelią...

Vaidilos rankos virpa, balsas duslus. Lyg nukritusių lapų čežėjimas. Nuvargino jį kelionė.

„Reikėjo Butrimą palikti savo žynyčioje. Bet žmonės pripraše, kone varu išsivarė. Nevertėjo jam kelti kojos...“ – žiūrėdamas į vaidilą pagalvojo Daumantas. Tačiau nors ir senas, pavargęs atrodė Butrimas, bet sukriošėliu jo nepavadinsi, akys gyvos ir stiprios.

Aplink laužą susirinkusieji žmonės pusbalsiu kartoja vaidilos žodžius. Vis labiau liepsnojantys sausuoliai raudonais atšvaitais dažo liūdnus veidus. Vargina kartu su kunigaikščiu Daumantu bėgančius iš Nalšios ne tik prailgusi kelionė, bet ir nežinia. Kur jie atsidurs, kur suras pastogę, kas jų laukia? Daugelis atėjusiųjų prie laužo prisiminė namus, židinio ugnelę. Moterims tai kėlė graudulį. Širdperšą jautė ir vyrai. Tik vaikai linksmai čiauškėjo, žaidė. Kelionė jiems buvo įdomus, dar nepatirtas įvykis.

Tačiau tarp pabėgėlių buvo žmogus, kuris džiaugėsi palikęs Nalšios žemę. Svetimas Lietuvos kraštas, jo žmonės, papročiai, tikėjimas Daumanto motinai Katerinai. Ji, rusėnų kniaziaus duktė, ištekėjusi už kunigaikščio Girkanto, visada jautėsi svetimšale vyro tėvonijoje, nesistengė pritapti prie nalšėnų, net ir kalbos menkai tepramoko, su sūnumi ir tarnais kalbėdavo savo gimtąja kalba. Po vyro žūties jau nebuvo kam tramdyti valdingo ir aikštingo Katerinos būdo. Kunigaikščio dvare ji įvedė savo tvarką. Kišosi ir į Daumanto reikalus. Priekaištavo dėl jo paklusnumo Mindaugui. Labiausiai ji nekentė savo marčios. Koneveikė, niekino, kad ji nesusilaukia vaikų.

Kumpa nosis, žilų plaukų sruogos ant plačios, visada surauktos kaktos, vešlūs antakiai virš rudų veriamai žvelgiančių akių, plonos tarsi įrėžtos lūpos... Savo išvaizda ji panėšėjo į plėšrų paukštį. Buvo ir liko svetimšale, nors Lietuvoje pragyventa nemažai metų. Nepaisant ilgos ir sunkios kelionės, Daumanto motina trynė rankas, kad sūnus patraukė šiaurės pusėn. Vadinasi, ji grįžta pas saviškius.

Vis labiau liepsnoja laužas, šildo jį apsupusius bėglius. Daumantas sėdi ant patiestos lūšenos. Įsižiūrėjęs į liepsną mato degančią savo pilį, į padangę kylančius juodus dūmus, kibirkščių spiečius. Tas skaudus vaizdinys vis iškyla prieš kunigaikščio akis. Nejaugi kartu su pilimi sudegė ir praeitis, garbė, sugrįžimas į tėviškę?

Ne, taip neturi būti! Jis sugrįš į Nalšią su kalaviju rankose. Sugrįš, privers visus paklusti, jam tarnauti. Niekas neužgesins tos keršto ugnies. Kas bus prieš, kris kaip karalius Mindaugas ir jo sūnūs...

– Valdove, baigiasi maisto atsargos. Tuoj neturėsim ko valgyti, – nutraukė Daumanto mintis prisiartinęs rikis Vainoras

– Surink vyrus rytojaus medžioklei, – įsakė kunigaikštis. – Ir žiūrėk, kad arkliams nepritrūktų abrako.

– Gerai, iš pat ryto sutelksiu medžiotojus ir varovus, – klusniai atsakė Vainoras. – O abrako arkliams dar kelioms dienoms užteks. Pasirūpinome...

Prie laužo apšilusį Daumantą suėmė snaudulys. Pakilęs jis lėtai nužingsniavo prie jam pastatytos palapinės.

Sapnavo Daumantas, kad eina tamsia giria. Eina, lipa per išvartas ir niekaip negali išeiti. Eglės susiglaudžia, supina savo šakas ir užtveria jam kelią. O jisai jau visai nusiplūkęs, šluostosi nuo kaktos ir veido atgalia ranka prakaitą. Medžių guotai tarsi didžiuliai skydai pridengė dangų. Žalia, sūkuriuojanti tamsa. Bet staiga miškas šviesėja. Laukymė! Kur jis išėjo? Priešais upė, genanti raudoną vandenį. Gal kraują?.. Anapus upės boluoja pilis ant aukšto kranto. O kas tenai stovi atkrantėje ir moja jam balta skarele? Taigi Mingailė. Tokia pati, kokią jis pamatė pirmąjį kartą. Ilga nušukuotų linų spalvos kasa siekia juosmenį, žalsvomis rainelėmis marguoja sijonas ir susilieja su pašlaitės žaluma. Melsvos akys šypsosi ir... tolsta. Daumantas nori šaukti:

– Mingaile! Mingaile!

Bet neįstengia ištarti jokio garso. Nori bėgti prie upės, bet klumpa užkliuvęs už kelmo ir ... nubunda.

Mingailė... Sapnas priminė tą kupolinių šventę, kai Mingailė, nušviesta laužo liepsnos su pievų gėlių vainiku ant kasų, dainavo jaunimo būry, sukosi ratelyje, šypsojosi, skruostai žydėjo lyg lauko aguonos. Tada ji ir įkrito jam į širdį.

– Iš kur ta anksčiau nematyta graži mergina? Va toji geltonplaukė, ilgakasė? – pasidomėjo prie laužo priėjęs ir rodydamas pirštu į merginą Daumantas.

– Tai Mindaugo žmonos sesuo. Berods iš Raseinių atvyko paviešėti. Sėlos kunigaikščio anūkė... – paaiškino užklaustas žirgininkas Vainius.

„Ji bus mano!“ – davė tąsyk sau žodį Daumantas.

Nelengvai jis užkariavo Mingailės širdį. Nemažai aukštos kilmės jaunikaičių siekė jos rankos. Bet Daumantas juos nurungė. Argi galėjo Mingailė atsakyti jam, pagarsėjusiam karo žygiais Nalšios kunigaikščiui, Mindaugo patikėtiniui? Geru žodžiu minėjo Daumantą ir Mindaugienė, gal net ir paakino seserį tekėti už tokio šaunuolio. Neieškantis žodžio kišenėje Daumantas palenkdavo moterų širdis ir liežuviu. Mingailė nebuvo jam pati pirmoji... Ne viena vylėsi tapti kunigaikštiene. Tačiau tik Mingailė buvo išrinktoji. Ir šit kaip atsidėkojo... Mindaugo sugulovė... Daumantas vėl mato savo žmoną karaliaus pilies menėse, įsivaizduoja, kaip ji šildo Mindaugo lovą... Nejučiom sugriežia dantimis, suspaudžia kumščius.

Ką ji man tada pliurpė? „Ne dėl Mindaugo aš čia užsibuvau. Tavo motina manęs nekenčia. Bergždžia litvinka vadina. Negrįšiu tol, kol neišveši motinos į kitą pilį...“

Ir dievagojosi, kad mirštančiai seseriai pažadėjo rūpintis jos mergytėmis. Kol kas ji negalinti palikti mažųjų dukterėčių. Pūtė ji miglą į akis. Patiko Mindaugo glėbys ne kitaip. Mat motina kliūva... Kas tiesa, tai tiesa – motinėlė kieto būdo, visur turi būti jos viršus. Bet marti ir privalo anytos klausyti. Motina vienintelė, o moterų... Nėra ko dėl tos Mingailės nagus graužti ir plaukus rautis. Su Mindaugu ji nebegulės. Sumokėjo savo galva tas svetimautojas. Gal reikėjo ir ją pasiųsti Anapilin?..

Vis dėlto ir šįkart vėl kirba klausimas: kur dingo Mingailė? Po to, kai nugalabijo Mindaugą ir įsiveržė į jo pilį, visur jos ieškojo, bet neberado. Dingo kaip į vandenį. Tiesa, viena virėja prasitarė, jog Mingailė dar prieš mėnulio pilnatį susisodinusi į vežimą Mortos mergytes ir išvažiavusi. O kur, niekam nesakiusi. Tada jis tuo nepatikėjo, pagalvojo, kad meluoja ir kažkur slepia. O jeigu iš tiesų jos Vorutos pilyje jau nebebuvo? Tai gal ne dėl Mindaugo tenai užsisėdėjo, jeigu paskui jo pilį paliko? Ne, ne, negali būti, kad ji Mindaugą atstumtų. Vis dėlto karalius... O aš tik kunigaikštis, jo pavaldinys. Nebėr karaliaus! Atmokėjau aš jam už viską. Taip pagalvojęs, Daumantas piktdžiugiškai nusišypsojo.

... Atsikėlęs iš guolio ir išėjęs iš palapinės jis ėmė dairytis po dangų. Dar negreit švis, ilga lapkričio naktis. Pro medžių šakas išvydo ploną mėnulio pjautuvą. Jaunatis. Kai spruko iš tėvonijos, bėgliams kelią švietė pilnatis. Turėtų grįžti Gavrila su žinia, ar suteiks pskoviečiai prieglobstį. Dabar šitas klausimas kvaršina kunigaikščio Daumanto galvą.

Brėkštant dangų vėl užtraukė debesys. Dingo mėnulis ir žvaigždės. Pradėjo snigti. Krintančios snaigės, regis, bandė prašviesinti tamsą, priartinti rytą.

Nubolėjusiose miško laukymėse žvėrys paliko aiškiai matomas pėdas, tad rikis Vainoras neabejojo medžioklės sėkme. Vaikščiota stumbrų, taurų, briedžių, šernų, stirnų...

Iš tiesų medžioklė pasisekė. Nudobė stumbrą, keletą šernų, stirnų. Tačiau sėkmę pritemdė nemalonus įvykis. Begainiodamas sužeistą šerną kunigaikštis Daumantas kartu su žirgu šlumštelėjo į vilkduobę. Eiklus ristūnas susilaužė koją, teko jį pribaigti. Nuo širmio krisdamas Daumantas susitrenkė petį, nusibrozdino kaktą. Išsiropštęs iš vilkduobės liejo tūžmastį ant visų, kas tik pasipainiojo

po kojų. Už neapdairumą išplūdo rikį Vainorą, teko ir šimtininkui Buitvydui, pavijo šalin žolininkę Vygrę, pasisiūliusią pagelbėti savo žolelių pavilgais.

Bent kiek atlyžo, išgėręs kaušelį šilto stumbro kraujo. Nežinia kodėl, kraujo vaizdas ir kvapas Daumantui teikdavo pasitenkinimą ir pasitikėjimą savo jėgomis. Jau nuo vaikystės jis įprato mėgautis nudobtų žvėrių krauju.

Pataisė nuotaiką sugrįžęs iš Pskovo žygūnas Gavrila. Šis kresnas, kregždenoto veido, raudonplaukis vyras, belaisvis iš Naugardo, pasirodė esąs nagingas kalvis. Jo nukalti kalavijai – kieti, aštrūs, su labai patogiu rankenos įtvaru. Tuos jo darbo kalavijus galėjai pažinti ir iš taip vadinamo smailaus skambesio. Ilgainiui įgijęs pasitikėjimą tasai auksarankis meistras Gavrila tapo Mindaugo ginklininku, bet tarnavo ir papirkusiam jį Treniotai. Perduodavo tai, ką Mindaugo aplinkoje išgirsdavo ausys, pamatydavo akys. Ne kas kitas, o Gavrila su savo parankiniais atvėrė Vorutos vartus Treniotos įsibrovėliams.

Kai gavo galą neilgai džiaugęsis valdžia Treniota, gelbėdamas savo kailį Gavrila pasiprašė prieglobsčio pas Daumantą, jau šiam kunigaikščiui prisiekė būti ištikimas, tapo jo patikėtiniu.

Pasiųstas į Pskovą Gavrila grįžo ne vienas. Jį atlydėjo visas būrys kailiniuotų, ginkluotų trumpais kardais ir ietimis Pskovo kariauninkų, kuriems vadovavo juodabarzdis apsauginių vyresnysis, vadinamas Saveličiumi.

– Jūsų didenybe, Pskovas sutinka mus priimti ir laukia atvykstant. Net ir būrį apsauginių atsiuntė, – pareiškė Gavrila. – Kunigaikščio Daumanto vardas ir šlovė jiems žinoma. Atsiliepė kaip apie garbų ir narsų valdoną...

– Aš taip ir maniau, kad jie manęs neatstums, – patenkintas, bet dėdamasis abejingu Gavrilos žodžiams, burbtelėjo Daumantas.

Širdies gilumoje jis džiaugėsi, jog pskoviečiai vertina jo karo žygių pergales, narsą. Dar vasarą Daumantas buvo nusiuntęs žygūnus į Pskovą tartis dėl prieglobsčio. Bet tąsyk galvojo, kad gal dar nepri-

reiks bėgti iš Lietuvos, kad kartu su deltuviškiais pavyks atsilaikyti prieš Vaišvilką ir jį patį pasiųsti myriop. Bet tasai Mindaugo išpera Vaišvilkas ir jam paklusę kunigaikščiai neilgai džiaugsis savo pergalėmis. Jis, Daumantas, dar tvirtai laiko kalaviją rankose. Kraujas už kraują...

Ypač apmaudu ir pikta, kad kunigaikštis Gerdenis – Daumanto tetėnas, irgi tapo Vaišvilko prielaiža. Tikriausiai jis dabar šeimininkaus Daumanto valdose. Lėks ir jam galva nuo pečių.

Prisistatęs Daumantui Saveličius užtikrino, kad dabar jo kariauninkai rūpinsis pabėgėlių apsauga ir patarė Daumanto kariams į vežimus sudėti savo ginklus: ietis, kalavijus, kovos kirvius, šarvus, skydus... Atsieit, neverta apsisunkinti.

Saveličius keliolika apsauginių pasiuntė į vilkstinės galą, o su kitais pasiliko priekyje.

Dabar ilga vora, lydima ginkluotų pskoviečių, atrodė, tarsi nalšėnai būtų belaisviai, pagrobti ir varomi iš savo krašto.

Neužsilaikė, nutirpo pirmasis sniegas, vėl patižo kelias. Purvas lipo prie naginių, arklių kanopų, vežimų ratų. Kone per varstą nusidriekė bėglių iš Nalšios vora. Jos priekyje dabar jojo pskoviečiai apsaugininkai, persijuosę trumpus kailinius plačiais diržais, ginkluoti. Įkandin jų jojo kunigaikštis Daumantas, rikis Vainoras, šimtininkas Buitvydas ir Gavrila. Iš paskos kelios dešimtys kunigaikščiui ištikimų karių, paklususių pskoviečių reikalavimui savo ginklus sukrauti į vežimus, girgždančius už raitelių nugarų. Pačiame vilkstinės gale kinkavo maišais apkrauti nešuliniai arkliai, jojo keli pskoviečiai kariai.

Žlegsint žirgų kanopoms, Daumantui parūpo iškamantinėti Gavrilą, ką pskoviečiai šneka apie Lietuvą, kokios ten nuotaikos.

– Bojarinai, su kuriais man buvo leista susitikti ir kalbėtis, kaip supratau, yra nepatenkinti kniaziumi Sviatoslavu – Naugardo vietininku. Matyt, tokia ir večės, krivulės nuomonė. Jie nori būti nepriklausomi nuo Naugardo, – dėstė Gavrila. – Na, o Lietuva jiems visada buvo grėsminga kaimynė. Nemini geruoju lietuvių. Negali užmiršti pagrobtų žemių, paimtų belaisvių. Bet apie Mindaugą atsiliepia kaip apie galingą ir sumanų valdovą, Lietuvos vienytoją ir stiprintoją. O dabar galvoja, kad Vaišvilkas, kaip to paties tikėjimo, neturėtų skriausti rytų ir šiaurės kaimynų.

– Neminėk man to rupūžgalvio vardo, – nutraukė Gavrilą suraukęs kaktą Daumantas ir pakreipė kalbą kitur. – O man, sakai, jie palankūs?

– Tikrai taip, jūsų didenybe. Pažadėjo prieglobstį ir atitinkamą pagarbą. Pasirūpins visais atvykėliais, juos įkurdins, – patvirtino Gavrila. – Žinoma, kunigaikščio Daumanto dalyvavimą žygiuose ir kovose, kur nemažai rusėnų galvas padėjo, jie taipogi mena...

Kiek patylėjęs ir kreivai šyptelėjęs Gavrila pridėjo:

– Aišku, už parodytą pasitikėjimą ir globą pareikalaus darbų. Jiems reikia narsaus ir patyrusio karvedžio...

– Taip, taip... Daug metų aš buvau Mindaugo pastumdėlis, – kimiu balsu atsiliepė Daumantas ir susimąstė.

Kiek kartų jis vos neprarado galvos dėl Mindaugo užmačių ir užgaidų. Kad ir tada, kai kunigaikštis Tautvilas su savo šalininkų kariauna, rusėnais ir jotvingiais, buvo apgulęs Vorutos pilį, per plauką liko gyvas. Ietis įsmigo į koją, vos neišvertė iš balno... Per stebuklą išvengė kirvio smūgio ir tada, kai grūmėsi su Mazovijos kunigaikščio Konrado rinktiniais kariauninkais. Tąkart Vainoras spėjo ietimi tą kirviu užsimojusį galinčių nusmeigti. O kai puolė Tveruose Vykinto pilį, mažai trūko, jog būtų verdančia derva apipiltas. Daug būta tų žūtbūtinių akimirkų vardan Mindaugo pergalių ir garbės.

Daug ką sau leisdavo Mindaugas, vienvaldžiu save laikė, bet kas galėjo tikėtis tokio akibrokšto, kad jis imtų ir pasisavintų Dauman-

tienę, jam atsidavusio kunigaikščio, artimo žmogaus žmoną. Seniui jauna parūpo... Jisai ir pati Mingailė dar bandė pasakas sekti, atsieit, pildo mirusios sesers Mortos valią, rūpinasi jos vaikais. Tačiau kodėl Mingailė turėjo būti ta gerąja tetule ir našlaitėles popinti? Tos našlaitėlės, nors ir mažos, bet ne kokios vargetos. Atsirado, mat, geradarė pavaduotoja... Matė Gavrila, matė ir Vygrė, jeigu tais pataikūnais galima tikėti, jog Mindaugas paėmęs už rankos vedėsi Mingailę, veikiausiai į savo guolį. Šildė, aišku, kad šildė jinai karaliaus patalą, nėra ko čia dumti akių. Ką gi, tas gašlūnas susilaukė atpildo, nulėkė jo galva, nors ir karūnuota.

Niūrias, į praeitį grąžinančias mintis nutraukė kryžkelėje stabtelėję palydovai iš Pskovo. Palaukęs, kol prisiartins kunigaikštis, Saveličius panoro paaiškinti:

– Štai šitas kelias, jūsų šviesybe, veda tiesiai į Pskovą. Pasukęs dešinėn pasiektum Vitebską. O tasai kelias kairėje ateina nuo Briansko pro Mogilną...

– Mogilna... Mirsiu – neužmiršiu. Va šitas randas man liko. Vos išsikapsčiau iš giltinės nagų, – prašneko Vainoras ir pirštu parodė gilų raudoną randą ant skruosto. – Arši kova tenai buvo.

– Berods, kunigaikštis Rimgaudas tan mūšin vedė? – pasiteiravo Daumantas.

– Taip, Rimgaudas. Tenai prie Mogilnos mes pirmą kartą susirėmėme su totoriais – Kijevo, Vladimiro ir Drucko kniazių pagalbininkais. Tikėjosi mus sutalžyti, – toliau dalijosi prisiminimais Vainoras. – Ėjo tada prieš mus ir pskoviečiai. Bet mes atlaikėme tos grėsmingos kariaunos puolimą. Daug, gan daug ir mūsiškių tenai krito, liko pelkynuose. O Rimgaudas, nors jau senyvas buvo, bet ir jis iš peties darbavosi kalaviju. Tačiau po mūšio pasiligojo. Po kelių mėnesių jį dausojome...

Virš plikų, belapių pakelės medžių sprangiai karksėdamos sklandė vėjo blaškomos varnos. „Gal jos atskrido iš ten, nuo Mogilnos. Juk kriviai sako, kad šitais paukščiais tampa mūšiuose žuvusiųjų ir namo negrįžusiųjų karių vėlės, – pagalvojo Daumantas. – Kiek jų daug! Ir ko jos taip kranksi?..“

Gerai, kad žolininkė Vygrė nepamiršo pasiimti savo žolelių. Į kelionės pabaigą susirgo keletas vaikų. Prireikė Vygrės pagalbos ir pačiam kunigaikščiui Daumantui. Jam kaskart vis labiau maudė medžioklėje sutrenktą petį.

Vygrė nepanėšėjo į tas įprastas žolininkes – žilaplaukes, mąsliais, raukšlėtais veidais senutes. Ji buvo dar apyjaunė, tamsiaplaukė, rudaakė, vylingai besišypsanti. Traukė vyrų akis ir savo stotu.

Žolininkė Vygrė atsirado Daumanto pilyje kartu su pabėgusiu iš Vorutos pilies Gavrila. Ji niekam nepasakojo, ką veikė pas Mindaugą. Tik Gavrila prasitarė, kad tekę gydyti karalienę Mortą. Tai kodėl ji nepasiliko Vorutoje? Kodėl bijojo Mindaugo šalininkų?..

Nuo pat ryto drengusi šalta dulksna popiet ėmė pilkėti ir tuoj virto drėgme alsuojančiomis sutemomis. Netruko ateiti trumpos dienos pabaiga – vakaras.

Abipus kelio dunksančioje neįžengiamoje girioje sunku buvo rasti kokią laukymę ar progumą. Tik prie upių, raistų galingi medžiai bent kiek pasitraukia į šalį ir neužstoja dangaus. Kol Daumanto žmonės surado vietą nakvynei, visai sutemo, o kol sukūrė laužus, pastatė palapines ir pavakarieniavo, jau buvo naktis.

Įėjęs į savo palapinę ir numetęs nuo pečių apsiaustą Daumantas suinkštė. Skausmas kaustė petį, sunkiai kilo ranka.

– Jūsų didenybe, aš pakviesiu Vygrę, – prašneko jį atlydėjęs ir uždegęs spingsulę Gavrila. – Kai arklys man įspyrė į šoną, Vygrės žolės labai padėjo...

– Kviesk, – suniurnėjo Daumantas.

Atėjusi Vygrė tuoj pat ėmėsi darbo. Prasegė Daumanto marškinius, apčiupinėjo sumuštą petį, pamaigė raktikaulį, švelniai šypsodamasis paglostė ir krūtinės plaukus.

– Nieko baisaus. Nei lūžę, nei išnerta. Tik sumušta ir mėlynė likusi. Uždėsiu žolelių pavilgą ir skausmą nuims, – pareiškė Vygrė.

Į juodą molinį puodą ji pridėjo kažkokių žolynų, užpylė vandeniu. Kai Vygrė nešdama prie laužo puodą buvo beišeinanti iš palapinės, Daumantas paklausė:

– Tai kokiomis žolėmis tu mane gydysi?

– Drigne, ugniažole...

– Drigne!? – nustebo Daumantas. – Tai gal tu nori mane nunuodyti?

– Nebijok, negirdysiu tavęs drignėmis kaip Mortos, – atsiliepė Vygrė ir ūmai nutilo supratusi, jog nereikėjo išduoti tos savo paslapties.

– Tai tu Mortą drignėmis girdei?– smalsavo Daumantas.

– Ne tik drignėmis... – tyliai sušnabždėjo Vygrė ir pridėjo pirštą prie lūpų. – Apie tai nereikia kalbėti...

– Cha, cha, cha! – piktdžiugiškai nusikvatojo Daumantas. – Negi tu pati sugalvojai nuodyti Mortą? Treniota priprašė?

Vygrė nieko neatsakiusi nuėjo prie laužo.

Mat kaip, pasistengė Treniota ir dėl karalienės. Griežė jis dantį ant Mortos. Vis sakydavo, kad jinai Mindaugą vadelioja. Tikriausiai jos prikalbintas Mindaugas susidėjo su livoniečiais, netgi priėmė krikštą. Gerai, nereikėjo rankų teptis, Vygrė tą šventuolę lėta mirtimi numarino. Turbūt niekas ir neįtarė dėl ko karalienė ėmė liegti ir visai nusigalavo. O Morta ne iš kelmo spirta buvo ir galvą turėjo, galėjo ir šalį valdyti. Jautė Treniota, kad ji nebūtų jo prileidusi prie sosto. Tai ir pasistengė...

Netrukus Vygrė grįžo su garuojančiu puodu. Sumirkiusi lino skepetą nuovire, išrengė Daumantą lig pusės, uždėjo ant peties pavilgą ir puolė rišti. Rišo neskubėdama, lyg ir netyčia kelis kartus glustelėjo savo iškilia ir stangria krūtine prie kunigaikščio skruosto. Šilta, drėgna ranka paliesdavo ir krūtinę, nugarą.

Nuo Vygrės dvelkė saldi šiluma ir svaigus naktižiedžių kvapas. Daumanto širdis ėmė smarkiau plakti, sužibo akys. Jo stiprios rankos apglėbė glotnų Vygrės kūną ir prispaudė prie savęs...

... Iš kunigaikščio palapinės Vygrė išėjo tik paryčiu. Ji buvo linksmai ir pakiliai nusiteikusi, nesijautė esanti tik žolininkė. Tačiau moteriškę trikdė rūstus ir priekaištingas Gavrilos žvilgsnis. Stengėsi jo išvengti.

Pučia žvarbus vėjas. Šlapdriba. Regis, tame balzganame chaose susilies, ištirps keliauninkų pavidalai. Be kalbų, be žodžių vilkstinė juda į priekį. Tylą drumsčia tik vežimų girgždėjimas ir arklių prunkščiojimas. Sniegas su lietumi perpus geria daugybės kojų žingsnių garsus.

Atstatę galvas aržiam ir drėgnam vėjui žmonės dabar linkę būti tik patys su savimi, kiekvienas turi apie ką galvoti, ką prisiminti.

Daumantas pasistato milo durtinio apykaklę, giliau užsimaukšlina pusapvalį šalmą. Jis taip pat nenori su niekuo kalbėtis, yra nugrimzdęs į savo vidų.

Apranga kunigaikštis mažai kuo skiriasi nuo eilinių karių. Tik sidabro grandinė ant kaklo liudija jo rangą ir padėtį bendruomenėje.

Bet Daumanto kalavijas ypatingas, toks, kokių reta. Pakabintas ant permesto per petį odinio diržo kone siekia žemę. Medinė makštis aptraukta žaliu aksomu, antgalis sidabrinis, išgražintas in-

krustuotais ąžuolo lapais, apkantuotas ornamentais. Kalavijo rankena aptaisyta medžiu ir apvyniota dviguba sidabrine ir paauksuota viela. Kryžma taip pat paauksuota ir įlenkta vidun. Iš paauksuoto sidabro ir rankenos bumbulas, kurio centre inkrustuoti brangakmeniai. Pats kalavijas dviašmenis, prailginta trikampė geležtė su briauna per vidurį, netoli kryžmos iš abiejų pusių geltono metalo įspaudas – vilko atvaizdas. Tai Pusau miesto prie Dunojaus meistrų ženklas.

Daumantas niekam nesigyrė, kaip ir iš kur yra gavęs šitą prašmatnų kalaviją. Tai žino tik šimtininkas Buitvydas. Žinojo ir kunigaikštis Šiukščius, taip pat dalyvavęs nužudant Mindaugą, bet šito liudininko jau nebėra. Nors Šiukščius buvo gudrus ir slidus kaip žaltys, tuoj po Treniotos žūties spruko iš Lietuvos, prisidvailinęs prie Rygos vyskupo priėmė krikštą, susidėjo su livoniečiais, bet neišvengė lietuvių keršto – už išdavystę buvo užmautas ant baslio.

Mažakalbis šimtininkas Buitvydas, prisiekęs Perkūnui ir Žemynai niekam neprasitarti apie tos nakties dramą bei jos dalyvius, aišku, tylės kaip žemė. Jis klusniai vykdo visus Daumanto nurodymus, daug kartų yra įrodęs savo ištikimybę kunigaikščiui. Šitas vyras patikimas tarnas ir parankinis. Ir tąkart nereikėjo Daumantui teptis rankų Mindaugo sūnų krauju, žaibiškai pašalinęs apsauginį Buitvydas užkapojo Rupeikį ir Ruklį, nedvejodamas vykdė įsakymą. Garsėja Buitvydas savo jėga ir žiaurumu, šaltakraujiškumu. Ir išvaizda jo grėsminga: pečiai kaip lokio, buliaus sprandas, didelė galva, kampuotas veidas, žvairos akys, neaiškios spalvos sulipusių plaukų gaurai...

Nori nenori, bet Daumantui neretai iškyla prieš akis tų žudynių vaizdas. Štai ir dabar, degant veidui nuo žvarbaus vėjo ir šlapdribos, jis mato, kaip krauju gargaliuoja su krūtinėn suvarytu durklu Mindaugas, kaip nuo kalavijo kirčio krinta jo galva.

Nenujautė Mindaugas pavojaus, nesitikėjo, kad saviškiai žmonės – seserėnas Treniota ir svainis Daumantas – jį norėtų pasiųsti myriop. Išleidęs savo kariuomenę kartu su Daumantu žygin į

Brianską, patikėjęs, jog prisijungs Treniotos žemaičiai, tąkart Mindaugas drauge su abiem savo sūnumis susiruošė aplankyti vieną iš savo domenų, pasiekti Agluoną. Jam nė galvon, kad tuo tarpu Treniota su savo kariais jau traukia užimti Kernavę, Vilnių, Trakus, kad Daumantas su savo rinktine sugrįžo atgal.

Nesunku buvo Daumantui tą rudens naktį patekti į Mindaugo palapinę. Sargybiniai jį pažino ir patikėjo, kad jisai turįs nedelsiant pranešti karaliui svarbią žinią... Sklandžiai vyko tai, kas buvo numatyta suokalbyje su Treniota. Nesunku buvo nuginkluoti Mindaugo palydą. Apsupę stovyklavietę Daumanto kariai greitai sulaukė sutarto ženklo. Tačiau su Mindaugo palydovais grumtis nereikėjo, sužinoję, kas atsitiko, jie pasidavė be kovos.

Kai Daumantas, išėjęs iš palapinės, mėnesienoje žolės kuokštais valė kraują nuo savo durklo ir kalavijo, prie jo prisiartino Buitvydas ir ištiesęs puošnioje makštyje Mindaugo kalaviją tarė:

– Pasiimk jį sau, kunigaikšti. Šitokio daikto negalima palikti. Šįkart karalius nespėjo jo išsitraukti ir užsimoti...

Jau daugiau kaip dveji metai šitas kalavijas kabo ant Daumanto diržo. Į žirgo žingsnių ritmą jis siūbuoja artėjant prie Pskovo.

Pavargę žirgai lėtai kopė ilgu šlaitu į kalvą. Keletą dienų purškęs įkyrus lietus liovėsi. Ėmė sklaidytis šėmi debesys, pro jų draiskanas pasirodė saulė. Pasiekęs kalvos viršų apsauginių vadas Saveličius sustabdė žirgą, palaukė, kol prisiartins Daumantas.

– Jūsų kilnybe, mes jau prie Pskovo. Žiūrėk, kaip saulėje spindi Švenčiausiosios Trejybės soboro kupolai. Perbrisime Usochos upelį, pasikelsime dar ant vienos kalvos ir jau būsime Pskove.

Pasirodžiusi saulė – geras ženklas, jūsų kilnybe, – šyptelėjo Saveličius, prisiminęs, kad kunigaikštis Daumantas yra pagonis.

Usocha negilus, su išplatėjusia brasta upelis. Žirgai kanopomis taškė vandenį, žingsniavo kitan krantan. Girgždėjo vežimų ratai. Pabėgėliai nalšėnai be vargo atsidūrė kitapus upelio.

Užjojus ant kalvos prieš akis atsivėrė visas Pskovo vaizdas. Ten, kur Pskova įteka į plačią, vandeningą Velikaja upę, tame tarpupyje dunksojo kremlius, jo viduryje baltavo soboras. Iš dviejų pusių kremlių juosė pylimai, iš trečios – akmenų siena. Pamatęs, kur nukreiptas Daumanto žvilgsnis, Saveličius ėmė aiškinti:

– Tą akmeninę sieną vadiname Perša, o detinecą, mūsų kremlių – Kromu.

– O va tenai, kairiame Velikajos krante, prie Mirožos upelio žiočių, – toliau aiškino ir rodė pirštu Saveličius, – Spaso Preobraženskio soboras, kurį mes vadiname Mirožos vienuolyno cerkve.

Upelių, jų slėnių išraižytoje lygumoje, aplink kremlių spietėsi nedideli mediniai smerdų ir amatininkų nameliai.

Pro medinius priemiesčio vartus atvykstančiųjų pasitikti išjojo barzdoti raiteliai, vilkintys spalvingais apsiaustais. Ant galvų aukštos bojarinų kepurės. Pirmas artinosi galingo stoto, jau žilabarzdis vyras su sidabriniu pintu antkakliu ant krūtinės – miesto kariuomenės vado ženklu. Jisai pakėlė ranką ir sugriaudėjo bosu:

– Pskovas sveikina jo didenybę kniazių Dovmantą. Maloniai prašom pas mus. Jums atkili vartai į mūsų šlovingąjį miestą.

Po tų žodžių du iš atjojusių bojarinų nušoko nuo savo ristūnų, paėmė už kamanų Daumanto žirgą ir pervedė mediniu tiltu per gilų griovį. Pasitikusiems pskoviečiams iš paskos siaura gatvele kremliaus link patraukė visi atvykėliai. Abipus vienas prie kito glaudėsi iš rąstų suręsti žemučiai namai, svirnai, prekeivių pastatėliai. Pro mažus langelius žvelgė žmonės, kiti stovėjo savo buveinių tarpuvartėse stebėdamiesi tokia ilga svetimšalių vora. Kas tie atvykėliai? Gal tai belaisviai, nes iš šalių joja ginkluoti Pskovo apsauginiai?

Smalsiausi buvo vaikai. Jie sekė paskui vežimus kažką šūkčiodami ir krizendami.

Visi keliauninkai pasuko į Kromo vartus ir dingo už akmeninės sienos, kuri stūksojo ant paties upės kriaušio, o jos kampuose – apskriti, smailiastogiai bokštai su žiojėjančiomis šaudymo angomis. Daumantas pasijuto nejaukiai, kai pamatė, kad pskoviečiai kažkur nukreipė nalšėnų vežimus su manta ir ginkluote, pabėgėlius iš visų pusių apsupo ginkluoti kariai. Ką gi, tokia šeimininkų valia.

Tačiau rūmų menė, kur įkurdino Daumantą, gerai nuteikė: ant sienų margaspalviai kilimai, indaujose blizga nušveisti sidabriniai indai, skobniai uždengti lokenomis.

Pskoviečiai surado būstus ir kitiems nalšėnams. Apgyvendino juos klėtyse, kamarose. Iškinkyti ir nubalnoti arkliai su avižų abrakinėmis ilsėjosi po stoginėmis.

Likęs vienas, pavaikštinėjęs po menę Daumantas prisėdo prie plataus stalo, svarstė, koks bus tolimesnis jo likimas. Vis dėlto čia, Pskove, jis atsidūrė ne kaip koks vargeta. Atvyko ne tuščiomis, atsivedė tris šimtus rinktinių karių. Atsigabeno ir turto. Bet ar čionai jis bus saugus, ar pskoviečiai parems jo norą atkeršyti už prarastą ir Gerdeniui atitekusią kunigaikštystę Nalšios žemėje, už atimtą žmoną, už pabėgimą nuo Vaišvilko keršto?..

„Ak, Mingaile, ir tu mane paniekinai. Turėčiau ir tau atkeršyti“, – atsiduso niūrių minčių apniktas Daumantas. Jis dar nežinojo, kad jau vakar susirinkusieji pasitarti Pskovo dvasininkai, miesto kariuomenės vadas, posadninkas, žymieji bojarinai nusprendė tolimesnį pabėgusio iš Lietuvos kunigaikščio Daumanto likimą, numatė, kuo jis galėtų būti naudingas Pskovui.

Iš liūdnų minčių Daumantą pažadino sugirgždėjusios durys. Įėjo dvi raudonmargiais sarafanais, geltonomis priejuostėmis pasirėdžiusios moterys. Atnešusios garuojančius dubenius ir pastačiusios juos ant stalo kvietė pasistiprinti po kelionės. Pastatė ir ąsotį. O paskui žemai nusilenkusios išėjo.

Nieko nenumanydamas Daumantas pabėgo į Pskovą labai jam palankiu laiku. Mirus didžiajam kunigaikščiui Aleksandrui Jaroslavičiui Neviškiui, naujasis kunigaikštis Jaroslavas Jaroslavičius į Pskovą pasiuntė savo sūnų Sviatoslavą, kuris turėjo vykdyti savo tėvo valią – varžyti senąsias pskoviečių laisves ir didinti jų priklausomybę nuo Naugardo. Pskovui, esančiam Livonijos ordino pašonėje, dažnai teko gintis nuo kalavijuočių ir nuo lietuvių antpuolių. Naugardo vietininkas kunigaikštis Sviatoslavas buvo lėtas, neryžtingas, ne jam vesti pulkus į mūšį... Jis netiko pskoviečiams, rūpėjo šitą vangų kunigaikštį pakeisti kuo nors kitu, tikru karvedžiu. Pabėgėlis iš Lietuvos kunigaikštis Daumantas, garsėjo pergalingais žygiais, savo narsa. Jo asmenyje Pskovo bojarinai įžvelgė jiems gana tinkamą vedlį, miesto gynėją.

Kai žygūnas Gavrila pranešė, kad prašytis prieglobsčio kartu su trimis šimtais karių atkeliauja kunigaikštis Daumantas, Pskovo večė sujudo. Slapta nuo Sviatoslavo bojarinai ėmė tartis: puiki proga atsikratyti Naugardo vietininko ir jį pakeisti Daumantu, kuris nužudė Lietuvos karalių, tačiau negavo jo sosto, kuris yra pasiryžęs keršyti Mindaugo šalininkams, išvijusiems jį iš tėvonijos. Daumanto pyktis ir karvedžio patirtis atsisuks prieš tėvynainius lietuvius,

nuolat puldinėjančius Rusios žemes. Be to, Daumantas bus pavaldus Pskovo večei, dėkingas jį ir jo žmones priglaudusiems pskoviečiams. Taigi tapęs Pskovo kunigaikščiu Daumantas gal ir puikus įrankis kovoje su užpuolikais ir priešais. Tad buvo nutarta – reikia Daumantą statyti to lepšio Sviatoslavo vieton. Ir nedelsiant.

Dar tą patį vakarą Daumantui prisistatė Pskovo miesto galvos – tūkstantininkas Jeliferijus Tverdislavičius ir vaivada Davidas Jakunovičius.

– Esame girdėję, kad tu, Dovmantai, esi narsus karys. Tikimės, mūsų neapvilsi. Jeigu pažadėsi pildyti mūsų reikalavimus, tave išrinksime Pskovo kniaziumi, – nugriaudėjo Jeliferijaus bosas.

– Betgi... – buvo beišsižiojąs Daumantas. Tačiau Davidas mostelėjo prakaule ranka jį tildydamas.

– Yra dvi sąlygos, kurias turėtum išpildyti, būdamas Pskovo kniaziumi, – tęsė Jeliferijus. – Pirmiausia – krikštas. Tu ir tavo žmonės privalo apsikrikštyti pagal mūsų tikėjimą. Antra sąlyga: ilgai nelaukęs turi kalaviju įrodyti savo, kaip Pskovo kniaziaus narsą, ištikimybę, pelnydamas mūsų miestui garbę. Tu turi ginti mūsų žemę nuo visų priešų. Tai kaip, ar sutinki, ar mums pasižadi?

– Bet jūs turite savo kniazių Sviatoslavą. Tai kaip čia? – paklausė Daumantas.

– Jį atstatysim ir išsiųsim į Naugardą. Nerūpėjo jam, kaip apginti Pskovo žemę nuo livoniečių ir lietuvių. Jis mums netinka, – dėstė Davidas. – Iš to pelų maišo nebus grūdų, nors ir aruode jį laikytum... Be to, jisai Naugardo statytinis, mes nenorime būti naugardiečių pavaldiniais.

– Tai kaip, jūsų kilnybe Dovmantai, ar sutinki su mūsų reikalavimais, ar priimi mūsų pasiūlymą? – dar kartą pasiteiravo Jeliferijus.

– Taip, sutinku. Esu pasiryžęs ištikimai tarnauti Pskovui, – nedvejodamas ir vos beįstengdamas nuslėpti džiaugsmą atsakė Daumantas ir pridūrė:

– Prisiekdamas pabučiuosiu kalaviją.

– Ne kalaviją, o krikščionišką kryžių, – pataisė Davidas.

Išėjus Pskovo didikams, Daumantui sunkiai betilpo galvon tai, kad taip netikėtai į gerą pusę pakrypo jo reikalai. Nusprendė, jog apie krikštą reikia pranešti saviškiams. Paliepė savo tarnui Tauginui pakviesti rikį Vainorą, pilininką Gedvilą, šimtininką Buitvydą, žirgininką Kęsgailą ir dar keletą karių.

– O vaidilą Butrimą ar kviesti? – paklausė Tauginas.

– Ne, Butrimo nereikia... – kiek padvejojęs atsakė Daumantas.

Netrukus pas Daumantą menėn sugužėjo jo kviestieji nalšėnai. Kunigaikštis trumpai drūtai persakė Pskovo bojarinų iškeltas sąlygas ir galimybę tapti Pskovo kunigaikščiu. Visi susirinkusieji džiaugėsi, kad Daumantas vėl bus valdovas, tačiau krikštas liūdino, vertė abejoti, svarstyti.

– Nejaugi mums teks išsižadėti savo dievų ir garbinti mums svetimą jų dievą? – sunerimęs samprotavo Vainoras.

– Pasirinkimo nėra. Kas nesikrikštys, neturės jokių teisių, – aiškino Daumantas

– Nors ir apsikrikštysime, bet savo dievų mes nepamiršime, – reiškė savo nuomonę pilininkas Gedvilas.

– Ne taip paprasta, viens du ir išsižadi savo tėvų ir prosenių tikėjimo, papročių. Negalime išsižadėti viso to, kas mums prigimta, – dėstė Kęsgaila.

– Nieko nepadarysi, taip reikia. Mes pabėgėliai... – kėlė balsą Daumantas. – Ir nebandykite apsikrikštiję garbinti savo dievų. Žinokite, kad ne Nalšioje esate, čia visur ir visada pskoviečiams būsite ant akių.

– Ką gi, turime paklusti... – atsiduso Vainoras.

– Taigi perduokite mūsiškiams, kad aš įsakau visiems krikštytis ir laikytis mus priglaudusių pskoviečių papročių, – neleidžiančiu prieštarauti tonu pasakė Daumantas ir palinkėjęs labos nakties liepė skirstytis.

Pavargę po kelionės vyrai kilo nuo suolų ir susirūpinusiais veidais slinko į savo laikinus būstus ilsėtis.

Daumantas ilgai negalėjo užmigti. Jis džiūgavo. Čia keliaudamas turėjo vilčių, kad Pskovas jį priglaus ir gal duos savo karių žygiui į Lietuvą. Bet kad taptų Pskovo kunigaikščiu – to nė sapnuote nesapnavo. Dėl krikšto nėra ko sukti galvos. Jam niekada nebuvo svarbu tos apeigos, tie dievai. Na, nieko tokio, jei teks garbinti tą jų dievą, prisitaikyti, pildyti jų reikalavimus. Bet už tai koks atpildas – jis bus kunigaikštis, turės visas galimybes atkeršyti jį paniekinusiems tėvynainiams, kurie dabar tapo jo priešais.

Turbūt tos mintys apie kerštą, neleidžia užmigti. Galvoja ir apie būsimas iškilmes – krikštą, kunigaikščio vardą. Kokios bus tos apeigos? Rytoj, jau rytoj laukia ta šventė. Ir jau niekas nevadins jo, Daumanto, pabėgėliu...

Pagaliau pavyko užsnūsti. Bet miegas nebuvo gilus. Išbrėškus pažadino žmonių balsai bojarinų rūmų kieme. Kai atsikėlė ir pažvelgė tenlink, pamatė Saveličių ir tuos pačius apsaugininkus, kurie atlydėjo nalšėnus į Pskovą. Dabar jie gavę naują užduotį – lydėti kunigaikštį Sviatoslavą į Naugardą. Apsuptas keleto tarnų ir pagalbininkų, apsivilkęs lokenų kailiniais jis sėdo į kilimais išklotą važį. Iš vakaro ir naktį snigo, privertė sniego. Patogu bus keliauti rogėmis. Gal jau žiema ir Lietuvoje? Matant išvažiuojantį Sviatos-

lavą vėl džiaugsmu suspurdėjo Daumanto širdis. Vadinasi, pskoviečiai vykdo pažadą, išgujo Sviatoslavą. Gerai, kad nesusitiks su juo, tikriausiai būtų žvelgęs neapykanta degančiomis akimis, nes dėl Daumanto, šito atėjūno iš Lietuvos, Sviatoslavas turi palikti Pskovą, prarasti valdžią. Gal ir jį, Daumantą, po kiek laiko išvys pskoviečiai? Ne, ne. Jis įrodys, kad tikrai vertas jų kunigaikščio, Pskovo valdovo vardo.

... Įdienojus suskambo Švenčiausios Trejybės soboro varpai. Jų aidojimas sklido po visą Pskovą, ritosi po sniegkričio labai patamsėjusiuose Velikajos upės vandenimis. Daumantas, tarnų aprengtas ryškiais, saulėje žybčiojančiais rusėnų kunigaikščio drabužiais, išėjo į kiemą. Jį pasitiko tūkstantininkas Jeliferijus Tverdislavičius ir keletas karių, vos benulaikančių baltą, puošniai pabalnotą žirgą. Užsodinę būsimąjį Pskovo kunigaikštį ant ristūno, visi patraukė į aikštę prie soboro, kur jau buvo susirinkusi miesto diduomenė. Bojarinai, pirkliai, dvasininkai, vilkintys auksu ataustais arnotais.

Nulipusį nuo žirgo Daumantą vaivada Davidas ir tūkstantininkas Jeliferijus vedė akmeniniais laiptais į didingą Švenčiausios Trejybės šventovę. Tenai jo laukė patsai archirejus Sidoras. Už užsivėrusių sunkių metalu kaustytų cerkvės durų likusi minia ėmė lūkuriuoti, kada pasibaigs krikšto ir kunigaikščio vardo suteikimo ceremonija. Ją stebėti pašalinių žmonių neleido.

Po kurio laiko vėl suskambo varpai, pro atsivėrusias cerkvės duris išėjo Daumantas. Vidun įėjo kaip Lietuvos kunigaikštis Daumantas, išėjo jau Pskovo kunigaikštis Timotiejus. Daumantas prisiekė ištikimai tarnauti Pskovui, garbinti Jėzų Kristų ir jo motiną Mariją. Ir kaip buvo sakęs vaivada Davidas, pabučiavo kalavijo rankeną, nuo šiol tapusią ir kryžiumi... Jam vėlei buvo paduotas žirgas. Prajojantį naująjį kunigaikštį sveikino taką nuo minios atitvėrusieji kariai – apsaugininkai, šaukdami „ura!“ ir pakeldami į viršų ietis, tarsi parodydami, kad yra pasiryžę Daumanto vedami tuoj pat stoti į kovą su priešu. Sklido „ura“ šūksniai ir iš minios. Bet jie buvo pavieniai, nedarnūs. Daugumos pskoviečių žvilgsniai vėrė jiems iki

tol visai nepažįstamą Daumantą, staiga tapusį jų valdovu ir tarsi klausė: „Ko čia pas mus atsibastei? Ko valdžios užsigeidei?“

Bet Daumantas, apžvelgdamas minią, kuri dabar jam turėjo būti nuolanki, mėgavosi savo didybe. Ir mintyse kažkodėl apgailestavo, kad čionai nėra Mingailės, tos jį į kitą išmainiusios moters. Dalyvaudama tokiose iškilmėse, matydama, kaip net ir svetimšaliai jį pripažįsta, gerbia, Mingailė gal suprastų, jog Daumantas neturėjo būti Mindaugo pastumdėliu...Tokiu, kuris jam ir savo žmoną galėtų atiduoti...

Daumantas akimis ieškojo minioje saviškių, nalšėnų. Neiškart juos pastebėjo. Jie stovėjo minios pakraštyje ir neatrodė, kad būtų pakiliai nusiteikę, nors visų akys buvo nukreiptos į kunigaikštį, praradusį ne tik tėvynę, bet ir savo vardą...

Labiausiai džiūgavo minios priekyje, tarp diduomenės stovinti Daumanto motina. „Tai mano sūnus! Tai mano sūnus!“ kartojo ji aplink esantiems, mostigavo rankomis ir spindėte spindėjo laime. „Kažin kuo labiau mano motinėlė džiaugiasi, ar man suteikta valdžia, ar tuo, kad šalia manęs nėra Mingailės...“ – pagalvojo Daumantas ir vos spėjo suturėti eiklų žirgą, kad tas nesumindžiotų ūmai priešais pasipainiojusio baltaplaukio berniūkščio.

Po kelių dienų buvo pakrikštyti visi pabėgusieji iš Lietuvos nalšėnai – vyrai, moterys, vaikai. Krikštijo juos igumenas Nikiforas kartu su būriu savo vienuolių be iškilmių ir ne didingoje Švenčiausios Trejybės cerkvėje, o Mirožos vienuolyne.

Lietuviai krikštijosi be džiaugsmo, nenoriai. Jiems buvo pasakyta, kad turi vykdyti kunigaikščio valią, kad Pskovui pagonys nereikalingi...

Daumantui atsidavę kariai ir tarnai, įpratę vykdyti visus savo valdovo nurodymus, daug nesvarstydami pakluso, nors ir atsainiai priėmė tą krikštą, moterys murmėjo, bet nedrįso priešgyniauti. Tik vaikams tai buvo į žaidimą panaši pramoga.

Vienintelis vaidila Butrimas bandė priešintis ir aiškinti, kad jokiais būdais negalįs išsižadėti savo tikėjimo. Bet nieko nereiškė tie jo žodžiai. Vaidila buvo dviejų apsauginių prievarta atvesdintas ir pakrikštytas.

Po tos ceremonijos Butrimas nežinojo kur dėtis. Vaikščiojo susikrimtęs, nunarinęs savo žilą galvą. Jis net neįsidėmėjo to naujo vardo, kurį ištarė jo krikštytojas – raudonbarzdis vienuolis. Kodėlgi visi svetimšaliai užkariautojai, livoniečiai ir rusėnai, visur ir visada bruka savo tikėjimą, savo dievą? Kodėl jie nenori pripažinti lietuvių Perkūno, Praamžiaus, Žemynos, Gabijos ir kitų dievų? Vaidila Butrimas pyko ant savęs, kad turėjo krikštytis. Kam jis paliko savo kraštą, neatsispyrė žmonių prašymui vykti drauge su jais, atsidangino čionai, į Pskovą, kur viskas svetima ir nemiela? Kunigaikštis Daumantas nešė kudašių, bijodamas keršto ir neišvengiamos mirties, jo vyrai taipogi gelbėjosi nuo pražūties. Nenorėjo jie palikti savo šeimų – bėgo kartu ir jų moterys, vaikai. Negerai, labai negerai tos brolžudiškos pjautynės... Bet ko jisai, jau garbaus amžiaus sulaukęs vaidila, kartu su bėgliais atsibastė į svetimą šalį? Kas jam šitaip sumaišė protą? Matyt, nulėmė įsakmus Daumanto liepimas keliauti drauge su pilėnais, aklas paklusnumas kunigaikščiui.

Neapsipras, tikrai neapsipras jis šitame Pskove. Dar nė mėnuo nepraėjo, o, regis, amžiai praslinko nuo tada, kai paliko tėvynę. Ir jokių vilčių sugrįžti... Apie tai pagalvojus, darosi graudu, drėksta Butrimo akys.

Įstengtų – pėsčias keliautų atgalios, eitų ten prie upės Šventosios, prie Stumbrakalnio, kur tarp šimtamečių ąžuolų dūluojančiame aukure plevena amžinoji ugnis. Prašytų jis Gabijos, kad dūmais ir pelenais nugrynintų sąžinę...

Prislėgtas, liūdnų minčių kamuojamas Butrimas panoro pabūti vienų vienas. Ėjo, kur kojos nešė. Atsidūrė prie Mirožos, spėriai

savo vandenis genančios į Didžiąją upę. Blausoki, bet jau grįžtančios saulės spinduliai akinančiai blykčiojo vandens raibuliuose. Iš po pakrantėje svarinančio šakas gluosnio pašaknių linksmai gurgeno niekada neužšąlančio šaltinio srovelė.

Apsidžiaugė vaidila, išvydęs versmę, prisiminė krivio patarimą livoniečių apkrikštytiems gentainiams: „Jūs galite ir turite atsikrikštyti, briskite į ežerą arba apsiprauskite tyru versmės vandeniu, prašykite mūsų dievų malonės...“

Butrimas priėjo prie šaltinio, nusiėmė kepurę, nusivilko rudinę, virpančiomis rankomis sagstėsi medinius liemenės branktelius. Galop nusivilko ir lininius plačiarankovius marškinius. Lediniu vandeniu vilgė plaukus, veidą, kaklą, pečius, įdubusią krūtinę ir kalbėjo:

– Padėk man, Laima, kad būčiau vertas tikrojo savo vardo, būk man maloni, Žemynėla, suteik laimės ir į gyvenimo pabaigą...

Baigęs žemynėliauti ir plautis kūną nutvilkinančiu, net ir nuoskaudą numazgojančiu vandeniu, vaidila apsirengė. Pajuto krūtinėje palengvėjimą. Guodė save mintimi, kad galgi ir čionai, taip toli nuo gimtinės, Laima ir Žemyna išgirdo maldą, jį suprato ir atleido. Vienu tarpu senoliui pasirodė, jog ir saulė suvilgė savo vainiką tyrame, skambančiame šaltinio vandenyje ir ėmė ryškiau šviesti.

Neskubėjo išeiti žiema. Vėl sugrįžo šaltis. Antrą kartą ledu sukaustė upes ir ežerus, privertė sniego, spigina speigu. Prailgo tos šaltos žiemos dienos. Visi pskoviečiai gyvena pavasario laukimu.

Laukia pavasario ir Daumantas. Bet ne vieversių čirenimo ir žydinčių pievų jis ilgisi. Labiausiai jam knieti surengti karo žygį į Lietuvą, atkeršyti Vaišvilkui ir Gerdeniui. Dar rūpi, sulaukus šil-

tesnių orų, pasidairyti po savo valdas, pasižiūrėti, kaip atrodo, kuo turtingas šitas Pskovo kraštas.

Anądien buvo susiruošęs keliauti į Izborską. Norėjo įsitikinti, ar pakankamai stipri tenykštė tvirtovė, gal reikėtų pakeisti posadninką Feropontą? Sako, jau pasenęs ir suvaikėjęs. Bet sutrukdė leistis kelionėn pūga, kuri siautėjo kelias paras. Teko kelionę atidėti.

– Jūsų kilnybe, palaukime pavasario, vasaros, – patarinėjo vaivada Davidas. – Va, tada ir lietuvių mušti patrauksime. Na, ir po mūsų kraštą bus maloniau dairytis.

– Norėčiau žinoti ir matyti, kokios tos mano valdos. Kiek mes turtingi ir kiek galingi, – prisipažino Daumantas.

– Pskovsčinoje daug ežerų, upių, nemažai ir neįžengiamų girių. O žmonių daugiausia gyvena prie Peipaus ežero, ten gera dirbama žemė. Maždaug šimto varstų plotin ir trijų šimtų ilgin, – aiškino Davidas. – Bajorų valdos nėra didelės. Gausu smerdų ir Pskovo miesto apylinkėse.

– O kas tie smerdai? – pasidomėjo Daumantas.

– Smerdais mes vadiname valstiečius, smulkiuosius bajorus, – toliau dėstė Davidas. – Jie atlieka prievoles, priklauso kunigaikščiui. Taigi smerdai jūsų didenybės žinioj...

– Man reikia karių... – pabrėžė Daumantas.

– Tai iš smerdų ir mūsų kariai, – atitarė vaivada Davidas.

Pskovas... Šio krašto ežerai, upės, miškai, žmonės... Ar iš tiesų visa tai priklauso jam, Pskovo kunigaikščiui Daumantui – Timotiejui? Kažin. Jis iškart suprato, jog be bojarinų tarybos, be večės pritarimo – nė žingsnio. Daug ką reiškia dar ir vaivados, tūkstantininko, archirejaus žodis. Ir kariuomenė niekur nepasijudins be tūkstantininko Jeliferijaus įsakymo. Visi rodo Daumantui atitinkamą pagarbą, bet tuo pačiu nenuleidžia nuo jo akių. Žiūri, kaip pasielgs, ką pasakys, ar visur pateisins pasitikėjimą.

Nors ir nenoromis, bet kunigaikštis Daumantas, pakrikštytas Timotiejumi, stropiai lanko cerkvę. Kalba igumeno Sidoro išmokytas maldas, kaip ir kiti žegnojasi. Prailgsta jam tos pamaldos ir

apeigos, mintys būna kitur, nekyla aukštyn prie jų dievo. Raginančio mylėti, atleisti savo priešams. Atleisti!?. Na, jau šito tai nebus.

Kasdien nemažai laiko Daumantas praleidžia taip vadinamoje Prikaznaja palata – ilgame, erdviame, uždengtame skiedromis ir papuoštame kokošnikais name su drožiniais išgražintu prieangiu. Ten pilna raštininkų, teisėjų, visokių valdininkų, pareigūnų. Pati didžiausia menė skirta kunigaikščiui. Ilgas ir platus stalas, jo viduryje sidabro aptaisais išdailinta dėžutė, kur saugomas sidabrinis Pskovo antspaudas. Aplink sunkūs ąžuoliniai krėslai, geležinės žvakidės su lajinėmis žvakėmis.

Čia kunigaikštis retai būna vienas. Su visokiais reikalais ateina bojarinai, pirkliai, posadninkai, seniūnai ir šiaip posados žmonės. Daumantui kur kas maloniau būtų sėdėti ant žirgo, grumtis su priešu, jį persekioti. Bet nieko nepadarysi, kol kas tenka lindėti šitoje palatoje, kalbėtis, aiškintis, nurodinėti, taikyti...

Teko paraginti Galovo posadninką Grigorijų, kad tas stiprintų tvirtovę ir telktų daugiau karių. Jį išleidęs, Daumantas užsikniaubė ant stalo ir parėmė rankomis apsunkusią galvą. Staiga jis sukluso išgirdęs už durų triukšmą. Ten spygavo kažkokia moteriškė, reikalavo ją leisti pas kunigaikštį. Pagautas smalsumo Daumantas pakilo nuo stalo ir pravėrė duris. Du pečiuiti sargybiniai tempė besispyriojančią Vygrę prie laukujų durų. Ji bandė išsivaduoti ir šaukė:

– Leiskite mane pas kunigaikštį! Aš turiu pranešti jam svarbią žinią...

Bet sargybiniai nepaisė to jos šauksmo ir jau buvo beišgrūdą laukan. Nepatikdavo jiems, jei pas kunigaikštį norėdavo užeiti lietuviai, o čia dar kažkokia moteriškė braunasi...

„Ko jai iš manęs reikia? Nejaugi galvoja, kad aš vėl prasidėsiu su vyžota prasčioke?“ – pamanė Daumantas, bet pamatęs į jį įsmeigtas maldaujančias akis, vis dėlto liepė sargybiniams pas jį įleisti Vygrę.

Neišvengė tąkart Vygrė Gavrilos rūstybės. Patampęs už plaukų, aptalžęs jis prigrasino:

– Jeigu tu, kale, dar kartą susidėsi su kokiu vyru – užmušiu!

– Argi aš galėjau spyriotis prieš kunigaikštį?! – teisinosi Vygrė.

– Žinau aš tave! Tu pati jam koreisi ant kaklo, – nukirto Gavrila ir nusitempė ją į savo guolį.

„Jeigu esu našlė, tai gali mane bet koks prašalaitis tvarkyti? Argi aš žmona šitam gvėrai? Kodėl turiu tik jam priklausyti?“ – piktinosi Vygrė, bet garsiai šito išdrožti į akis Gavrilai nesiryžo.

Pastaruoju metu Gavrila pasidarė daug dėmesingesnis ir švelnesnis Vygrei. Net spalvoto stiklo karolius jai padovanojo!

Vieną vakarą paaiškėjo to mielaširdingumo priežastis.

– Mūsų kunigaikštis, matyt, persišaldė, kosti... – pastebėjo Gavrila. – Reikėtų jį gydyti, kokia arbatėle pagirdyti. Galėtum jam pasiūlyti...

– Manai, kad kunigaikščio durys man atviros?! Pskoviečiai aplink jį savo žmones pastatė. Bet ko neprileidžia, – išpyškino Vygrė, nesuprasdama kodėl Gavrilai parūpo Daumanto sveikata.

– Matai, toks reikalas, – toliau jau pašnibždomis ėmė kalbėti Gavrila. – Aš turiu... žolelių, naugardiečiai per savo patikėtinį man įdavė...

– Jie nori, kad kunigaikštis būtų nunuodytas? – paklausė Vygrė.

Gavrila linktelėjo galva ir pridėjęs pirštą prie lūpų iškošė:

– Tsss! Laikyk liežuvį už dantų, antraip... Tai ar galėtum jį tokiu antpilu pagirdyti? Turi patirties...

– Nežinau, – gūžtelėjo pečiais Vygrė. – Aš nesu jam artima. Tarkis su kuria nors iš virėjų.

– Vargu ar išdegtų, – mostelėjo ranka Gavrila. – Pavojinga tartis... Tai kaip?

– Žiūrėsiu kas ir kaip. Dabar aš nieko negaliu tau pažadėti, – atsakė Vygrė.

Po šio pokalbio visokios mintys lindo Vygrei į galvą. Ką ji laimėtų išpildžiusi Gavrilos prašymą? Rizikuoja savo gyvybe. Net jeigu pasisektų, tai kažin dar ar gautų Gavrila pažadėtąją vaivadiją. O gavęs tikriausiai paliktų Vygrę, išmainytų į kokią bajoraičią. Suktas, klastingas tasai Gavrila. Geriau būtų jo atsikratyti. Va, kunigaikštis tai būtų dėkingas, gal ir atsilygintų...

Kai Vygrė išklojo apie naugardiečių užmačias ir Gavrilą, Daumanto akys sublizgo it kardo ašmenys, pro sukąstus dantis jis išspaudė:

– Aišku, naugardiečiams aš kaip rakštis. Na, o šitas Gavrila – gyvatė užantyje. Susilauks jis atpildo!.. Ačiū tau, Vygre, kad perspėjai. Būsiu atsargus.

– O gal man, kunigaikšti, atsirastų kokia vietelė rūmuose. Galėčiau dirbti virtuvėje, moku valgį gaminti, galėčiau ir kambarine... Ištikimai tarnaučiau... – spigindama juodomis akimis užsiminė Vygrė. Stovėjo jinai prieš kunigaikštį stamantri, raudonskruostė, gundanti. Ir vėl kaip tąkart palapinėje kažkas suspurdėjo Daumanto krūtinėje lyg lekiant ant šuoliuojančio žirgo. „Vis dėlto neblogai

būtų ją turėti arčiau savęs. Gali prireikti...“ – pagalvojo Daumantas ir pažadėjo Vygrei išpildyti jos prašymą.

O Gavrila rytojaus dieną buvo pakartas.

Upės išnešė lytis, pietų vėjai išplėšė ežerų ledą. Sulapojo medžiai. Žaliomis vėliavomis ėmė plazdėti beržynai. Greitai prabėgo to lauktojo 1266 – tų metų pavasario dienos.

Daumantui jos buvo užpildytos pasiruošimo žygiui į Lietuvą rūpesčiais. Reikėjo sutelkti nemažai ginkluotų ir pačių narsiausių karių, atšerti ir išmankštinti nusistovėjusius žirgus. Reikėjo paruošti daug vežimų, turėti nešulinių arklių pargabenti grobiui. O kaip sakoma, skubos darbai – paskui vargai. Tad kol pasiruošė, prasidėjo ir vasara.

Nusprendė Daumantas netikėtai, iš pasalų įsiveržti į Nalšią – dabar jau į Gerdenio, Vaišvilko vasalo valdas ir susidoroti su juo pačiu bei visais jo kariauninkais bei pavaldiniais. Iš sudegintų kaimų išsivarys žmones ir gyvulius į Pskovą. Šiame krašte dar nemažai neapgyventų plotų, kur galima kurti naujus kaimus, dirbti žemę. Kuo daugiau žmonių, tuo stipresnis valdovas. Nieko gero iš dykos žemės. Reikia, kad būtų kam ją dirbti, kad ji duotų naudą. Taigi svarbiausias grobis – belaisviai, darbo jėga, kuri pradžiugintų pskoviškius.

Tiesa, Daumanto kariai, pabėgėliai iš Nalšios, neapsidžiaugė, kad reikia ruoštis žygiui į tėvoniją, kad teks darbuotis su kalavijais ir ietimis.

Rikis Vainoras net bandė atkalbėti Daumantą nuo šito sumanymo.

– Ar tikrai mums būtina traukti į Nalšią? Užtektų ir Polocko. Ten irgi Gerdenio valdos. Gal tenai jisai ir sėdi.

– Ateis laikas ir Polockui. O dabar – į Nalšią! – kaip kirviu nukirto Daumantas. – Argi tu ir tavo kariai neprisiekėte visur ir visada klausyti mano įsakymų? Ką, jau pamiršai?

– Taip, taip, – paskubėjo atsakyti Vainoras. – Mes nelaužome priesaikos...

Nors ir rinktiniai savi kariai, bet vis tiek būtų per menka jėga susiremti su Gerdeniu. O jeigu dar Vaišvilkas atskubėtų pagelbėti?.. Gerai, kad pskoviečiai davė porą šimtinių savo kariauninkų. Ir jiems vadovaus pats Pskovo vaivada Davidas Jakunovičius. Praverstų ir dar viena šimtinė. Bet pakaks ir tiek.

Pakilęs į vieną iš bokštų, esantį pačiame kremliaus gynybinės sienos smaigalyje, Peršoje, stūksantį tarp dviejų upių santakos įsirėžusiame iškyšulyje, panašiame į didžiulį laivą, Daumantas žvalgosi į vasaros saulės nutviekstą Pskovą, tapusį jo miestu. Akinančiai tviska Švenčiausiosios Trejybės soboro kupolai. Iš tolo spindi kairiajame Velykajos krante prie Mirožos santakos Spaso Preobraženskio soboro kupolai. Šalia glaudžiasi vienuolyno pastatai. Gražios, didingos pskoviečių šventovės. Turi jie sumanių meistrų, patyrusių akmentašių. Galėtų būti ir dar daugiau cerkvių. Joms statyti vietos atsirastų. Net ir pačiame kremliuje.

Daumanto žvilgsnis nukrypsta į pietų pusę. Ten, už kremliaus sienos spiečiasi posados gyventojų – amatininkų, pirklių iš rąstų suręsti namai nameliai. Dauguma jų papuošti drožiniais. Tenai jau ankšta. Bet yra kur plėstis.

Užmeta akį Daumantas į prie miesto vartų stabtelėjusį raitelių būrelį ir maišais apkrautus nešulinius arklius. Tai vaizbūnai, keliaujantys prekeiviai. Jie dažni svečiai. Traukia juos Pskovas.

Bet rūpi Pskovas ir priešams. Jau ne kartą puolė šį miestą livoniečiai, kėsinosi ir lietuviai. Pavykdavo apsiginti. Bet grėsmė lieka. Reikėtų dar labiau sutvirtinti kremliaus sieną, paaukštinti, papla-

tinti. Andai apie tai Daumantas užsiminė vaivadai Davidui Jakunovičiui.

– Žinoma, gerai būtų, jūsų kilnybe, sutvirtinti, atnaujinti mūsų Kromo gynybines sienas, – pritarė vaivada. – Bet tam reikia daug rankų...

– Manau, kad po žygio į Lietuvą atsiras tų rankų, – kreivai šyptelėjęs atsakė Daumantas.

Šiandien kunigaikštis pakiliai nusiteikęs. Rytoj – į žygį! Pagaliau! Tiki Daumantas, kad grįš su pergale.

Ir ne tuščiomis. Jį pasitikdamas ir sveikindamas skambės didysis Švenčiausiosios Trejybės soboro varpas. Plačiai sklis jo aidas. Apie kunigaikščio laimėjimą ir narsą kalbės visas Pskovas...

Netikėtai, lyg perkūnas iš giedro dangaus užgriuvo Daumanto kariauna Lietuvos pakraštį. Žmonės neiškart susigaudė, kad tai jų priešai, palaikė saviškiais. Bet pamatę kartu su tėvynainiais daugybę karingai nusiteikusių svetimšalių rusėnų, suprato, jog jie atėjo žudyti ir grobti.

Įsibrovėliai tučtuojau pasirodė esą tikri plėšikai. Išvarę iš sodybų sodiečius, jų gyvulius, paėmę maisto atsargas, puolė deginti trobesius. Pleškėjo pirkios, tvartai, klojimai, svirnai, juodi dūmai kilo padangėn, temdė skaisčią vasaros saulę. Nuo šitos nelaimės negelbėjo prie namų iškabintos jaučių kaukolės, ožių ir avinų ragai... Moterų klyksmas maišėsi su šunų skalijimu ir padegėjų šūksniais.

Tapę beginkliais, suvaryti į būrį vyrai gniaužė kumščius, pilnomis neapykantos akimis žvelgė į netikėtus užpuolikus. Vengė tų žvilgsnių Daumanto kariai nalšėnai. Nesmagu terioti niekuo neprasikaltusius savo tėvynainius. Tokių kaip šimtininkas Buitvydas, kuriam plėšimai, žudynės teikė džiaugsmą, nedaug. Daumantas, matyt, suprasdamas, kad jo nalšėnams vyčiams sunkiai kiltų rankos

deginti sodybas, šį darbą pavedė grobio trokštantiems Pskovo kariauninkams. Jie stropiai vykdė ir kitą Daumanto įsakymą. Į vežimus krovė viską, ką buvo pagrobę, rišo virvėmis rankas belaisviams, numatytiems varyti į Pskovą.

– O ką darysime su senimu? Jie jau nedarbininkai. Ir su tais, kurie bandytų bėgti? – pasiteiravo vaivada Davidas kunigaikščio.

– Karšinčių mums nereikia. Tegu jie čia užverčia ragožių... O bėgliams tai aišku, ką reikia daryti, – atsakė Daumantas, parodęs į savo kalaviją.

Nesulaukę pasipriešinimo, nusiaubę ir sudeginę keletą kaimų, išvarę iš jų nespėjusius pasislėpti žmones, Daumanto kareiviai traukė gilyn į Lietuvą, į kunigaikščio Gerdenio užvaldytą, dar neseniai Daumantui priklausiusią kunigaikštystę. Daumantas nekantravo susiremti su pačiu Gerdeniu.

Dabar žinia apie iš šiaurės pusės atplūdusią negandą skriejo greičiau už pskoviečių žirgus. Artėjant užpuolikams kaimų ir vienkiemių gyventojai skubėjo slėptis girių tankmėse, raistuose. Jų paliktas, pintinėmis tvoromis aptvertas sodybas įsibrovėliai apžiūrėdavo ir ištuštindavo, paskui padegdavo iš sienojų surėstas, šiaudais dengtais stogais pirkias bei kitus pastatus. Vasaros saulės iškaitinti trobesiai liepsnojo it didžiuliai deglai.

Krivis Medeika, nors ir matė artėjančius užpuoliukus, bet nepasitraukė iš alkakalnio ežero pakrantėje. Stovėjo jis šalia aukuro plačiašakių ąžuolų paunksmėje. Prie to iš rausvų akmenų sukrauto aukuro, kur degė šventoji ugnis, liko budėti ir pora vaidilučių. Iš alko į žydrą, be jokio debesėlio dangų ramiai, tolygiai sroveno melzganas, taikus dūmelis.

Krivis pasilenkia, delnais paliečia žemę. Atsitiesęs atsigręžia į vieną iš vaidilučių, toji paduoda jam mažą nekotėlę. Krivis paima iš jos žiupsnelį druskos, atlaužia nuo riekelės duonos ir beria, meta į ugnį.

– Šventoji Gabija, Gabijonėle, nerūstauk ant mūsų, atitolink nelaimę, užgesk priešo rankose, – skamba duslus, susiliejantis su medžių šnarėjimu krivio balsas.

Jis vėl pasilenkia, delnais liečia žemę, atsilenkęs vėl beria ugnin druską, meta gabalėlį duonos ir sako:

– Žemyna, Žemynėle, neleisk želti pikto daigams, neleisk liūliuoti kraujo putai mūsų ežeruose ir upėse. Tegu nuvysta, pajuosta kaip išrauta dilgėlė visa, kas pikta.

Į krivio balsą terpiasi kikilio aidojimas. Bet šįkart paukščio balse, regis, skamba ir nerimo gaidos. Jau girdėti ir artėjančios kariaunos žirgų kanopų dundesys. Tarytum slinktų žemyn nusileidęs ir griaustiniu grumenantis debesis.

Trečią kartą nusilenkęs ir šįkart jau iškėlęs rankas į dangų, atidavęs auką ugniai, krivis kreipiasi į Perkūną:

– O šventasai Perkūne, galingasai dievoni! Pastoki kelią mūsų skriaudikams, apgink nuo piktadarių...

Krivis nebaigė sakyti, jį privertė atsigręžti ieties bakstelėjimas į petį. Tarsi ąžuolo kamiene raukšlelių išvagotame krivio veide žibėjo dar labai gyvos akys. Daumantas pažino krivį Medeiką. Ir anas pažino kunigaikštį.

– Nejaugi čia tu, kunigaikšti Daumantai, užsigeidei plėšikauti savo krašte?! Negana tau karaliaus Mindaugo ir jo sūnų kraujo?!. Kaip tave mūsų šventa žemelė nešioja... – rėkte išrėkė krivis.

– Valdove, liepk man jį nutildyti, – prijojęs prie Daumanto prabilo šimtininkas Buitvydas. Iš po šalmo blykstelėjęs piktomis akimis Daumantas linktelėjo galvą. Buitvydo žirgas šoktelėjo prie krivio, tvirtos rankos pakeltas kalavijas įsmigo senolio krūtinėn. Krivis loštelėjo ir apsipylęs krauju krito aukštelninkas į skaudžiai žalią žolę. Krisdamas jis dar suspėjo sušukti:

– Perkūne dievaiti, nutrenk išgamas, žeme motinėle, praryk...

Prie aukuro stovėjusios dvi vaidilutės sukliko ir ėmė garsiai raudoti. Pajutusios, kad prie jų artėja du nuo žirgų nusėdę juo-

dabarzdžiai kareiviai ir kažką sako nesuprantama kalba, merginos ėmė bėgti pakalnėn ežero link. Jų platūs baltarūbiai plaikstėsi lyg balandžių sparnai. Joms iš paskos leidosi tiedu barzdočiai. Ne jiems pavyti eiklias it stirnas merginas. Pribėgusios prie ežero ir pamačiusios artėjančius persekiotojus, vaidilutės brido į vandenį ir užlaužusios iš sielvarto rankas dingo gelmėje.

– Galėjome jas išgelbėti, – sumurmėjo rikis Vainoras, vis dar neatitraukdamas akių nuo ežero.

– O kam? – paklausė piktai nusišiepęs Daumantas. Pamatęs, kad kai kurie kareiviai vaikštinėja nulipę nuo žirgų garsiai sušuko:

– Ant žirgų!

– Na, nepalikim šitos pagonių šventyklos, – pasakė Pskovo vaivada Davidas ir liepė greta buvusiems savo apsaugininkams užgesinti ugnį, išgriauti aukurą.

Aukštai padangėn įkopianti saulė kepinte kepina, sunkia įsisūrėjusį prakaitą. Blizga prakaituoti karių veidai, šlampa raitelių ir arklių nugaros, šonai. Virpa miškais vainikuotos tolumos, tarsi lumzdeliu ringiuoja savo aidžią melodiją saulės paukštė – volungė, prašo lietaus...

Ir tądien taip kaitino saulė, aidojo volungė, vėjas dvelkė šienu ir žemuogėmis. Tokią pat vasaros dieną Daumantas prie savo tėvo pilkapio prisiekė atkeršyti Mindaugui, išsaugoti paveldėtas Nalšios žemes. Prisiekęs suvalgė žiupsnelį smėlio...

Ar įvykdė jis savo priesaiką? Ne tik Mindaugą, bet ir jo sūnus pasiuntė Anapilin, žodį tesėjo – atkeršijo, bet Nalšios kunigaikštystę prarado. Ar visam laikui? O gal dar susigrąžins ir galutinai įvykdys priesaiką? Ne šiaip sau šitas žygis...

Laikas nestovi vietoje. Ši diena panaši ir nepanaši į anąją. Nebetoks, koks buvo anksčiau, ir jis, Daumantas. Jau ne Nalšios, o Pskovo kunigaikštis. Ateinantis į savo tėvoniją plėšti, žudyti... Kaip rimbo kirtis tie vieno belaisvio kunigaikščiui į akis išrėkti žodžiai: „Plėšikas, parsidavėlis, brolžudys..." Tokie kaltinimai, aišku, bus daug kartų garsiai ir už akių ištarti, prakeiksmas kris ant jo galvos.

Kas galėjo tikėtis, kad nužudžius Mindaugą, taip pakryps reikalai, tiek atsiras jo šalininkų, kurie atims ir Nalšios valdas, Daumantą vadins išdaviku. Kaip ir tą kunigaikštį Šiukščių, kuris parsidavė livoniečiams.

Gal ir nebūtų reikėję sprukti iš Lietuvos, atsidurti Pskove, jeigu kunigaikštis Gerdenis nebūtų susidėjęs su Vaišvilku, o stojęs savo sūnėno Daumanto pusėn. Pagalvojus apie Gerdenį, apima nirtulys, rūpi kuo greičiau susigrumti su tuo Vaišvilko padlaižiu. Na ir kas, kad Gerdenis Daumantui tetėnas. Bet argi jis paisė giminystės? Būtų norėjęs giminiuotis, tai nebūtų gviešęsis į Daumanto valdas, būtų pagalvojęs, ar verta tarnauti Mindaugo sūnui, tam perėjūnui Vaišvilkui... Taigi Gerdenis priešas, tikras priešas, su kuriuo tik viena kalba – kalavijas...

– Kunigaikšti, stabtelkim, reikia žirgus pagirdyti ir patiems prakaituotus veidus apsimazgoti, – niūrias Daumanto mintis nutraukė rikio Vainoro balsas. – Antai, koks gražus ežeras. Berods, Asveja...

Nuo kalvos atsivėrusiame klonyje tyvuliavo nendrėmis apkaišytomis pakrantėmis siauras, į neužmatomas tolumas nusidriekęs ežeras. Nutviekstas saulės, mirguojantis akinančiai spindinčiais raibuliais.

– Gerai, stabtelėkime, bet būkime budrūs, nepamirškime, kad bet kada galime būti užpulti, – pasakė Daumantas.

– Aišku, čia mes ne svečiai... Anksčiau ar vėliau teks susiremti, – garsiai mintijo Vainoras, vos neleptelėjęs, jog plėšikautojai susilaukia atpildo. Nepatiko rikiui šitas žygis.

Nenorėtų ir Daumantas, kad jo kariauna būtų tik plėšikautoja, vis taip žygiuotų be kautynių, susidurdama tik su sodiečiais tarsi su kokia avių banda. Nejaugi Gerdenis nepastos kelio įsibrovėliams į jo valdas? Jau keletą sodžių nusiaubė, bet jokio atkirčio. Gal kur jau pasala laukia. Reikia būti apdairiems.

– Žiūrėkit, tenai pilis! – sušuko vaivada Luka, rodydamas į viename paežerės iškyšulyje dunksančią, tarsi įrėžtą į sodrią žalumą medinę pilį.

– Pagirdysime žirgus ir tegu vyrai ruošiasi pulti tą pilį, – ištarė Daumantas ir patenkintas patrynė suprakaitavusius delnus. Jis atsiminė, kad toje pilyje mėgdavo leisti vasaros dienas Gerdenio šeima. Gal ir jis pats tenai tūno?

Asvejos ežeras vos vos bangavo. Kunigaikščio Gerdenio sūnūs, du paaugliai berniukai, išstūmė iš nendryno luotą, sušokę į jį nusiyrė ežero pakraščiu. Abiems broliams patiko ir sekėsi žvejoti. Netrukus mediniame kibirėlyje pliuškėjo nemažas ešerys, pora kuojų.

Staiga ežero tylą sudrumstė iš vandens pakilusios antys. Vyresnysis Šviedrys sužiuro į tą pusę, iš kur skrido antys.

– Buteni, tavo akys kaip sakalo. Žiūrėk ten, man rodos, anapus iškyšulio ežere ir prie ežero daugybė arklių. Gal tėtė su kariūnais grįžta. Tik turėtų jie grįžti iš kitos pusės...

– Ką tu, Šviedry! Ten ne tėčio kariūnai. Kitokie šalmai ir skydai. Rusėnai tenai! Greičiau į pilį!

Šviedrys su Buteniu skubiai nusiyrė į krantą. Palikę luotą pasileido bėgti įkalne, pilies link.

– Pakelkit tiltą, uždarykit vartus, prie didžiosios ežero įlankos rusėnai arklius girdo. Jų daug. Tuoj bus čia... – vienas per kitą šaukė pilin atskubėję berniukai.

Pilies sargyba susirūpino. Sugirgždėjo pakeliamasis tiltas, sužvangėjo užstumiami vartai. Gal iš tiesų tenai užpuolikai ir reikės gintis. O karių nedaug pilyje belikę, kiti su kunigaikščiu išjoję.

Netrukus iš paežerės miško išriedėjo keli jaučių kailiais pridengti vežimai. Šalia ėjo neginkluoti laukininkų apdarais vilkintys važnyčiotojai, o vienas, dailiau apsitaisęs, gal jų vyresnysis, sustojo priešais pakeltą tiltą ir ėmė šaukti lietuviškai:

– Mes duoklininkų rinkliavą atvežėme kunigaikščiui. Pilni vežimai grūdų, linų, kailių, vaško. Nuleiskit tiltą, atverkite vartus, priimkite dovanas!

Sargyba sutriko. Gal tie vaikai apsiriko... Čia gi saviškiai su pilnais vežimais duoklės. Nė vienam iš sargybinių nedingtelėjo galvon, kad čia pat esančiame miškelyje slepiasi būrys ginkluotų raitelių.

Vėl sugirgžda, dunksteli pakeliamasis tiltas, pokšteli atšaunamos vartų velkės.

Vos tik įriedėjo tarpuvartėn paskutinis vežimas, pasigirdo šaižus švilpimas ir tą pačią akimirką iš jaučių kailiais pridengtų vežimų iššoko kariai ir puolė kapoti sargybinius. Tuo tarpu iš už medžių pasipylė kardus iškėlę raiteliai, zovada lekia žirgai pakeliamuoju tiltu. Užpuolikai ūmai atsiduria pilies kieme.

Prasideda skerdynės. Žvanga kalavijai, skydai, ietys. Rėkia, aiksi, krinta užkapoti, nudurti. Šaukia lietuviškai, keikia rusiškai. Kapojasi, kol turi jėgų.

– Čia nalšiškiai, išdavikas Daumantas! – šaukia atpažinęs kažkas iš gynėjų

– Še tau už išdaviką! – suriaumoja prišokęs Daumantas ir smogia kalaviju tiesiai galvon jį atpažinusiam pilėnui.

Jėgos nelygios. Nedaug karių pilies sargyboje. Niekas nesitikėjo tokio pasalūniško antpuolio. Daumanto kariauninkai tuoj išguldė pilies gynėjus. Nusidažė jų krauju kiemo žolė ir takų smėlis.

Buitvydas, nutvėręs už plaukų, atitempė žilabarzdį pilininką. Daumantas įrėmė jam kalaviją į krūtinę ir sušvokštė:

– Greičiau sakyk, kur kunigaikštis Gerdenis.

– Jo nėra, nėra pilyje, – vapa išsigandęs pilininkas

– Kaip tai nėra? Tai kur jis?

– Nežinau. Išjojo kartu su būriu kariūnų. Gal į Vorutą...

– Pas tą šiknių Vaišvilką?

– Nežinau, nežinau...

– Uh, mėšlius... Nepasisekė, spėjo išnešti kudašių... – širsta Daumantas ir, nubloškęs pilininką, liepia apžiūrėti pilį.

Užpuolikai pasklinda po pilies pastatus. Po kurio laiko vaivada Luka Daumantui praneša:

– Visur apžiūrėjom, iškrėtėm visus užkaborius. Tikrai nėra Gerdenio. Radom kunigaikštienę ir jos sūnus.

– Veskit čionai! – įsakė Daumantas.

Pilies tarpduryje pasirodė du berniukai, Šviedrys ir Butenis, ir dviejų pskoviečių karių vedama apkūni, neaukšta moteris. Languotinė skara nusmukusi ant pečių, vainiku ant galvos uždėta kaštoninė kasa dar be jokio žilo plauko.

– Perkūne dievaiti, nubausk žmogžudžius!.. – šnabžda jos išbalusios, virpančios lūpos.

– Kur Gerdenis? – nugriaudžia balsas.

– O! Pasirodo, seserėnas Daumantas čionai siautėja. Seniai bemačiau sesers sūnų... Tai štai kaip aplankei tetą... Ką gi, neveltui tave keikia žmonės...

Daumantas nesileido su Gerdeniene į kalbas, tik pasakė:

– Čia neliksi. Keliausi su vaikais į Pskovą, pas savo seserį ir mano motiną...

Atsigręžęs į jį apstojusius saviškius karius liepė:

– Kunigaikštienę ir jos berniukus sodinkite į vežimą. Į kitus vežimus kraukite pilies turtus. Apžiūrėkite rūsį, nepalikite midaus. Pargabenę į Pskovą puotausime...

– Cha, cha, cha, – pritariamai nuskambėjo juokas.

Netrukus nusitęsė ilga vora vežimų, pilnų priplėšto turto. Apkrauti ir nešuliniai arkliai. Paskui vežimus slinko surišti belais-

viai – laukininkai ir pilėnai. Į giedrą dangų kilo kamuoliai dūmų. Iš keturių pusių padegta liepsnojo medinė pilis.

Pilnomis ašarų akimis vyresnysis Gerdenio sūnus Šviedrys žiūrėjo į dar senelio Daujoto statytą, tėvo puoselėtą degančią pilį ir mintyse prisiekė: „ Sugrįšiu, kas bebūtų sugrįšiu gimtinėn, tėvo ir senelio žemėn“.

Nors ir knietėjo Daumantui pasiekti tėvoniją, parodyti savo galią ir valdžią nalšėnams, tačiau nesiryžo priešgyniauti pskoviečių norui grįžti namo.

– Jau visko apstu. Ir turto, ir belaisvių. Keliaukim atgal, – kalbėjo Davidas Jakunovičius.

– Mano vyrai taipogi apie namus šneka. Pakankamai prisigraibėme... – antrino vaivada Luka. – Kad tik viską parsigabentume.

– Bet aš taip ir nesusigrūmiau su Gerdeniu, – numykė Daumantas. – Aš turiu jam atkeršyti.

– Jo žmona ir vaikai tavo rankose. Pilį sudeginom. Argi neatkeršijai? – samprotavo vaivada Davidas. – Teks, jūsų kilnybe, su juo susigrumti, tikrai teks. Gal ir visai netrukus...

– Man reikia jo galvos, – kėlė balsą Daumantas. Bet kiek patylėjęs jau ramiau pridūrė:

– Jeigu taip jau norite, grįžkim. Manau, kad Gerdenis mus vysis, būkime pasiruošę kovai...

– Būdamas jo vietoj, aš tuoj pat pulčiau vytis, – pastebėjo rikis Vainoras.

– Bet jis, kaip sakė jo žmona ir tarnai, kažkur su savo kariais išsidanginęs. Gal negreit grįš. Kai mūsų pėdos jau bus ataušusios, – kišo savo dvylekį šimtininkas Buitvydas. – O gaila, nepramankštinau rankos. Ne vieną pakločiau...

– Ką gi, su Dievo padėjimu keliaukime atgal į Pskovą, – jau nedvejodamas pareiškė Daumantas ir kreipėsi į Vainorą: – Parink keletą patikimų mūsiškių ir tegul jie čionai pasilieka, tegu stebi, kada pasirodys Gerdenis ir ką jis darys. Jie mus pasiviję praneš kas ir kaip, perspės...

Vingiuojančiame, čia kylančiame į kalvą, čia besileidžiančiame pakalnėn kelyje šiaurės link nutįso ilga ilga vilkstinė. Sunkiai kinkuoja apkrauti maistu, kailiais, vilna, vašku ir kitomis lietuviškų sodžių gėrybėmis nešuliniai arkliai. Darda ir vežimai. Vilkstinės viduryje belaisviai. Ir vyrai, ir moterys už rankų surišti virvėmis po tris. Vyrų kur kas mažiau, dauguma jų dar pusberniai, tik keliolika suaugusių. Moterys beveik visos jaunos, kai kurios su vaikais. Eina basos, apsigobusios skaromis, nuleidusios galvas, užverktomis akimis. Basi ir vyrai, pasiraitoję kelnes, rūškani, tylūs. Jie, vargšai belaisviai, žino, kad visam laikui praranda tėviškę, tai, kas buvo miela, sava. Išvaryti svetur jie bus kaip darbiniai arkliai... Eina belaisviai papilkėjusiais it kelio dulkės veidais, suplukę.

Liūdna ir graudi šita eisena į tremtį, į baudžiavą.

Kunigaikštienė Gerdenienė su sūnumis sėdi vežime. Bet ir jinai belaisvė, sutrikusi, nežinanti ko griebtis. Dar viliasi, kad Gerdenis atskubės, išvaduos iš grobikų, atims ją ir savo vaikus iš tikro sūnėno nagų...

Vilkstinė juda lėtai, su trumpais postoviais. O saulė vis taip kepina. Tvanku. Ir žmones, ir arklius troškina. Daumantas, sėdėdamas ant žirgo, retsykiais atsigręžia atgal, pasižiūri, ar dar neatjoja paliktieji žvalgai. Bet jų nematyti, iš paskos tik driekiasi arklių ir žmonių kojų, vežimų ratų sukeltų dulkių debesys ir lėtai sklaidosi žydrynėje.

Praėjus kelioms paroms ir priartėjus prie Dvinos upės pagaliau ant putotų žirgų atidundėjo žvalgai ir pranešė, jog Gerdenis, pasitelkęs kunigaikščius Gotartą, Liugailą ir Lumbį, paskubom surinkęs apie septynis šimtus karių jau leidosi į žygį vytis įsibrovėlių.

– Ar mes dar spėsime persikelti per upę? – pasiteiravo Daumantas.

– Spėsim, spėsim. Mes lėkėme beveik nesustodami, – patikino žygūnas Pavalkis. – Jie šiandien vargu ar pasirodys.

Kai visa vilkstinė sėkmingai atsidūrė prie Dvinos, Daumantas pasišaukė abu Pskovo vaivadas Davidą Jakunovičių ir Luką.

– Kai nusigausime kitapus upės, tai abu jūs spėriai keliaukite į Pskovą, pristatykite belaisvius, nugabenkite turtą. Man palikite tik vieną šimtinę karių, aš čia palaukęs atremsiu Gerdenio antpuolį, – nurodė kunigaikštis.

– Gerai, jūsų kilnybe, viską padarysime taip, kaip mums liepi. – Bet aš pasiliksiu čionai kartu su tavimi. Ir aš moku kautis, – pareiškė Davidas Jakunovičius.

Pasilikti norėjo ir Luka, bet jis kartu su belaisviais ir grobiu buvo išsiųstas į Pskovą, kad vadovautų tai vilkstinei.

Guli sūnaitėliai, guli kariūnėliai,
Kaip lauke ąžuolėliai.
Kelies, mano sūneli, kelies, mano vaikeli,
Iš dimnojo sapnelio, iš saldžiojo miegelio.

Reiks tau karėn joti,
Su priešais kovoti,
Vidur pulko kariauninkų
Su kardu kapoti.

Sugrįžk, sūneli, sugrįžk, sakalėli,
Į savo dvarelį, prie bėrų žirgelių... – verksmingu balsu rypavo senas žynys prie pašarvotų pilies gynėjų. Netrukus bus užkurtas didžiulis ąžuolinių malkų laužas. O paskui supiltas pilkapis.

Sunkia širdimi klausėsi kunigaikštis Gerdenis žynio raudos, slogios mintys sukosi galvoje. Nebėr pilies, į nelaisvę pateko žmona,

sūnūs ir aplinkinių dūmų žmonės. Štai jis dausoja ištikimuosius pilies gynėjus, žuvusius nuo priešo kalavijų ir iečių. Kokio priešo? Taigi nuo saviškio. Dargi giminės. Daumanto, pasitelkusio Pskovo rusėnus ir savo pabėgėlius karius nalšėnus. Ne kaip priešai jie įsibrovė į pilį, o klasta, apgaule, apsimetę saviškiais. Brangiai sumokėjo sargyba už patiklumą, nelygioje kovoje krito kone visi pilėnai. Išlikusieji tapo belaisviais. Nelietė tik karšinčių.

Gabija, Gabijėle,
Nuprausk juos ugnimi.
Žemyna, Žemynėle,
paklok jiems patalėlį, – meldžiasi žynys.

O Gerdeniui prieš akis vis stojas Daumantas. Toks, kokį paskutinį kartą matė pas Mindaugą. Iš padilbų žvelgia ledinės akys. Kalbėjo nuolankiai, bet šaltas žvilgsnis, žemyn nudurtos akys vertė suabejoti jo žodžiais. Norėjo tas abejones išsakyti Mindaugui, bet matė: karalius Daumantu pasitiki, jo apsimestą nuolankumą priima kaip tikrą.

Aišku, įvykius paspartino liežuvautojų paskalos, nuo kurių karštakošiui vyrui užvirė pyktis. Daumantienė neturėjo vaikų, sesers Mortos mažametės dukrelės jai buvo kaip savos. Dėl mažųjų našlaičių mirštančios sesers priprašyta Mingailė pasiliko Mindaugo dvare Vorutoje, sukeldama vyro įtarimus ir pavydą. Mindaugas gal ir nenutuokė, kuo jis įtarinėjamas savo svainio, kaip ir anksčiau juo pasitikėjo, negalvojo apie klastą. Leido Daumantui bet kada lankytis pas karalių. Tuo Mindaugo pasitikėjimu ir pasinaudojo žudikas, užklupdamas iš pasalų, miegantį. Nors Daumantas buvo Nalšios kunigaikštis ir Mindaugo patikėtinis, bet dabar Gerdeniui atrodo, kad jam niekada nerūpėjo Lietuvos reikalai. Daumantas visada buvo garbėtroška. O Lietuvai sunku. Ją spaudė ir spaudžia du priešiški ordinai – iš šiaurės nuo Dauguvos žiočių puldinėja, grobia žemes ir žmones kalavijuočiai, iš pietų nuo Vyslos – kryžiuočiai. Tikriausiai Lietuvą būtų ištikęs Prūsijos likimas, jeigu ne Mindaugas. Tai jis suvienijo lietuvių gentis, tuo pačiu ir Lietuvą,

kad apsigintų nuo užkariautojų. Daug kas širdo ant Mindaugo, kad apsikrikštijo. Gerdeniui regis, jis tai padarė dėl Lietuvos, jog livoniečiai neniokotų mūsų žemių, negrobtų lietuvių į nelaisvę. Net priešai vadino Mindaugą Išmintinguoju. O kas dabar Daumantas? Išdavikas, karaliaus žudikas, parsidavėlis, siekiantis tik sau naudos ir rusėnų šlovės, matyt, degantis kerštu, pavydu, jeigu gali be gailesčio, be sąžinės graužimo terioti savo kraštą, vergais išvaryti jo gyventojus. Jeigu ne Daumanto užmačios, argi Pskovo rusėnai būtų žygiavę į Lietuvą?

Sūneli mano brangiausias,
Jau nebevaikščiosi šitais takeliais,
Neberaminsi mano širdelės,
Nebegirdėsiu tavo žodelių, – rauda kažkurio kariūno tėvas.

Guli sūneliai,
Tuta tuto,
Guli devyni,
Tuta tuto.

Dega ugnelė,
Tuta tuto,
Dega Gabija,
Tuta tuto.

Pila kalnelį,
Tuta tuto,
Baltą smėlalį,
Tuta tuto, – gieda sutartinę aplinkinių dūmų moterys, kurioms pavyko pasislėpti nuo Daumanto užpuolikų.

Jau supiltas balto smėlio kalnelis, jau palaidoti pilies gynėjai. Jau pasiruošusi Gerdenio kariauna vytis Daumantą, vaduoti tėviškėnus iš rusėnų nelaisvės. Jau pabalnotas Gerdenio žirgas. Nerimsta juodbėris, žemę kojomis kasa. Laukia raitelio. Sėda į balną kunigaikštis

Gerdenis. Jis vysis Daumantą ne vienas. Į žygį išsiruošė su savo kariūnais ir kunigaikščiai Gotartas, Liugaila ir Lumbis.

Per girias ir raistus atvingiavusi Dauguva, čia ji vadinama Dvina, per Polocko žemę teka jau gerokai išplatėjusi, glėbdama vagoje pasitaikančiais krūmokšniais, raudoklėmis bei kitokiais žolynais apžėlusias salas. Kurį laiką Dvinos pakrante bėgęs kelias atvedė Daumanto vilkstinę prie brastos. Užtruko, kol visi – kariai, belaisviai, vežimai, nešuliniai arkliai persikėlė kitapus upės. Gerai, kad tuo metu neprisivijo ir neužklupo Gerdenis. Būtų keblu gintis. Bet persekiotojų dar negirdėti ir nematyti. Atsidūrus kitame Dvinos krante galima lengviau atsikvėpti, nuspręsti, ką toliau daryti, kad sėkmingai pasiektų Pskovą, nudžiugintų jo gyventojus žygio laimikiais. Daumantui turi lemiamą reikšmę šita sėkmė. Svarbu dar ir kuo mažiau prarasti savo karių.

Išsiuntęs į Pskovą daugiau kaip pusę savo kariaunos su belaisviais ir prisiplėštu grobiu, Daumantas su nalšiškiais vyčiais ir šimtine pskoviečių pasiliko prie Dvinos laukti Gerdenio. Apžiūrėjo vietovę. Ties brasta slėnis išplatėjęs, bet toliau siaurėja, upė spraudžiasi tarp skardėtų krantų, apvainikuotų tankiais eglynais, pušynais. Tai puiki priedanga, persikėlusieji per Dviną lietuviai nepastebės pasalos, pateks tarsi į spąstus. Tad galima įveikti ir kur kas gausesnį priešą. Atremti puolimą patogesnės vietos ir nerastum. Tik kirsk, smeik besiropščiančius į aukštą krantą.

Palikęs sargybą prie brastos ir įsakęs nenuleisti akių nuo kito kranto, Daumantas nusprendė atsitraukti pusę varsto nuo upės, ten ruoštis nakvynei, leisti supančiotiems žirgams pasiganyti laukymė-

se. Saulė jau sėda už tamsžalių miškų. Matyt, šiandien Gerdenis dar nepasirodys, o naktį vargu ar bandytų keltis per upę.

Pskovo vaivadai Davidui, rikiui Vainorui buvo pastatytos palapinės, o kunigaikštis Daumantas panoro nakvoti po atviru dangumi, susisupęs į apsiaustą, kaip dauguma karių. Visuose žygiuose jis stengdavosi būti kuo arčiau kariauninkų, kartu pasėdėti prie laužo, kartu valgyti arba šiaip pasišnekučiuoti. Žinojo, kad taip palenkia juos į savo pusę, paperka paprastumu. Toks naujojo kunigaikščio Daumanto – Timotiejaus elgesys pskoviečiams labai patiko. O šįvakar Daumanto pasakyti žodžiai kariams lipte lipo prie širdies.

– Broliai pskoviečiai! Kas jaunas, tas man brolis, kas senas – tai tėvas. Daug esu girdėjęs apie jūsų narsą ir galią. Žinau, kokie šaunūs jūs kovotojai. Jūsų didvyriškumo prireiks rytoj ar poryt kovojant su pagonimis lietuviais, mūsų persekiotojais. Juos nugalėti tepadeda mums Švenčiausioji Trejybė, šventasis kankinys Leontijus Tripolskis. Mirtis mūsų priešams!

Taip pasakęs Daumantas pakėlė akis į dangų ir persižegnojo.

– Ura! Ura! Ura! – nuaidėjo vyrų balsai. Pskoviečiai taip pat persižegnojo ir prisiekė kovoti lig paskutinio kraujo lašo vardan savo miesto ir cerkvių, vardan Švenčiausios Trejybės.

Pskovo vaivada Davidas Jakunovičius patenkintas šypsojosi ir pritariamai linksėjo galva klausydamasis Daumanto kalbos. Jį džiugino kunigaikščio žodžiai ir ryžtas. „Mat kaip padirbėjo igumenas Inokentijus, iš pagonio tikrą krikščionį padarė. Daumantas ne tik pripažino mūsų tikėjimą, bet ir mūsų šventuosius įsidėmėjo“, – pagalvojo Davidas ir atsigręžęs į kunigaikštį ištarė:

– Džiaugiuosi, kunigaikšti Timotiejau, kad liepi kariams prašyti Dievo pagalbos, kvieti kovoti už mūsų tikėjimą, šventoves. Vedi mus su Švenčiausiosios Trejybės vardu.

Pakiliai nuteikti kunigaikščio kalbos kariai atgulė trumpos vasaros nakties poilsiui galvodami apie būsimas grumtynes. Pskoviečiams tai kova su pagonimis, o Daumanto vyčiams – su saviškiais... Juk gali nutikti taip, kad teks kautis su savo gentainiu ar buvusiu

kaimynu. Nemaloniai nalšėnus nuteikė ir tai, kad Daumantas, neseniai garbinęs lietuvių dievus, dalyvavęs krivių apeigose, taip lengvai atsisakė tėvų ir senelių tikėjimo, pasidarė toks uolus krikščionis. Nesižegnojo nalšiškiai kariai po priesaikos kovoti su pagonimis vardan tikėjimo ir cerkvių. Tik rikis Vainoras, buvęs šalia Daumanto, nedrąsiai ir kažkaip negrabiai dešine ranka padarė kryžiaus ženklą ant savo kaktos ir krūtinės.

Pradėjus aušroti Daumantą pažadino ryto vėsa ir krintanti rasa. Plačiai atmerkęs akis jis žiūrėjo į blėstančias padangėje žvaigždes ir tikėjo, kad laimės mūšį, bus nugalėtojas.

Dar brėkštant įlipęs į aukštą eglę šimtininko Lučkovo sūnus akylusis Antonas pastebėjo, kaip sujudėjo kitapus Dvinos žaliuojančio eglynėlio šakos ir netrukus iš žalumos kyštelėjo kelios šalmuotos galvos.

Lietuviai! Antonas tuoj davė ženklą, pranešė, kad pasirodė lietuviai, grumtynėms pasiruošusiems Daumanto kariauninkams.

Dabar jau ir pats Daumantas nenuleido akių nuo upės, nuo besiruošiančių joti per brastą lietuvių. Labai svarbu, kad jie nepajustų pasalos. Koks nors neatsargus judesys, ginklo žvangtelėjimas, arklio prunkštimas ar dar koks nors garsas atkreiptų atsivijusių lietuvių dėmesį. Tada nueitų niekais mūšio sumanymas, viskas virstų aukštyn kojomis...

Bet lietuviai nieko nenutuokia apie pasalą, varo žirgus per upę, tuoj bus šiame krante. Štai pasirodė ir kunigaikštis Gerdenis. Juodo metalo šarvai, iš po šalmo žilų plaukų sruogos. Pagyvenęs, bet balne sėdi tvirtai, tarsi priaugęs. Įkandin jo kiti kunigaikščiai – Gotartas, Lumbis, Liugaila. Spėjo sušaukti juos talkon. Bet dar pažiūrėsim kas ką... Tegu tik perbrenda upę, susirenka slėny. Tegu...

Pirmieji tarp stačių raguvos krantų įsispraudusiu keliu ėmė kilti aukštyn kunigaikščio Gotarto kariai. Daumantas davė ženklą ilgomis ietimis apsiginklavusiems, raudonais skydais prisidengusiems Pskovo kariams. Tie klaikiai šaukdami, palikę medžių priedangą puolė ietimis versti nuo žirgų lietuvių raitelius, juos badyti ir kapoti plačiaašmeniais kirviais. Pasklidusius, bandančius ropštis į raguvos atšlaites buvo lengva nukauti. Lankininkų strėlės nekliudė už medžių užsiglaudusių Daumanto kareivių. Tik viena strėlė pataikė į iš eglės žemėn besileidžiantį Antoną, pervėrė jo nugarą.

Ištraukęs iš makštų savo kalaviją, metėsi į patį kautynių sūkurį ir Daumantas. Kiekviename mūšyje jis stengdavosi prasibrauti prie priešo vadų ir su jais susiremti. Neretai tai būdavo gan rizikinga ir nutrūktgalviška, bet Daumantui pasisekdavo, jis tapdavo laimėtoju.

Taip atsitiko ir šį kartą. Iš peties darbuodamasis kalaviju Daumantas prasiskynė kelią iki paties kunigaikščio Gotarto ir jam nespėjus atsikvošėti iš visų jėgų kirto virš šarvų antkaklio.

– Būk pra... – pažinęs Daumantą ir nespėjęs ištarti prakeiksmo, užlieta krauju gerkle ir krūtine, mirtinai sužeistas kunigaikštis Gotartas krito nuo žirgo.

Netikėtai užspeitė slėnyje besiblaškančius lietuvius Pskovo lankininkai. Jų strėlės vieną po kito guldė besitraukiančius siaurėjančiu slėniu Gerdenio karius. Bandančius kopti šlaitu aukštyn pasitikdavo Davido Jakunovičiaus vyrų kalavijai, ietys, kirviai. Siaurėjantis slėnis vis labiau šliejo besiginančius lietuvius prie upės. Nemažas jų būrys nuskubėjo į salą, bet ir ten juos aršiai puolė Daumanto kariauninkai. Bandančius pasiekti kitą krantą pasiglemžė už salos sūkuriuojanti gelmė.

Kunigaikštis Gerdenis, apsuptas savo ištikimiausių vyčių, metėsi atgal per brastą kiton upės pusėn.

Tai matydamas Daumantas įširdo. Galėjo Davidas susiprotėti ir neleisti jiems trauktis prie brastos. Tada nebūtų pasprukęs. Ką gi, vytis neverta. Nors ir daug lietuvių paklojo, bet kažkiek jų vis dėlto išnešė kudašių. Pamatęs Gerdenis, kad jį puolančių ne tiek

jau daug, kaip atrodė, susitelktų kovai ir tada dar nežinia kaip baigtųsi grumtynės. Taigi gana, neverta gainiotis. Daumantas nušluostė kruviną kalaviją į žolę, įkišo jį į makštį ir paskelbė mūšio pabaigą.

Visiems susirinkus paaiškėjo, kad kautynės laimėtos beveik be nuostolių. Žuvo tik tasai vienas Antonas. O kiek priguldyta lietuvių! Dar ir Dvina nuplukdys kažkiek skenduolių.

– Padėjo mums Švenčiausioji Trejybė, – džiaugėsi Davidas Jakunovičius ir paplojęs per petį Daumantui pridūrė:

– Tu, kniaziau Timotiejau, dabar jau tvirtai sėdėsi mūsų Pskove.

„Mat dėl ko pats garbingiausias Pskovo vaivada Davidas Jakunovičius panoro mane lydėti į žygį. Ir niekur neatstojo, vis stebėjo, žiūrėjo, ką darysiu, ką kalbėsiu“, – šmėkštelėjo mintis Daumanto galvoje. – Ką gi, man reikia tvirtai sėdėti... O tu, Gerdeni, pasisavinęs iš manęs Nalšią, dar sulauksi ir kraujo keršto. Šitas žygis nepaskutinis...“

Netruko prabėgti 1266 – ųjų metų vasara. Vėlei atėjo ruduo. Nuskaidrėjusius Velikaja upės vandenis margina vėjo nublokšti ir plukdomi medžių lapai. Upė kaip ir laikas nė akimirkai nesustoja. Teka, teka, teka. Pro likimus, pro gyvenimus...

Jau tuoj bus metai, kai Daumantas atsidūrė Pskove. Po sėkmingo žygio į Lietuvą jis įgijo pskoviečių pasitikėjimą. Kaip pranašavo Davidas Jakunovičius, tvirtai įsėdo į kunigaikščio sostą. Džiaugsmingai, su varpų skambesiu ir šokiais pskoviečiai pasitiko grįžtančius Daumanto kariaunininkus. Trynė rankas, glostė savo barzdas dosniai apdovanoti grobiu bojarinai. Ypač jiems tiko lietuviškas midus. Neužmiršo Daumantas pamaloninti cerkvės, vienuolyno, ir

dvasininkai gavo savo dalį. Įtiko visiems. Dabar bojarinų taryboje jau niekas nežvelgia į Daumantą iš padilbų, įtariai. Maloniai jam šypsosi tūkstantininkas, vaivados, posadninkai. Labai pritarė pskoviečiai Daumanto užmojui tvirtinti kremliaus sieną ir netgi visą miestą apjuosti gynybine siena, nes anksčiau ar vėliau teks gintis nuo livoniečių antpuolių. Grėsmingas priešas ir lietuviai, galintys atsibelsti iki Pskovo. Be to, rūpės jiems keršyti Daumantui.

Pažadėjo Daumantas archirejui Sidorui pastatyti naują cerkvę. Didingą, neprastesnę už Kirilo statytą Švenčiausiosios Trejybės cerkvę. Tik reikia surasti tokį meistrą kaip ano meto Kirilas. Žinia apie naujos cerkvės statybą tuoj pasklido tarp pskoviečių. „Kunigaikštis Timotiejus mums savas. Rūpinasi Pskovu, mūsų gerove, atiduoda garbę Dievui“ , – tokia nuomonė sklido ir už miesto sienų, pasiekė net Naugardą.

Pskovo žmonės pripažino Daumantą savo valdovu. Kartu su juo pabėgusieji nalšėnai taip pat klusnūs, ištikimi pavaldiniai. Tik senolis vaidila Butrimas visų šalinasi, su savo dievais vis šnekasi. Tegu tasai galudienis senis taip ir baigia savo gyvenimą, nedaug jam belikę. Belaisviai, aišku, Daumantą keikia, bet jie išdalinti dvarininkams, toliau nuo akių. Vienintelis žmogus čionai neslepia neapykantos Daumantui, rodo jam priešiškumą, tai teta, paimtoji nelaisvėn Gerdenio žmona. Veltui bandė suminkštinti jos širdį tikroji sesuo Daumanto motina.

– Jeigu tu manęs ir mano sūnų negrąžinsi į Lietuvą, pas vyrą ir tėvą, tai tu man ne sūnėnas. Tik parsidavėlis, išdavikas... – išrėžė Daumantui Gerdenienė.

Na, tegu ji ir negalvoja apie sugrąžinimą. Ir tegu pamiršta vyrą. Jis tuoj sulauks galo... Geriau su tetule nesileisti į kalbas, nesusidurti. Nėra ko paisyti jos pykčio. Nori nenori teks jai čia gyventi lig savo gyvenimėlio pabaigos, tegu džiaugiasi pastoge kunigaikščio dvare. O pusbrolius tai reiktų palenkti į savo pusę. Dabar jie žiūri į jį lyg kokie vilkiūkščiai. Bandys prisipratinti, ras kuo pamaloninti.

Juk dar vaikėzai. Ilgainiui turėtų užmiršti Lietuvą. Galėtų didžiuotis juo, Daumantu, savo pusbroliu – Pskovo kunigaikščiu.

Dar ne visus lapus numetė kitapus Mirožos siūruojantis beržynas. Geltoni lapai spindi it gintaro karoliai, kuriuos grįžęs iš žygio į Cesį Daumantas padovanojo Mingailei. Sėkmingos tada buvo kautynės su livoniečiais. Mindaugas buvo patenkintas. Kur dabar Mingailė? Nors stengiasi ją išmesti iš galvos, bet, žiūrėk, nei iš šio nei iš to vis kas nors ją primena. Gal ir gerai, kad nežino kur jinai dingo. Vargu ar būtų atleidęs, pasigailėjęs...

Ir šį kartą, prisiminus Nalšią ir Mingailę, užgulė krūtinę nuoskauda, apmaudas, pyktis ir noras keršyti. Ne tik Gerdeniui, Vaišvilkui, bet visiems, kurie jo, Daumanto, nepalaikė, išsižadėjo.

Jau kuris laikas Daumantui kirba galvoje mintis apie dar vieną žygį į Lietuvą. Nebūtina laukti vasaros. Pasibaigs rudenio lietūs, gruodas sukaustys purvynus, užšals ežerai, upės, iškritus sniegui atsiras rogių kelias ir tada jis vėl užgrius Nalšią...

Nūnai pskoviečiai galgi ir kelių šimtinių nepagailės pasiųsti žygin kartu su Daumantu. Bojarinų taryba juk neabejinga grobio dalyboms, varvina seilę dėl midaus... Taigi sulaukus žiemos – į žygį!

Kloja žemę krintantys lapai. Bet neužkloja jie keršto, neapykantos, pavydo. Ir šiugžda po kojų kaip skundas, kaip atodūsis.

Pskove gili žiema. Balti stogai. Sniegu uždengtas upių ledas. Spigina šaltukas. Į Davido Jakunovičiaus pirtį ant Velikajos upės kranto renkasi bojarinai. Visiems rūpi pasimėgauti prikūrentos pirties šiluma, pasivanoti. Gera ir pabendrauti, aptarti reikalus, tiesiog paplepėti.

– Nu, Davidai, kaip tu tokia daugybe vantų apsirūpinai? Visas priepirtis vantomis nukabinėtas ir pastogė vantomis užversta, – stebisi Terentijus Ivanovičius.

– Prievolininkui liepiau iš smerdų duoklę rinkti ir vantomis. Tai vežimais privežė. Visiems metams užteks, net jeigu kasdien vanotumės, – juokiasi Davidas.

Priepirty palikę drabužius, nusitvėrę po vantą Davido svečiai suvirsta į prikūrentą pirtį

– Pilk garą, Jefrentijau, – komanduoja Luka Aleksandrovičius.

Jefrentijus pasemia kaušu iš medinio kubilo vandens ir šliūkšteli ant įkaitintų krosnies akmenų. Tie sušnypščia, ima spragsėti ir pakyla tirštas garas, baltu rūku užpildydamas erdvią pirtį.

– Na, vyručiai, – bosija Jeliferijus Tverdislavičius, iškėlęs iki lubų savo vantą, kad labiau įkaistų, – tai pradedam!

Toj pasigirsta vantų pliauškėjimai, aikčiojimai, dūsavimai.

– Oh šilumėlė!– plonu balsu spygauja Jupatijus.

– Atata, kaip gerai seniems kaulams. – džiaugiasi sudžiūvėlis Piotras.

– Uh, uh, nebegaliu... – dūsauja storulis Serafimas.

– Gulkis ant suolo, aš tamstytę pavanosiu, – pasisiūlo Luka. Serafimas gulasi kniūbsčias.

– Man nugarą, juosmenį padaužyk. Kai andai nukritau nuo arklio, tai vis sopė nepraeina. Gal vanta padės. O gerai! O gerai! Dėkui, dėkui! Užteks. Duok atsikvėpti. Duris praverk.

– Va, kibirėlis su šaltu vandeniu. Apsiliek, atsigausi.

– O mes lekiam į lauką – upėj eketė prakirsta, – kviečia jaunesnius Fiodoras.

– Man užteks ir sniege pasivolioti, – sako Jefrentijus.

Nuogaliai palikę praviras pirties duris išbėga į lauką. Pagyvenusieji semia iš kubilo šaltą vandenį ir apsilieja, nuplaudami pirmąjį prakaitą.

– Ot smagumėlis murktelėt į eketę, – giriasi Fiodoras.

– O dabar reikia sušilti. Antrą garą pilam, – paskelbia sugrįžusieji iš lauko ir šliūkšteli vandens ant akmenų. Vėl sušnypščia,

čiaudo įkaitę akmenys. Iki lubų pakyla baltas garas. Vėl vyrai vanojasi.

– Tai kaip ten buvo, Serafimai, kad nuo arklio nukritai?

– Taigi šią žiemą, kai su Dovmantu litvinus puolėm. Vos galo negavau. Nepamačiau, kaip prisiartino jų raiteliai. Jau norėjo mane apsupti. Vienas paleido ietį ir perverė žirgą. Krito mano bėris, nusiritau ir aš. Tai dėkui kniaziui. Jis atlėkė kaip viesulas ir ėmė kapot litvinus. Mane išgelbėjo. Nedaug trūko – būčiau galvą prikišęs Litvos žemėje.

– Su Dovmantu niekas negali susilyginti. Kaip žaibas naujasis mūsų kunigaikštis. O jau drąsus! Ir gudrumo jam užtenka. Atsimenat, kaip pasalą prie Dvinos jis surengė Gerdeniui, – primena Nikiforas.

– Taigi tada jis pats kunigaikštį Gotardą nudobė. Gerdenis paspruko. Ir šią žiemą Dovmantui nepasisekė nudėti Gerdenį, – apgailestauja Gerasimas.

– Bet kiek gėrybių atsigabenom! Palaukite, vyrai, tuoj lietuviško midaus išgersim, – žada Davidas.

– Duris praversiu truputį. Atsivėsinkit. Ateik, Terentijau, – jau iš priepirčio šaukia Davidas. – Iš statinaitės pilsiu, kibirėlį palaikysi.

– Kamštį pamažu trauk, kad į lubas midus neiššautų, – moko Jeliferijus. – Kad nebūtų taip, kaip Lukai anąsyk. Tada miduje išsimaudėme. Statinaitėje mažai ir beliko.

Visi juokiasi prisiminę tą nuotykį. Kažkas tarsteli, jog midus prarūgęs buvo.

– Gerai bėga. Užkimšk. Jau pilnas kibiras.

– Oho ho kiek! Tai atsigersime to litviniško, – trina rankas ir laižo lūpas Serafimas.

– Į sveikatą, Serafimai. Imk kaušą ir kitam paduok.

– O! Geras midus. Smagiai nuėjo. Moka midų daryt litvinai. Į sveikatą, Jeliferijau!

– O kokie šernienos kumpiai! Kaip gerai įsūdyti, išrūkyti. Skanumėlis. Ir mums reikėtų iš litvinų pasimokyti, – net čepsi užkąsdamas ir gardžiuodamasis Luka.

– Vėl pasipildysim atsargas, vyrai. Pavasarį ar vasarą Dovmantas vėlei ketina žygiuoti į Lietuvą. Nenurims kunigaikštis, kol neįveiks Gerdenio. Ruoškitės, vyrai. Josim į Dovmanto tėviškę. Mokykit jaunimą, kaip kalaviją valdyt. Gal ir Naugardas atsiųs mums pastiprinimą...

– Į sveikatą, Piotrai! O skanumėlis! Macnas tas lietuvių midus, – džiaugiasi Jeliferijus.

– Tai gerą kunigaikštį išsirinkom. Tokį, kokio reikėjo. Lietuvoj jis visus kelius, visas pilis žino. Pauliosim vasarą, ranką pamiklinsim, – svajoja Davidas.

– Apvesdint Dovmantą reikia. Nuotaką jam gerą suraskim. Kaip tokiam vyrui be moters... – siūlo Piotras.

– Grįšim po mūšio iš Lietuvos ir apvesdinsim. Šaunias vestuves jam iškelsim. Tokio narsaus vyro ir Naugardo kunigaikštytė nepabrokys, – sako Terentijus.

– Į sveikatą, Davidai. Pripilsiu dar kaušą Terentijui už jo gerą mintį. Išgerkit ir eisim laukan atvėsti. Paskui dar trečią garą padarysim, – nutaria Fiodoras.

Suvešėjo pievos, pamiškės, skynimai. Marguoja nuo žiedų gausybės. Kiekviename rasos lašelyje atsispindi saulė. Prasidėjo ilgosios dienos. Rytoj Kupolinė arba Rasos šventė. Gailė kartu su draugėmis išėjo į Tauragno paežerę kupoliauti. Šiandien visi žolynai pačios tikrosios gyduolės. Žoles pažinti Gailę išmokė motina. Pririnks didžiausią pintinę, kad už-

tektų visiems metams šeimynai nuo ligų vaduotis, kad turėtų kuo susirgusius galvijus gelbėti.

Jau kone visas gyduoles žoles merginos surado. Net nugarą paskaudo pasilenkus skainiojant. Išsitiesė Gailė, apsidairė. Šalimais mėlynuoja ežeras, jokio vėjelio, vanduo lygut lygutėlis, nedrumsčiamas bangelių. Ana va, tenai lyg veidrodyje atsispindi Taurapilis su pilies kuorais ir bokšteliais, anoj pakrantėje eglės tamsuoja, o čia pieva geltona, raudona nuo žiedų, prie pat vandens nemiršėlės mėlynuoja. Kiekvienas žiedelis vis kitoks, tai varpeliu tilindžiuoja, tai žiedlapėlių apgaubtu veideliu šypso, tai lyg skaros kutais apyžiedžiais banguoja. Grožis neapsakomas. Bežiūrint į žiedais kupančią pievą net suspurda iš džiaugsmo širdis.

– Mintaute, – šaukia Gailė nutolusią draugę. – Ar jau prisirinkai?

– Dabar renku žiedus burtų vainikui, – atsiliepia Mintautė.

Žino Gailė, kad draugė skina devynių rūšių žiedus tam vainikui. Užsidėjusi ant kasų atsiguls miegoti ir tikriausiai susapnuos savo būsimąjį...

Ir Gailė nusipins tokį pat vainiką, mes ant šakotos kupolės, bet taip mes, kad jį pagautų Tautenis. Tik jam, mylimajam, bus skirti visi tie žiedai. Džiaugsmas užplūsta Gailę, jog netrukus pamatys jį, savo bernaitį.

– Ei, mergaitės! Mintaute, Vilte, Gaudene, eikite šen, išsimaudykim, kad būtume sveikos ir gražios.

Palikusios priskintus žolynus medžių paunksmėje, apsidairiusios, ar kas nemato, merginos nusimeta drabužius ir brenda į ežerą. Visos susitveria rankomis, sukasi rateliu ir gieda : „Lado, Lado, didis mūsų dieve!“ Pasimeldusios deivei Ladai, kad apsaugotų nuo perkūnijų ir krušų, merginos panyra į vėsius ežero vandenis. Nuovargio kaip nebūta.

Grįžta jos į sodžių su glėbiais kupolių. Priėjusios šaltinį jį apkaišo berželių šakomis deivės Lados garbei.

Namie Gailė pina vainiką. Aplink sukinėjasi, padavinėja žiedus mažoji sesutė Rimvydė.

– Gailute, kam tu pini vainiką?– klausia.

– Pagerbti Kupolei, kad užaugintų mums daugiau duonelės, kad apsaugotų nuo nelaimių.

– O kas ta Kupolė?

– Yra tokia daina, paklausyk, – ir Gailė uždainuoja:

O Kupole, o Kupole,
Kur tu žiemą žiemavojai?
Kur praleidi dabar vasarą?
Žolėse kvepiančiose ar po gėle?
– Žiemavojau pūdymuose,
Vasarą žaidžiu žolynuose.

Nupynusi vainiką Gailė juo apvyniojo kartį, vadinamą Kupole, viršūnėje dar pririšo žiedų puokštę ir pastatė prie vartų, pro kuriuos į klojimą bus vežami nupjauti rugiai.

Besiruošiant priartėja ir vakaras. Gailė pasipuošia šventiniais drabužiais. Apsivelka plonais pačios austais marškiniais, užsisega ilgą baltą sijoną, ant viršaus kitą, kiek trumpesnį, spalvotą, išilgai dryžuotą. Laibą liemenį išryškina tamsus kiklikas. Ant gelsvų kasų žiedų vainikas.

– Kokia tu graži! – stebisi mažoji sesutė.

Gailė ją apsuka aplink save, pabučiuoja ir išskuba.

Į kalvą šalia Tauragno ežero renkasi jaunimas, aplinkinių sodžių žmonės. Ten sukrautas laužas, prikaišyta žalių berželių. Vaidila trindamas vieną medžio gabalą į kitą užkuria laužą. Įsiliepsnoja nauja, švari, dar nesuteršta ugnis. Ta pačia šventa ugnimi uždegti įsiplieskia ant ilgų karčių iškelti ratai, stebulės, prikimštos derva supiltų šiaudų. Jaunimas dainuoja, eina ratelius. Įsisukusi į ratelį Gailė savo skambiu balsu užveda dainą:

Eina saulelė aplink dangų.
Ei, Kupoliau, Kupolėli!
Aplink dangų mėnulio kelti.

Ei, Kupoliau, Kupolėli!
Kelkis, mėnuli, kelkis, šviesusis.
Ei, Kupoliau, Kupolėli!
Aš jau šviesi seniai kėliaus.
Ei, Kupoliau, Kupolėli!
Ir nušviečiau visą svietą...

Dainuoja visi susirinkusieji. Tautenis nenuleidžia akių nuo Gailės. Kai susitinka jų žvilgsniai, mergina nusišypso.

Vieną dainą keičia kita, mainosi rateliai. Tautenis paima už rankos Gailę:

– Eiva pasiirstykime ežere.

Ir vedasi ją nuo kalvos prie Tauragno. O ten laukia jų iš storo medžio išskobtas luotas, papuoštas gėlėmis. Tai Tautenis pasistengė. Gailė vikriai įlipa į luotą ir atsisėda ant įtaisyto suolelio. Tautenis atstumia nuo kranto luotą ir įšokęs stveriasi irklų.

– Aš visą dieną tavęs laukiau, kur tu buvai pradingusi? – klausia vaikinas.

– Taigi kupoliavau, paskui vainikus pyniau. Matytum, kaip išpuošiau sodybą.

Saulė jau nusileidusi, bet jos atšvaitai dar spindi medžių viršūnėse. Vanduo patamsėjęs. Tačiau toks ramus kaip ir dieną. Kur nekrinta šešėliai, ten atsispindi dangaus gaisai. Tautenis iriasi į tą vietą, kur žydi vandens lelijos. Jis žino, kad tie žiedai labai patinka Gailei. Atėjus nakčiai, jie užsimerkia, panyra po vandeniu.

– Pabūkim čia, – prašo Gailė.

– Pabūkim, – sutinka Tautenis, ir neirkluojamas luotas įstringa tarp vandens lelijų lapų. Jie tyliai kalbasi. Staiga Tautenis klausia:

– Ar tu girdėjai pasaką apie mūsų Taurapilį?

– Ne, negirdėjau, – atsiliepia Gailė.

– Tai aš paseksiu, klausyk.

– Aš klausau, – kažkodėl pašnibždom atsako mergina, atmesdama ant iškilios krūtinės užkritusias kasas ir palinkdama į vaikino pusę.

– Kadaise mūsų pilyje gyveno kunigaikštis Tauras su dukra Skaiste. Jis turėjo daug karių. Vienam jų, Sėliui, labai krito į akį Skaistė. Jis buvo drąsus karys, tad patiko kunigaikščiui.

Kartą Tauras su savo kariais išjojo į karą. Kartu išjojo ir Sėlius. Laukė Skaistė jų sugrįžtančių. O vieną popietę per Tauragno ežerą atsiyrė luotu gražus jaunikaitis ir pasiprašė nakvynės. Dvariškiai jį priėmė, vaišino. Vakare jis kartu su kunigaikštyte ilgai sėdėjo prie ežero. Skaistė pasakojo jam apie savo tėvo žygius. Svečias ūmai stvėrė merginą, įsodino ją į luotą ir nusiyrė į kitą pusę ežero. O ten jo laukė draugai ir pabalnoti žirgai. Užkėlė Skaistę ant ristūno ir visi nujojo. Tik rytą dvariškiai pasigedo Skaistės, bet nebuvo nei kam ieškoti, nei kam vytis.

– Kaip baisu... Ar tikrai taip buvo? – neiškentė nepaklaususi Gailė.

– Matyt, buvo, nes Skaistę mena ir Skaistulos sodžius. Klausyk toliau. Netrukus iš karo grįžo Tauras. Nusiminė sužinojęs, kad dingo jo dukra Skaistė. Išsirinko Sėlius dešimt narsiausių karių ir išjojo ieškoti kunigaikštytės.

Ilgai ieškojo, kol vienoje pilyje surado uždarytą Skaistę. Kunigaikštytę pagrobęs jaunikaitis vertė už jo tekėti, tačiau Skaistė nesutiko, vis tikėjo, kad ją išvaduos saviškiai. Taip ir atsitiko. Kai Sėlius su Skaiste grįžo į savo pilį, kunigaikštis Tauras iškėlė jiems didelę vestuvių puotą.

Sėliui skirtos žemės ir pilaitė buvo ten, kur dabar Sėlos kaimas, o vieta, kur tasai jaunikaitis, vardu Stutis, buvo palikęs žirgus kitoje Tauragno pusėje, prieš pat Taurapilį, tai Stučių kaimas.

– Graži pasaka, – pagyrė Gailė, kai jis baigė.

– Gailute, ar tu lauktum manęs, jeigu ir man kaip Sėliui reikėtų į karą išjoti?

– Laukčiau, Tauteni, laukčiau, nors ir ilgai tektų laukti.

Lyg ir netyčia susiliečia jų kojos. Krūpteli Gailė nuo dar nepatirto plūstelėjusio jausmo.

– O gal tuoj pat keliam vestuves, Gailute. Juk tu žinai, kad aš tave myliu.

– Aš tekėsiu už tavęs, Tauteni, bet gal dar labai neskubėkim. Nežinau, ar motutė mane išleis...

– Išleis. Tavo motutė mane pažįsta. Girdėjau, ne kartą geru žodžiu yra minėjusi.

– Jau sutemo. Gera čia su tavimi... Bet irkimės į krantą.Turbūt laužas baigia degti.

Kai jie užkopė į kalną, jaunimas jau šokinėjo per ugnį. Perskrido virš rusenančių laužo nuodėgulių ir Tautenis su Gaile susitvėrę už rankų. Dabar jie bus sveiki ir stiprūs, nuvalyti ugnies.

Rytoj, kai užges laužas, čia žmonės atves karves, kad jos pereitų per laužo pelenus, būtų pieningos, sveikos.

Tačiau rytojus, tai ne ši laiminga naktis. Rytoj viskas gali būti kitaip. Rytojus... Kažin ar jis bus toks šviesus, kaip praėjusi diena. Visus apėmė nerimas, kai sužiuro ton pusėn, kur rodė vaidila.

– Žiūrėkit, – sakė jis, padėjęs kankles, – žiūrėkit, kokia ten pašvaistė. Tai ne Kupolių šventės laužai. Tai dega sodžius. Mus užpuolė priešai...

Iš tiesų ne tokios Kupolės ugnys. Pakilią šventinę nuotaiką sklaidė apėmusi baimė.

– Vyrai, imkit ginklus, sėskitės ant žirgų ir jokite į pilį, pas kunigaikštį. Tepadeda jums Perkūnas, Didžioji Lada ir kiti dievai ginti mūsų žemę nuo užpuolikų, – garsiai kalbėjo vaidila. – O jūs, moterys, slėpkit girioj gyvulius ir pačios slėpkitės raisto saloje. Nepamirškit vaikų...

Po tų žodžių visi skirstėsi, išskubėjo namo.

– Lik sveika, Gaile, – pasakė Tautenis, priglaudęs merginą prie plačios savo krūtinės.

– Būk atsargus, mielasis, – virpančiu balsu, pro ašaras atsiliepė Gailė.

Nei ji, nei jis tada nenujautė, jog išsiskiria jiedu ilgam.

Taurapilio tvirtovę iš trijų pusių supa ežeras, o iš ketvirtos – platus ir gilus griovys, sklidinas vandens, molio ir akmenų pylimas. Pati pilis ir kiti pastatai suręsti iš storų, nuo laiko papilkėjusių rąstų. Prie gynybinės užtvaros – vienas prie kito į žemę įkastų, ąžuolinių, viršuje sujungtų išilginiais, taip pat ąžuoliniais rąstais vartų – veda per pelkėtą slėnį akmenimis grįstas kelias. Priešpilio pašlaitėje – tiltas.

Sunkiai prieinamas Taurapilis buvo atlaikęs ne vieną priešų antpuolį, tad ir šį kartą iš apylinkių susirinkę vyrai tikėjo apsiginsią nuo sodžius siaubiančių, vėl atsibasčiusių Daumanto kareivių. O gal jie ir nesiryš pulti pilies, praslinks pro šalį?

Tačiau pilininkas Valunta ir šimtininkas Kantautas labai sunerimo, pamatę kiek daug tų įsibrovėlių. Liepė visiems ruoštis Taurapilio gynybai. Pilininkui neramu buvo dar ir todėl, kad čionai nebėra kunigaikščio Gerdenio – dabar jis Vorutoje, laukia Vaišvilko svainio, būsimojo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Švarno. Labai reikėtų Gerdeniui pranešti apie atėjūnus priešus, grėsmę Taurapiliui. Nedaug čia tų gynėjų...

– Duokit man gerą žirgą, aš nulėksiu į Vorutą, pranešiu kunigaikščiui apie šią negandą, – pasisiūlė Tautenis.

– Gerai. Imk patį eikliausią žirgą ir lėk, – pritarė pilininkas Valunta. – Tik žiūrėk, nepakliūk tiems... Jų visas knibždėlynas.

Netrukus vaikinas iššuoliavo iš pilies ant juodbėrio ristūno ir pasileido Vorutos link. Laiku suspėjo. Jį jau bandė pasivyti pskoviečių strėlės.

...Žvelgdamas į prieš akis dunksantį Taurapilį, Daumantas svarstė, ką daryti? Jis žinojo, kad šita tvirtovė vargiai įveikiama. Daug reikėtų paaukoti savo karių, kad ten įsiveržtum. Bet, žinoma, jeigu tenai yra Gerdenis, tai vis dėlto vertėtų pulti, juk reikia atkeršyti, pribaigti tą Vaišvilko vasalą.

Bet kodėl taip išskubėjo iš pilies žygūnas? Aišku, šauktis pagalbos. Vadinasi, pilyje nedaug gynėjų. O jeigu tų skubančiųjų pagalbon patykoti tame miške abipus kelio. Pasalos jie nesitikėtų.

Šiam Daumanto sumanymui karštai pritarė vaivada Luka ir posadninkas Dorofejus, vadovaujantis prie žygio į Lietuvą prisidėjusiam naugardiečių pulkui. Nutarė ne tik surengti pasalą, bet ir prie kelio pripjauti keletą storų medžių, kuriuos paskui užverstų ant atjojančių lietuvių. Palikęs naugardiečius Taurapilio prieigose, Daumantas su kitais savo kariauninkais pasitraukė į miško tankmę laukti atskubančių pilies ginti lietuvių vyčių.

Laukė ilgai. Pagaliau jie pasirodė Taurapilin vedančiame kelyje. Kai Daumantas tarp lietuvių raitelių pamatė juodais kaltiniais šarvais vilkintį žilabarzdį kunigaikštį Gerdenį, vėl krūtinę užplūdo įtūžis. Dabar jisai neišsisuks! Tik reikia jo neišleisti iš akių.

Prie Vorutos pilies vartų ant putoto žirgo atšuoliavęs raitininkas apie save pranešė prie lūpų pridėto rago balsu. Kažkuris iš sargybinių pažino brolėną Tautenį. Tad jam ilgai nelaukus buvo atverti pilies vartai.

Sunkiai alsuodamas, išmuštas prakaito Tautenis nulipo nuo suplukusio žirgo ir išdžiūvusia burna ištarė, jog turįs pranešti svarbią žinią pačiam kunigaikščiui Gerdeniui.

– Kas atsitiko? – paklausė Gerdenis, pamatęs priešais save žygūną iš Taurapilio.

– Bloga žinia, kunigaikšti. Vėl atsidangino į mūsų kraštą Daumantas su didele gauja rusėnų. Nuteriojo kelis kaimus, ruošiasi pulti Taurapilį. – bėrė greitakalbe Tautenis. – Reikia gintis nuo tų plėšikų...

– O kad jį skradžiai tą Daumantą! Kieno krauju jis tunka?! – širdo susirūpinęs Gerdenis. – Ar daug tų niekadėjų?

– Daug. Kelios šimtinės. Ne visi jie prie pilies. Pasklidę ir apylinkėje. Vos pasprukau... – kalbėjo Tautenis. – Spėjo prisiplėšti turto, paimti belaisvių... O jeigu dar paimtų pilį?..

Liepęs pilininkui skardžiuoju ragu šaukti karius, pasiuntęs žygūnus pas kitus Nalšios ir Deltuvos kunigaikščius, kad tie nedelsiant su savo kariais atskubėtų tramdyti Daumanto, Gerdenis skubiai vilkosi šarvus, pasiėmė ginkluotę.

Sujudo, sukruto Vorutos pilies žmonės. Klegėjo moterys, šūkavo vyrai, žvengė iš arklidžių vedami žirgai.

Ne laiku, oi, kaip ne laiku iškeliavo Vaišvilkas į tą savo vienuolyną. Ir kam jisai valdžią, visą Lietuvą atidavė savo svainiui? Ar svetimšaliui skaudės galvą dėl Lietuvos? Mindaugas tikrai nebūtų patikėjęs savo ženteliui Švarnui taip sunkiai sutvertos valstybės. Nebūtų...

Bet labiausiai apmaudu Gerdeniui, kad tenka stoti į žūtbūtinę kovą su Daumantu. Regis, buvo savas žmogus, netgi prie giminės, bet še tau!.. Išverstaskūriu, grobuoniu tapo... Tokius tik pelkių rūdoj prigirdyti.

Nepilnos dvi šimtinės kariūnių, vadovaujamų Gerdenio, išskubėjo į Taurapilį. Gavę žinią turėtų tuoj ten pribūti ir kitų kunigaikščių kariai. Tada bus galima nuspręsti, kaip ir kada pradėti mūšį su atėjūnais.

Vėl sėdo ant žirgo ir Tautenis. Jam rūpėjo kuo greičiau grįžti į Taurapilį. Gal sužinos, ar spėjo pasislėpti Gailė, ar nepateko jinai į

tų plėšikų nagus? Šitas klausimas visą laiką sukosi vaikino galvoje, nedavė ramybės.

Tačiau įvykiai klostėsi visai kitaip, negu manė kunigaikštis Gerdenis. Ir šįkart jį pergudravo Daumantas.

Kai kelias pasuko į tankų ir gūdų mišką, ant Gerdenio karių ėmė griūti papjauti medžiai, iš tankmės iššokę, garsiai šaukdami pskoviečiai vertė ietimis sutrikusius lietuvių vyčius nuo žirgų, kapojo kardais. Ir tų užpuolikų buvo daug.

Priešais jau spėjusį išsitraukti iš makšties kalaviją Gerdenį ūmai ant eiklaus žirgo išdygo Daumantas. Jis gręžė pro nuleistą šalmo antveidį ledinėmis akimis Gerdenį, bandantį skydu pridengti galvą ir krūtinę. Į skydo umbą skeldamas kibirkštis trenkė Daumanto kalavijas. Smūgis buvo toks stiprus, kad Gerdenis pasviro į šoną, tuo tarpu vėlei švystelėjo Daumanto kalavijas ir stipriu kirčiu nuplėšė Gerdenio šalmą, kuris nukrito ant žemės ir žvangėdamas nuriedėjo po žirgo kojomis. Suplevėsavo ilgi ir žili Gerdenio plaukai, bandant išsisukti nuo kirčio. Deja, tas kirtis jau buvo paskutinis ir mirtinas.

Tik dabar besiginantys nuo juos apnikusių pskoviečių Gerdenio apsauginiai suprato, kad nebeišsaugojo savo kunigaikščio. Galiūnas Vajega, paklojęs porą užpuolikų, šoko vytis Daumantą, nusitaikė į jį ietimi. Bet tuo lemiamu momentu iš priekio užšoko su savo ristūnu rikis Vainoras. Tad dūris teko jam. Aštrus skausmas pervėrė šoną, užtemo akyse, ir rikis nukrito nuo žirgo į miško samanas.

Bandžiusiam gintis Tauteniui kažkoks raudonbarzdis rusėnas išmušė kirvį iš rankų ir tvojo ietimi galvon. Gęstant sąmonei iš be galo nuskaidrėjusios erdvės į vaikiną žvelgė mėlynos Gailės akys...

Pskoviečiai ir toliau įnirtingai gainiojo pakrikusius tarp medžių ir krūmų Gerdenio vyrus. Nespėjusieji pasitraukti ir lengviau sužeisti tapo belaisviais.

Į vakariniame dangaus pakraštyje nusidriekusį tamsmėlį debesį liūdnai grimzdo besileidžianti saulė. Raudona, tarsi nusidažiusi karštu, ką tik pralietu krauju.

Įkart ir Daumantas prarado kelias dešimtis karių. Žuvo ir keletas jo ištikimų nalšėnų. Yra ir sužeistų. Leisgyvis, turbūt jau mirtinai sužeistas rikis Vainoras. Dėl jo Daumantui skaudžiausia. Juk Vainoras savo krūtine užstojo jį, Daumantą.

Žinoma, nėra ko norėti, jog kautynėse nepatirtum nuostolių, apsieitum be aukų. Bet svarbiausia, kad tos kautynės laimėtos. Pavyko pagaliau atkeršyti, nudėti patį kunigaikštį Gerdenį. Jo jau nebėra, nebeviešpataus jisai Nalšioje. Dabar jau nėra būtinybės veržtis į Taurapilį. Nors naugardiečiai ragina keršyti už krikščionių kraują, primena lietuvių žygius į Naugardo žemę, bet Daumantas nesileidžia perkalbamas.

Taurapilis sunkiai įveikiama tvirtovė, prikištum nemažai savo kariūnų. Ir kas iš to? Jau ir taip į Pskovą grįš ratuoti. Vėl daug pargabens grobio, vėl bus kuo vaišinti bojarinus.

Ir belaisvių nemažai. Jaunų, stiprių vyrų. Reikės jų tvirtinant kremliaus sienas, statant naują cerkvę. Vykdys Daumantas ir šiuos savo pažadus.

Jau įprastu iš Lietuvos į šiaurę vedančiu keliu nusidriekė Daumanto kariaunos vora. Dabar ji buvo gerokai pailgėjusi, nes jos viduryje surišti po tris, nuleistomis galvomis vilko kojas belaisviai.

Tarp jų buvo ir Tautenis. Atsigaivelėjusį pastvėrė ir pastatė jį ant kojų du pskoviečiai. Surišo rankas ir nuvedė prie kitų nelaimingųjų. Visų jų laukė liūdna dalia – sunkus darbas ir gyvenimas be tėvynės, be artimųjų.

Vilkstinė traukė neskubėdama, ramiai, nes mažai buvo tikėtina, kad kas nors iš Lietuvos kunigaikščių persekiotų gausią Daumanto kariauną, ryžtųsi pastoti jai kelią. Tai galėtų padaryti tik Vaišvilkas, Gerdenis. Bet jų nebėra... Gal subyrės ir toji Mindaugo sutverta Lietuva, vėl bus kas sau. Kažin ar kas norės būti Švarno pavaldiniais? Bandė įsivaizduoti Daumantas save tapusį Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Dabar, kai toksai tarpuvaldis, būtų gera proga paimti valdžią.Bet jis pasižadėjęs Pskovui. Reikia grįžti tenai. Be to, kažin ar rastų Lietuvoje šalininkų...

Šienu išklotame vežime merdi rikis Vainoras. Atgavęs sąmonę, jis suprato, jog tuoj iškeliaus tenai, kur laukia vėlių suolelis. Sunkiai alsuodamas jisai traukia svaigų ir salsvą šieno kvapą, susiejantį su gimtine, daug ką primenantį. Mato save Kupolinių naktį šokinėjantį kartu su kitais vaikinukais per liepsnojantį laužą. Dabar toji liepsna degina kūną, pavirsta baisia žaizda. Drabužiai permirkę krauju. Ne, jau niekas jam nepadės...

Šalia vežimo joja saviškiai nalšėnų kariai. Vainoras silpnu balsu paprašė pašaukti kunigaikštį Daumantą. Tas prašymas tuoj pat buvo įvykdytas, atjojęs Daumantas pasilenkė prie sužeistojo, balto kaip drobė rikio Vainoro, ir klausėsi sunkiai, pakuždomis tariamų jo žodžių:

– Aš iškeliauju į dausų šalį... Palieku tave... Tu įvykdei savo priesaiką... Atkeršijai... Turiu prašymą...

Nutrūkus alsavimui Vainoras nutilo. Bet dar atsikvapstė ir sukaupęs paskutines jėgas tęsė:

– Daugiau nevesk į Lietuvą pskoviečių... Nežudyk saviškių, neteriok jų sodybų... Jie niekuo dėti... Juk čia ir tavo šaknys... Būsiu... laimingas... prižadėsi...

Pliūptelėjęs per burną kraujas nutildė rikį Vainorą. Jis amžinai užmerkė akis. Per išblyškusį skruostą nuriedėjo ašara.

Vainoras jau nebegirdėjo, kaip Daumantas apniukusiu veidu, garsiai skanduodamas ištarė:

– Pri – ža – du...

Taurapilio apylinkių gyventojai pasislėpė gūdžios girios supamoje, tokiems atvejams iškirstoje laukymėje. Taką į slėptuvę priešui būtų pastojęs raistas, pelkė. Tik vietiniai žmonės žinojo, kaip patekti į tą prieglobstį. Ten pasislėpė ir Gailė su jaunesniąja sesute Rimvyde. Jos atsivarė ir didžiausią savo turtą – karvę, atsinešė Kupolės šventei iškeptą duoną. Į medinį kibirą melžė pieną. Tuo pieneliu, duona ir maitinosi pabėgėliai iš sodžiaus. Greitai tirpo duona. Tačiau kurti laužą ir virti grūdų košę nedrįso, kad laužo dūmais užpuolikams neišduotų savo buveinės.

Birželį jau tilo paukščiai. Tačiau rytais ir vakarais nuo eglių viršūnių dar garsinosi strazdai giesmininkai, sklido liepsnelių trelės. Jeigu anksčiau paukščių giesmės pakylėdavo Gailę, šviesino dvasią ir nuotaiką, tai dabar jos sielai teikė tik graudulį, liūdesį. Visiems pasislėpusiems buvo baisu dėl sūnų, brolių, tėvų, likusių ginti tėviškę. Ar jie dar gyvi?

Slinko sunkaus laukimo dienos ir naktys. Gūdžiai ošė šimtametės eglės, išlakios pušys. Atsklisdavo kažkokie nesuprantami garsai, lyg tolimas rago gausmas, lyg bičių sugeltos meškos maurojimas, lyg žmogaus riksmas... Tie garsai baugino...

„Kaip ten Tautenis? Ar jis gyvas, nesužeistas? O gal kraujo klane guli?“ – rytą vakarą mąstė Gailė. Vis prisimindavo Tautenį, jo šypseną, švelnius žodžius, pasakytus luote ant Tauragno ežero, ir jos širdį suspausdavo nerimas, baimė. Knietėjo palikti šią slėptuvę ir bėgti ieškoti Tautenio. Bet žinojo, kad gali patekti į priešo nagus, tad nuo savo ketinimų susilaikydavo.

– Aušvydėli, lipk į tą aukštąją pušį, pasižvalgyk, gal ką pamatysi, – vis prašo Gailė kaimynų sūnelį, gal kokių dvylikos metų berniuką.

Aušvydui patinka karstytis po medžius. Bematant jis atsiduria pušies viršūnėje.

– Taurapilį matai?

– Matau.

– Kas ten?

– Ten ramu. Tik va ten prie kelio į Taurapilį medžių viršūnės siūbuoja...

– Tai gal nuo vėjo?

– Kad tik tos prie kelio. Štai viena viršūnė susiūbavo ir pradingo. Matyt, medis nuvirto.

– Kas ten galėtų būti? – spėlioja pabėgėliai.

– O ten, toj pusėj, kur šeimynykščių trobos, dūmai kyla, – skelbia iš viršūnės Aušvydėlis.

– Padegė neprieteliai! Negana, kad viską grobia, vagia, bet dar ir sunaikina, pelenais paleidžia, – piktinasi senolė Gotautė.

– Kaip aš viena našlė su mažais vaikais naują pirkią susirėsiu? – vaitoja kita moteris du papurgalvius vaikus apkabinusi.

– Žemyna, Žemynėle, apsaugok nuo priešo užmačių mūsų senelį, likusį gryčios saugoti, – meldžiasi Gailės motina, kurios vyras žuvęs mūšyje su livoniečiais.

Lėtai slenka nerami diena. Visus kankina nežinia. Jei priešas būtų nugalėtas ar išvarytas, gal ateitų pasiuntinys iš Taurapilio pranešti, kad jie jau gali grįžti.

Tik vaikai ramūs. Jie gano karvę, peša jai žolę, vaiko gyvulį puolančius gylius arba, išsilaužę lazdas – kalavijus, žaidžia karą.

Vieną rytą pasislėpusieji pamatė kranklius, skrendančius į Taurapilio pusę.

– Matot, krankliai. Jie skrenda į mūšio lauką, kur kraujas, lavonai, gal jau baigėsi kautynės? – pasakė Gailės motina.

– Aš eisiu pasižvalgyti, – pasisiūlė Aušvydas.

– Tik būk atsargus. Neik atviru lauku. Žvalgykis iš už medžių, – perspėjo berniuko senelis.

Netrukus Aušvydas grįžo.

– Sutikau pasiuntinį. Liepė visiems keliauti namo. Daumantas su savo rusėnais pasitraukė.

– Tai vėl šitas išdavikas mūsų pastoges degino!

– Jis nukovė kunigaikštį Gerdenį. Pilėnai krauna laužą. Laukia raudotojų, – pranešė liūdną žinią Aušvydas.

– O nelaimė!

– Kad tam išgamai žemė prasivertų!

– Kad jį Perkūnas nutrenktų! – piktinasi pabėgėliai rišdami mantą ir ruošdamiesi per pelkę bristi namų link.

– Žiūrėkit, papunėlis! Gyvas! – sušuko Gailės sesutė Rimvydė, pamačiusi kieme baltagalvį savo senelį. – Dėkui tau, Žemyna, Žemynėle, kad išsaugojai tėvelį ir mūsų gryčiutę, – šnabžda Gailės motina.

Pirmoji pribėga ir apkabina senelį Rimvydė.

– Kaip tau pasisekė apginti trobą, jos nesudegino? – pasisveikinusios klausinėjo moterys.

– Vos vos nesupleškėjo ir mūsų gryčia, – ėmė pasakoti žilagalvis senolis. – Kur ėjo rusėnai, ten viską degino. Į mūsų kiemą atjojo pats nalšėniškis Daumantas su rikiu Vainoru. Tą aš pažinau. „Kartu su tavo tėvu mes kryžiokus mušėm“, – jam pasakiau. Kai Daumantas savo rusėnams liepė padegti ir mūsų gryčią, sulaikė Vainoras. „Žiūrėk. – sako, – kaip gražiai vainikais išpuošta troba, kiemas. Kupolės šventę ir mes švęsdavome. Palikim šią trobą,“ – pasakė jis Daumantui. Ir tas paklausė. Tik rusėnai žirnių maišą pavogė. O rugius suspėjau paslėpti.

Kai senelis pasakojo, kaip žuvo kunigaikštis Gerdenis, Gailė neištvėrė:

– O Tautenis, ar ir jis žuvo?

– Tautenį sužeidė, bet jis atsigavo ir tada rusėnai jį išsivarė į nelaisvę.

– Į nelaisvę? Kaip baisu! – sukūkčiojo ašaromis apsipylusi Gailė.

– Ir mane vienas rusėnas buvo atsivaręs prie belaisvių. Bet Daumantas ant to pskoviečio užriko: „Karšinčių nereikia!" Tai mane paleido. Tarp belaisvių mačiau Tautenį. Jo petys kraujavo. Pamatęs mane jis pasakė... – čia senelis užsikosėjęs nebaigė.

– Ką Tautenis pasakė? – nekantravo Gailė.

– Kad jis sugrįšiąs. „Tegu laukia Gailė"

– Taip ir pasakė; „Tegu laukia".

– Taigi. Aš dar suspėjau. Iš namų atnešiau drobės ir aprišau jam petį. Dar ir tavo austus marškinius įdaviau...

– Ačiū, seneli, kad tu taip padarei. Aš tikiu, sugrįš Tautenis. Aš jo lauksiu.

– O dabar visi eikim į alkakalnį pagerbti kunigaikščio ir žuvusių karių, – paliepė senelis. – Tik palaukit. Aš paimsiu vėrinį su kaustytais lūšių ir lokių nagais.

– O kam tie nagai, seneli? – paklausė Rimvydė, kai jis grįžo.

– Žuvusiems, vaikeli. Jų vėlėms teks kopti į labai statų kalną, kad nepaslystų, kad turėtų kuo užsikabinti, tai kelionei reikia jiems įdėti lokių ar lūšių nagus. Gerai, kad turiu ir kaustytų.

Kai jie artėjo prie alkakalnio, išgirdo giesmę. Moterys giedojo trejinę sutartinę:

Kuninge Sudaičiu,
Sudaičiu raičiu,
Išpylė tavo pilelę,
Iškirto tavo karelius.

Ko tau, kuninge,
Daugiaus pagailėjo, –
Ar pilelių ar karelių?

Ne taip man gaila pilelės,
Kaip man gaila karelių:
Aš pilelę supilsiu
Dvejais trejais meteliais,
O karelių neužauginsiu
Ir dešimtais meteliais.

Stora kanapinė virvė lig kraujo pratrynė rankų riešus. Jau antra savaitė Tautenis kartu su kitais belaisviais žingsniuoja dulkėtais keliais, vis labiau tolsta nuo savo tėviškės. Juos varo į Pskovą. Atskirai surištus vyrus, atskirai – moteris. Tarp vyrų yra ir sužeistų. Sukniubusius kelyje ir jau nepajėgiančius toliau eiti rūstūs varovai pribaigia kardais ar kovos kirviais, palieka šalikelėje.

Iš pradžių Tauteniui netilpo galvoje mintis, jog jis belaisvis, be namų, be tėvynės ir be savo mylimosios Gailės. Prieš akis vis stojos šios merginos paveikslas. Liūdino, bet tuo pačiu neleido palūžti, švietė viltimi.

Matydamas šalimais ginkluotus, nesuprantama kalba šnekančius kareivius, Tautenis suvokė, kad atsidūrus tame Pskove jau vargu ar įmanoma pabėgti. Tenai patekus – prapultis. Kaip pasprukti, kaip išsivaduoti? Vis gręžė šitas klausimas galvą. Sargybiniai budrūs, stebi kiekvieną judesį. O dar visi belaisviai supančioti po tris. Taip surišti už rankų dieną ir naktį.

Surištiems reikėjo bristi ir per Dviną. Didelė, nematyta upė. Išplatėjusi ir nuseklėjusi tik per brastą. Tautenio naginė atsimušė į kažką aštrų. Pritūpęs ir paniręs į vandenį nuo dugno pakėlė netikė-

tą radinį. Briedkriaunį peilį! Tautenis skubiai jį paslėpė marškinių užantyje. Laimė, sargybiniai nepastebėjo. Peilį pamatė tik kartu su Tauteniu surištieji gretimo kaimo vaikinai – Alminas ir Eitautas. Visų trijų akyse sužibo viltis. Gal tas peilis bus jų išsigelbėjimas?

Perbridus upę belaisviai kulniavo dar keletą varstų. Visai pakirto kojas. Pavargo ir varovų žirgai. Pagaliau už miško pasislėpus besileidžiančiai saulei ir pradėjus vis garsiau pabaly skardenti griežlei, atėjo metas postoviui. Paleidę ganytis supančiotus arklius, padalinę belaisviams po kriaukšlelį duonos ir davę atsigerti vandens, sargybiniai susikūrė laužą, kepė ką tik paskerstą aviną, dar nesiruošė miegoti.

Nukamuoti ilgos kelionės belaisviai tuoj užmigo, lipo blakstienos ir Tauteniui, Alminui, Eitautui, bet jie stengėsi neužsnūsti, stebėjo, ką veikia sargybiniai, laukė kada juos apims miegas ir atsiras galimybė pasprukti. Tačiau jie vis nesiruošė miegoti, vis garsiau kalbėjo, matyt, turėjo lietuviško midaus. Nejaugi lėbaus iki ryto, taip ir nebus progos pabėgti?

Pagaliau tik paryčiu išblėso laužas, nutilo balsai. Tuoj švis.

– Sprunkam! – sušnibždėjo Tautenis. – Tiktai nepalikim supjaustytų virvių...

Vaikinai nušliaužė iki artimiausių krūmų, o ten jau davė valią kojoms. Pasiekę mišką bėgo į tankmę, kuo toliau nuo savo pagrobėjų. Bėgti per mišką buvo sunku, nes kelią vis pastodavo medžiai virtuoliai. Bet vaikinai vis bėgo ir bėgo, kol netekę jėgų griuvo ir liko gulėti ant minkštų, mišku kvepiančių samanų.

Nebuvo girdėti, kad kas nors persekiotų. Gal jų ir nepasiges. O jeigu ir pasiges, tai ar gaiš ieškodami?

Rytų pusėje vis labiau šviesėja dangus. Brėkšta. Jau bunda miškas, kaskart vis labiau įgarsinamas paukščių balsų. Virš pabėgėlių iš nelaisvės galvų ant skirpsto šakelės tupinti raudongūžė liepsnelė linksmai vinguriavo savo giesmelę. Ta jos giesmelė tarsi plaukė iš aušros ir žiburiavo, skalaujama rasos. Bet kietai užmigę vaikinai nieko nebegirdėjo. Sapnai juos vedė į toli pasilikusią gimtinę.

Po trečio žygio į Lietuvą ir pažado, duoto mirštančiam rikiui Vainorui, priblėso keršto ir apmaudo ugnis Daumanto krūtinėje. Galgi prabilo ir sąžinė. Kiek galima siaubti savo kraštą, savo tėvoniją. Tie, kuriems norėjo atkeršyti, susilaukė atpildo. Tik Vaišvilkas išnešė sveiką kailį. Bala jo nematė. Gal jau daugiau nebeiškiš nosies iš to savo vienuolyno.

Gana, iš tiesų jau gana žygių į Lietuvą. Prilipdė jam tenykščiai plėšiko vardą. Bet, žinoma, jeigu lietuviai sumanytų veržtis į Pskovo žemę, tektų vėl pakelti kalaviją prieš savo tautiečius. Juk Daumantas prisiekė pskoviečiams ir jų Dievui ginti šį miestą, šį kraštą nuo bet kokių užpuolikų. Šito jis nespėjo pasakyti išeinančiam iš gyvenimo ištikimajam Vainorui. Tačiau tegu jis būna ramus Dausų šalyje, kunigaikštis Daumantas tęsės savo pažadą, daugiau nesibraus į Lietuvą, nekels kojos į prarastą Nalšią.

Dabar čia, Pskove, jo namai, pripažinimas, garbė, gal net ir meilė. Juo džiaugiasi pskoviečiai, vienuolis Irenijus papasakojo metraštyje apie visus tris žygius į Lietuvą, kėlė į padangę kunigaikščio Dovmanto – Timotiejaus narsą ir prielankumą cerkvei, nepagailėjo jam liaupsių.

Pasikeitė ir naugardiečių nuomonė apie Daumantą. Jie netgi ėmė pavyduliauti pskoviečiams, kad tie turi tokį veiklų ir narsų

kunigaikštį. Ir, ko gero, net labiau už pskoviečius džiaugėsi žygių į Lietuvą sėkme. Kone kasmet lietuviai įsiveržda vo į naugardiečių žemes, ne kartą kėsinosi ir į patį Naugardą. O dabar jau kuris laikas ramu, šitie priešai sutramdyti.

Anądien su padėka ir prašymu Daumantui prisistatė naugardiečių pasiutinys vaivada Filimonas. Skambiais žodžiais pašlovinęs jo prakilnybę Pskovo kunigaikštį, įteikęs dovanas, jis išsakė naugardiečių pageidavimą surengti dar vieną žygį į Lietuvą. Prisidėtų ir Naugardas, duotų kelias šimtines rinktinių karių

– Aš neketinu ir nenoriu vėl žygiuoti į Lietuvą, – pareiškė Daumantas. – Jeigu naugardiečiai to geidžia, tegu patys kariauja su lietuviais, apsieina be pskoviečių.

Pasiuntinys Filimonas dar bandė įtikinti, kad sujungus jėgas gal galima būtų užkariauti visą Lietuvą, neturinčią tikro ir patikimo valdovo, bet Daumantas nesileido į šnekas. Žinoma, jis Naugardo vaivadai neaiškino, kodėl atsisako žygiuoti į Lietuvą. Argi galima kam nors prasitarti apie pažadą rikiui Vainorui? Jį ir dar keletą nalšėnų vyčių, žuvusių mūšyje, palaidojo prie naujai statomos cerkvės. Vargu ar jie tapo tikrais krikščionimis, bet tegul jų kūnai guli garbingoje vietoje.

Daumantas ėmė vykdyti ir kitą pažadą, duotą pskoviečiams. Pradėjo statyti cerkvę, tvirtinti kremliaus sienas. Meistras Nikita tikino, kad naujoji cerkvė niekuo nenusileis pačiai didingiausiai Pskove Švenčiausiosios Trejybės cerkvei. Virš išlakių kolonų ir arkų tviskės kupolai. Jų pagrindai bus papuošti spalvingais kokliais. Priecerkvyje iškils varpinė su plačiomis angomis, kur visi matys varpus dangaus žydrynės fone.

Nikita surinko nemažai gerų akmenskaldžių. Tie barzdočiai išmano savo darbą, akmenį tašo kaip medį. Lietuviams akmuo sunkiai paklūsta. Bet jie, belaisviai, labai reikalingi kituose statybų darbuose, kur reikia jėgos, ištvermės. Nuo ryto lig vakaro jie pluša tvirtindami kremliaus sienas, statydami cerkvę. Aišku, keikia tie iš Nalšios atvaryti vyrai Daumantą, atėmusį iš jų tėvynę, artimuosius. Jiems lemta čia, svetimame krašte, vargti tol, kol išseks jėgos.

Pskovo kunigaikščiui Daumantui netrukus baigėsi ramios dienos. Dar 1267 metų pabaigoje vėl reikėjo ruoštis karo žygiui – šįkart traukti jau vakarų pusėn.

Išėjusią iš cerkvės Gerdenienę pasitiko skrendančių į pietus gervių balsai. Jos aidojo iš nubalžusios padangės kaip niekada liūdnai, netgi graudžiai. Sutartinai vasnodamos sparnais paukštės leido į erdvę savo skvarbius ir skaidrius it ašara balsus.

Daug jinai išliejo ašarų apraudodama mylimą vyrą, ūmai pražilo, kai sužinojo, jog tapo našle, Gerdenį nužudė tikras sūnėnas Daumantas. Dabar jis vadinamas Timotiejumi... Kas galėjo pagalvoti, kad jis išmainys Nalšią į Pskovą, bus svetimesnis už svetimą, piktesnis už priešą.

Palydėjusi akimis tolstančias pietvakarių link gerves, moteris sunkiai atsiduso. Dauguma tų paukščių pavasarį grįš ten, kur suko lizdus, užsiaugino sparnus. O ji jau niekada nematys Lietuvos, kur prabėgo pačios laimingiausios dienos. Baigs savo gyvenimą lyg kalinė tarp šitų mūrų. Kaip prailgo tie vieneri metai čia, Pskove, o kiek dar teks išbūti šiame svetimame mieste tarsi paukščiui narvelyje!?.

Lydėjo akimis gerves ir greta žingsniuojantis jaunėlis sūnus Butenis.

– Mamut, ar gervės skris ir Lietuvos padange? – paklausė berniukas.

– Skris, sūneli, skris... Matai, tenlink nuplasnojo.

– O kad turėtume sparnus, tai ir mes skristume, – garsiai svajojo Butenis.

„Skristume... Bet ten jau nebėra namų. Ten niekas nelaukia“, – pagalvojo Gerdenienė, bet sūnui nieko nesakė, tik paglostė jo galvą.

Pernai vasarą, kai tik pagrobta Gerdenio šeima atsidūrė Pskove, žmona ir abu sūnūs buvo pakrikštyti. Gerdenienei parinko Euprak-

sijos vardą, vyresniajam sūnui – Aleksandro, jaunėliui Andriaus vardus. Visus metus juos mokė krikščionių dvasininkai. Pasakojo apie Jėzų Kristų, viską matantį Dievą, kuris pasaulio pabaigoje ateis gyvųjų ir mirusiųjų teisti. Aiškino, kad Saulė, Perkūnas, Žemyna – jokie dievai, kad žemė, girios ir žmonės krikščionių Dievo valioje.

Butenis, tai yra Andrius, dabar taip liepta jį vadinti, labai susidomėjęs klausydavosi. O Šviedrys arba Aleksandras gal ir negirdėdavo tų aiškinimų. Pskove jis ne toks, koks buvo Lietuvoje. Susimąstęs, užsidaręs, nekalbus. Jam reikia kelis kartus tą patį kartoti, kol išgirsta. Lyg ne čia būtų, o kur nors dausose skrajotų...

Prislėgta netekties ir našlė vengė bendrauti su čionykščiais žmonėmis, vis dažniau ėmė vaikščioti į cerkvę, ten kalbėtis su tuo krikščionių Dievu, visus suprantančiu ir paguodžiančiu. Pasimeldus jai palengvėdavo, pašviesėdavo sieloje.

Vedėsi ji į cerkvę ir savo sūnus. Jaunėlis noriai kalbėjo išmoktus poterius, sekė motinos pavyzdžiu, o vyresnysis tam buvo abejingas, jam rūpėdavo kuo greičiau ištrūkti iš cerkvės ir bėgti kur nors prie upės.

Štai ir dabar Šviedrys kažkur bastosi. Ką gi, varu nėra ko varyti jo cerkvėn, jis keliais metais vyresnis už brolį, jau smakras pūkuojasi, tėvas jam buvo reikalingesnis nei motina, vis prašydavo ir jį žygin paimti.

Pastaruoju laiku Šviedrys susidraugavo su senoliu vaidila Butrimu. Dažnai pas jį nubėga, klausosi pasakojimų arba dainų, palydimų kanklių melodijos. Džiugina vaidilą jaunuolio dėmesys. Niekam kitam jis čionai nebuvo reikalingas, jautėsi atstumtas, vienišas.

Šįkart Šviedrys surado vaidilą Butrimą sėdintį po nugeltusiu beržu. Ant kelių senolis laikė kankles, kaulėtais pirštais lietė jų stygas ir dainavo apie tėvulį ir motulę, sėdinčius ant aukšto kalno po balta karūnėle, laukiančius iš karo negrįžtančių savo sūnų... Vaikinas klausydamasis šios dainos regėjo tėvo pilkapį, tenai lapojančius aukštūnus medžius. Jie auga šakomis į dangų, šaknimis į žemę, o dvasia – į dainą...

Vaidilai baigus dainuoti ir skambinti, iš aukštybių atsklido gervių balsai tarsi pratęsdami kanklių skambėjimą. Ir tie išilgai padangės plasnojantys paukščiai tarsi virpančios stygos... Šviedriui neatrodė liūdnas tas gervių kurliavimas. Jos žada grįžti...

Paukščiai pasiekė dangaus pakraštį ir išnyko iš akių. Jiems susiliejus su žydruma ir nuslopus jų balsams, Šviedrys ištarė:

– Gervės sugrįš, iš kur išskrido. Turiu sugrįžti ir aš...

Senolis Butrimas pažvelgė į jaunuolio akis ir pamatęs jose ryžtą, uždėjo jam ant galvos delną ir pasakė:

– Grįžk, sūnau, į savo tėvoniją. Grįžk... O aš tau paseksiu pasaką. Paklausyk.

Ir vaidila iš resvo ėmė pasakoti apie Tiesos paukštę, kuri moko gerumo, teisingumo, neša Aušrinės ugnį. Juk šviesa ir tiesa yra tarpusavy susipynusios...

Baigęs pasakoti senolis kiek patylėjęs pridūrė:

– Melu svietą pereisi, bet atgal negrįši...

Tą dieną skrido ir skrido virš Pskovo gervės, savo balsais virpindamos rudenėjančią padangę, visiems netekusiems tėvynės žadindamos ilgesį.

Pagaliau. Pagaliau jau nebetoli tėviškė. Jau pažįstami kalneliai, miškai, takai. Ilga buvo kelionė. Jeigu būtų keliavęs vienas Tautenis, jis būtų ėjęs dieną ir naktį, lyg su sparnais skridęs, kad tik greičiau vėl pamatytų Tauragno ežerą, susitiktų su Gaile.

Ir visi trys būtų greičiau parėję, jei nebūtų miškuose paklydę. Kaip tyčia ėmė pliaupti lietus. Dieną saulę dengė debesys, naktį nematė nei mėnulio, nei žvaigždžių, pagal kurias galėtų nustatyti kryptį į Lietuvą. Ačiū Didžiajai Motinai Ladai, ji globojo, kad pasprukę nuo pskoviečių nepakliūtų kalavijuočiams. Spėjo sušokti į

tankmę ir pasislėpti, kai išgirdo atjojant raitelius. Tie kalbėjo nesuprantama kalba, ant jų apsiaustų – kryžiai ir kalavijai. Vadinasi, jie atsidūrė Livonijos žemėje. Reikia surasti kelią Lietuvon.

Kai raiteliai jau buvo toli, Eitautas įlipo į aukštą pušį apsidairyti. Šokdamas iš medžio jis susižeidė koją ir pajuto didelį skausmą. Koja ištino, naktį skausmas neleido sudėti bluosto, o rytojaus dieną bėgliai jau nebegalėjo eiti. Teko Tauteniui su Alminu draugą nešti. Kamavo alkis. Gaišo rinkdami uogas, grybus, užtrukdavo ir kol įkurdavo laužą trindami sauso beržo, ąžuolo šakas, kad įžiebtų ugnį.

Ačiū dievams, jie pagaliau savo krašte. Štai ir šventieji ąžuolai, didingai keliantys į dangų savo šakas, šnarina lapais tarsi sveikintų sugrįžusius ir išvengusius vergovės. Visi trys vyrai puolė ant kelių šventajame ąžuolyne dėkodami, kad paspruko iš priešo nagų, pasiekė namus. Jau ir Eitauto nebereikia nešti, gali eiti pasiramsčiuodamas lazda. Ir Tauteniui sužeistas petys kone užgijo. Jie pasiekė tėviškę!

Susidraugavo vaikinai kelionėje, tapo lyg broliai. Prisižadėjo vienas kitam padėti, jei reikės atstatyti Daumanto kariaunos sudegintas trobas, kirsti statyboms medžius. Nepamirš vienas kito ir švęsdami šeimos šventes. Apsikabino, pliaukštelėjo delnais vienas kitam ir kiekvienas pasuko savo namų link.

Tautenis užlipo ant kalvos, kad vėl pamatytų numylėtą ežerą. Mėlynavo vos akimis aprėpiami jo plotai. Ežeras buvo neramus, bangavo. Į krantą šniokšdamas plakė baltą putą. Patiko Tauteniui, kad ežeras jį pasitinka toks nerimstantis ir kartu linksmas. Nerimas virė ir vaikino krūtinėje. Ar seniai čia jis surištomis rankomis buvo varomas į svetimą šalį vergauti. O dabar vėl laisvas, vėl tėviškėje! Plūstelėjo džiaugsmo banga, netilpo krūtinėje... Jau tuoj tuoj vėl pamatys Gailę! Ir Tautenis pasuko merginos namų pusėn.

Kas gi ten prie šaltinio? Taigi Gailė, jo geltonkasė.

Ji sėmė vandenį. Pastatė pilnus vandens kibirus, užsidėjo naščius, pasilenkusi prikabino prie jų kibirų pasaitus ir jau buvo beeinanti.

Staiga sustojo kaip įbesta. Negi Tautenis?! Bet kaip pasikeitęs. Apželęs barzda, kaštoniniai plaukai kone siekia pečius. Tik akys, mėlynos akys, žiburiuojančios džiaugsmu, tokios pat. Jis artinasi prie jos ištiesęs savo rankas. Gailė net nepastebėjo, kad naščiai nukrito jai nuo pečių, į žemę dunkstelėję kibirai apvirto ir išsipylė vanduo. Ir ji ištiesė savo rankas ir prisiglaudė prie jo krūtinės.

– Sugrįžai?! – sušnabždėjo pagaliau atgavusi amą.

– Kaip matai, sugrįžau. Žadėjau, kad sugrįšiu ir sugrįžau. Ir dabar jau nebesiskirsime...

– O jeigu vėl užpuls rusėnai?

– Tie patys jau nebepuls.

– Iš kur žinai?

– Mane kaip tik varė tada pro vežimą, kur gulėjo sužeistas Daumanto rikis Vainoras. Girdėjau, kaip mirdamas jis prašė Daumantą daugiau nebepulti Lietuvos ir tas prisiekė.

– Ar ko nors verta ta Daumanto priesaika?

– Nežinau, pagyvensim, pamatysim.

– Bet kaip tu ištrūkai iš jų?

– Vėliau papasakosiu. Dauguvos upė pagelbėjo. Kai ją perbridom ir sulaukėm nakties, pasisekė pasprukti...

– Tu ne vienas grįžai?

– Kartu su manim pabėgo Alminas ir Eitautas. Tai visi trys ir grįžome. Žadėjo jie pabroliais pabūti mūsų vestuvėse.

– Tai tu jiems sakei apie mūsų vestuves?

– O kam slėpti, tegu visi žino.

– Bet ko mes čia stovim. Einam į trobą. Po tokios kelionės tu išalkęs.

– Kai tave pamačiau, tai ir alkį pamiršau. Man jau nieko netrūksta.

– Kokia laimė, kad tau pasisekė pasprukti. Aš iš nuostabos, kad tave pamačiau, net kibirus užsimiršusi išpyliau. Palauk, vėl prisemsiu, – ir Gailė sugrįžo prie šaltinio.

Prisėmusi vėl norėjo užsidėti naščius.

– Duok, aš parnešiu be naščių. Tik ar neišvys manęs tavo mama?

– Ji apsidžiaugs, kad sugrįžai.

Ir abu laimingi, šnekučiuodamiesi ėmė kopti į kalvą, kur stovėjo dar Gailės senelio statyti trobesiai. Gandralizdyje ant klojimo stogo kleketavo gandrų šeimynėlė.

To žygio 1268 metų vidurziemyje prisiprašė Naugardo, Pskovo, Vladimiro, Tverės pirkliai. Pastaraisiais metais pajūrio miestuose Kolyvane ir Rakovere įsiviešpatavę danų riteriai atimdavo iš Rygos ir kitų Livonijos miestų gabenamas prekes, nužudydavo apsauginius. Prašydami pagalbos naugardiečiai kreipėsi į karingą Pereslavlio kunigaikštį Dmitrijų, neperseniausiai mirusio garsaus kunigaikščio Aleksandro Neviškio sūnų. Pskovo pirkliai savo ruožtu prašė kunigaikštį Daumantą ir večės bojarinus, kad sutramdytų jų skriaudikus, tuos godžius riterius. Daumanto pagalbos prašė ir naugardiečiai. Nors ir nebuvo Daumantui didelio noro per pačius žiemos šalčius traukti su kareivių pulkais kažkur pajūrin, bet negalima buvo neatsižvelgti į pirklių prašymus, reikėjo pateisinti ir naugardiečių rodomą pasitikėjimą. Tad leidosi Daumantas karo žygin, pasiryžęs kautis su danų karaliaus riteriais. Kartu su juo jojo Naugardo, Pereslavlio, Vladimiro, Tverės pulkai. Atrodė, kad toms jungtinėms pajėgoms nesunku bus palaužti Rakovero ir Kolyvano gynėjus, nubausti pirklių užpuldinėtojus. Naugardo arkivyskupas Dalmatas, tūkstantininkas Kondratas užtikrino – per Rygos, Marijenburgo ir kitų Livonijos miestų pasiuntinius susitarta, kad Livonijos ordinas nekliudysiąs žygiui, neginsiąs rakoveriečių ir kolyvaniečių. Tegu ir vieni, ir kiti pirkliai sau prekiauja, keičiasi prekėmis. Nereikia jiems trukdyti... Prižadėjo, netgi prisiekė bučiuodami kryžių.

Sunkus, gana sunkus buvo šitas žiemos žygis. Spaudė speigas, nuo Ilmenio pusės pučiantis vėjas nešė sausą, aštrų, veidus deginantį sniegą. Šerkšnijo karių barzdos, antakiai, arklių šnirpšlės ir karčiai. Įkandin raitelių arkliai tempė sunkias roges su akmensvaidėmis ir gremėzdiškais pabūklais mūro sienoms pramušti.

Pulkai judėjo lėtai, tik po trijų savaičių atsidūrė už Narvos upės, jau svetimoje Vironijos žemėje, ir priartėjo prie dantyta mūro siena apsupto Rakovero.

Saulėlydis kraujo spalva dažė prieš akis plytinčius sniegynus, šarmotus medžius, tarsi įspėjo, kad čionai bus daug pralieta kraujo. Gęstant trumpai žiemos dienai, susirinkus visiems rusėnų pulkams čia, plyname lauke prie Kegolos upės, kariauninkai ėmė ruoštis nakvynei, statė palapines, kūrė laužus.

Sutemoms apgaubus žemę į kunigaikščio Dmitrijaus palapinę buvo pakviesti kiti kunigaikščiai, vaivados. Reikėjo aptarti būsimas kautynes, miesto apgultį. Akmensvaidžių meistras Togalas rodė brangiai pirktą pergamentą, kur buvo nubraižytas Rakovero planas. Prie žvakės šviesos palinkę kunigaikščiai žiūrėjo į tą planą, svarstė, aptarinėjo iš kurios pusės geriausiai būtų pulti miestą, kur reikėtų statyti akmensvaides. Nusprendė jau rytoj, nuo pat ryto, pradėti apgultį.

Patiko Daumantui kunigaikštis Dmitrijus. Nors plaukai ir barzda jau pradėję šarmoti, bet šitas vyras dar pilnas energijos, ryžto. Skvarbus žvilgsnis, platūs pečiai. Matyti, kad ir rankos tvirtos, tinkančios laikyti kalaviją. Patiko ir Dmitrijaus aštrus protas, jo samprotavimai, buvusių kautynių patirtis.

Atrodo, kad ir Dmitrijui patiko Daumantas. Jie kažkuo panašūs. Ne tiek išvaizda, amžiumi, kiek savo būdo bruožais, narsa, užsispyrimu, įžvalgumu. Tad visiems skirstantis miegoti, Dmitrijus paprašė Daumantą dar pasilikti, šnekėjo jie ne tik apie Rakovero puolimą, ėjo į artimesnę pažintį.

– Ačiū tau, kunigaikšti Timotiejau, kad sutramdei litvinus, nuolat puldinėjusius mūsų žemes, – kalbėjo Dmitrijus, plodamas

Daumantui per petį. – Dabar jau kuris laikas ramu, nelenda tie pagonys. Ir naugardiečiai džiaugiasi, tau dėkoja...

– Reikėtų ir livoniečiams kaulus aplamdyti, – atitarė Daumantas, patenkintas paglostyta savimeile. – Jie tikri mūsų priešai.

– Taip, taip... – numykė Dmitrijus. – Bet kartais su jais galima ir susitarti. Štai pažadėjo nekliudyti šiam mūsų žygiui.

– Aš tai jais nepasitikiu, – pareiškė Daumantas. – Ar įmanoma sutarti šuniui su kate?

Sugrįžęs į savo palapinę, užsiklojęs lokio kailiu Daumantas greitai užmigo. Pabudo tik brėkštant. Pažadino jį karių balsai ir ginklų žvangesys. Dėl ko toks sujudimas stovykloje?

Ta priežastis paaiškėjo Daumantui dar neišėjus iš palapinės.

– Kunigaikšti Timotiejau, reikia ruoštis mūšiui, – sprangiu balsu prašneko palapinėn įpuolęs šimtininkas Kuzma. – Mūsų sargyba pranešė, kad į Rakoverą traukia livoniečių kariuomenė. Aišku, ne tam, kad su mumis broliautųsi...

Daumantas pašoko iš guolio ir pašaukė savo ginklanešį, kad padėtų apsirengti šarvais. Išėjusį iš palapinės, jau pasiruošusį kautynėms Daumantą pasitiko Naugardo tūkstantininkas Kondratas.

– Apgavo mus tie kalės vaikai! – piktinosi jis. – Žadėjo, prisiekė, mes už tai dovanų nepagailėjome, ir še tau... Eina ginti Rakovero. Šit kaip, jūsų kilnybe. Jų daug, gerai ginkluoti...

– Ir mūsų daug, ir mes ginkluoti, – atrėžė Daumantas. – Jais negalima tikėti. Vieną sako, kitą daro. Be to, varnas varnui akies nekerta. Eime pas kunigaikštį Dmitrijų. Pasitarsime. Beje, kada tie šungalviai gali čia pasirodyti?

– Jie dar už kelių varstų. Prieš pietus jau turėtų būti čia...

– Tai dar turime laiko, – pasakė Daumantas ir kartu su tūkstantininku nužingsniavo prie kunigaikščio Dmitrijaus palapinės.

Iš dienojus nuo Variagų jūros pučiantis vėjas atnešė sniego debesis. Perėję užšalusią Kogalos upę, rusėnų pulkai išsidėstė kovai. Viduryje naugardiečiai, dešiniajame sparne Daumanto pskoviečiai ir kunigaikščio Dmitrijaus kariūnai, kairiajame – Tverės ir Vladimiro kariuomenė. Visi pasiruošę kautynėms, laukė kada pasirodys livoniečiai. Jie atsirado netrukus. Riteriai apsikaustę šarvais, net ir jų žirgų šonai pridengti geležimi. Virš livoniečių rikiuotės plaikstėsi vėliavos su juodais ir raudonais kryžiais. Bet stoti į mūšį jie neskubėjo, tik išsiskleidė grandine ir kažko laukė.

Į priekį iš lėto pajudėjo naugardiečių lankininkai. Riterių rikiuotė vis dar kaip įbesta, nė iš vietos. Bet iš jų užnugario išbėgo pėstieji knechtai ir sustoję į vieną liniją, prisidengė dideliais skydais, atstatė į priekį ilgas ietis. Naugardo lankininkų paleistos strėlės lūžo, trupėjo, atsitrenkusios į šarvus ir skydus. Geležinė siena... Tik atsitiktinė strėlė galėjo pataikyti kuriam nors riteriui į šalmo plyšelį akims. Daug sveria jų šarvai, sunki ir ginkluotė: skydas, kalavijas, durklas, kovos kirvis... Nublokštas nuo žirgo riteris negalėjo be kieno nors pagalbos pakilti nuo žemės. Tačiau, kad juos išverstum iš balno, reikėjo praskirti tą geležinę rikiuotę.

Knechtai paleido į darbą savo arbaletus. Jų strėlės pasiekė tikslą, vieną po kito skynė naugardiečių lankininkus ir raitelius.

„Ką daryti? Šitaip vis skriejančios ir skriejančios iš po knechtų skydų strėlės paklos daug mūsų karių. Kaip pralaužti tą šarvuotą sieną?“ – svarstė susirūpinęs kunigaikštis Dmitrijus, visos rusėnų kariuomenės vadas.

– Ar nevertėtų mums panaudoti savo akmensvaides? – prijojęs prie Dmitrijaus prabilo Daumantas. Jis prisiminė, kad tokį ginklą mūšiuose yra sėkmingai panaudoję lietuviai. Tai sukeldavo sąmyšį kalavijuočių gretose. Pataikęs akmuo išversdavo riterį iš balno, sunku būdavo suvaldyti ir akmens smūgį gavusį žirgą.

– Gerai sakai, – pritarė apsidžiaugęs Dmitrijus. – Tegu Togalas skubiai paruošia kovai savo pabūklus. Ir kuo daugiau akmenų atsigabena...

Netrukus virš naugardiečių galvų į livoniečių pusę prašvilpę akmenys kėlė paniką riteriams. Ne vienas jų, akmens kliudytas, virto nuo žirgo, sunkiai tramdomi žirgai stojosi piestu, žvengė. Gretos pairo. Dabar jau nieko nelaukdami riteriai metėsi į priekį, įsirėžė į antpuolį pasitinkančių naugardiečių pulkus.

Žvangėjo ginklai, aidėjo šauksmai, raudo nuo kraujo ištryptas sniegas. Bandę atlaikyti tos geležinės lavinos spaudimą naugardiečiai krito vienas po kito. Į mūšį puolė kairiajame sparne buvę tveriečiai. Jiems pasisekė geležiniais kabliais išversti iš balnų keliolika riterių, juos pribaigti, bet nuo miško su ištrauktais iš makštų kalavijais šuoliavo dar vienas livoniečių raitelių būrys. Laiku jiems spėjo atkirsti kelią Daumanto raiteliai, įkandin jų ir kunigaikščio Dmitrijaus pereslavliečiai.

Daumantas atrėmęs skydu sunkaus kalavijo smūgį savuoju kalaviju kirto į šalmuotą riterio galvą, jam susvyravus, smogė galvon kovos kirviu ir nutrenkė priešą nuo žirgo. Dvikova baigta... Bet jau laukė kita, nes priešais išdygo kitas riteris. Kuris kurį?.. Toje kruvinoje maišatyje nebuvo aišku, kas laimės. Vis daugėjo ant sniego gulinčių kūnų. Narsiai kovėsi ir rusėnų pėstieji, jie buvo daug vikresni už knechtus, nes jiems netrukdė sunkūs šarvai ir didžiuliai skydai.

Po kelių valandų kautynių livoniečių jėgos ėmė sekti. Teko trauktis. Tik nedidelis jų būrelis pasiekė mišką, nes juos persekiojo ir talžė Daumanto vadovaujami pskoviečiai.

– Sunki buvo kova, bet mes laimėjome! – pasveikinęs Dmitrijų su pergale džiaugėsi Daumantas.

– Ką gi, pergalė mūsų. Sveikinu ir aš tave, – pasakė kunigaikštis Dmitrijus ir paspaudė Daumantui ranką. Nužvelgęs jo aplamdytus ir krauju aptaškytus šarvus pridūrė:

– Mačiau, tu koveisi kaip liūtas. Ar nesužeistas?

– Ne. Nors mažai berūko... Kautis aš pratęs, – atsakė Daumantas ir nukreipė žvilgsnį į kovos lauką, kur tysojo tiek daug lavonų, jog ir žirgui nebūtų vietos kojai pastatyti... Krintančios snaigės dar nespėjo pridengti to baisaus vaizdo. Tenlink žvelgė ir Dmitrijus. Kiek patylėjęs ir atsidusęs jis ištarė:

– Daug ir mūsiškių krito... Nežinau, ar pakaks jėgų paimti Rakoverą.

Netrukus paaiškėjo, kad neliko nei pusės tų narsių Daumanto karių nalšėnų, su kuriais jis kartu atsidūrė Pskove. Čia, prie Kegolos upės, paguldė galvas ir nemažai pskoviečių.

Dar daugiau nuostolių patyrė naugardiečiai. Žuvo tūkstantininkas Konradas, vaivados Tverdislavas Juodasis, Paramonas, pabūklų meistras Togalas... Praretėjo, labai praretėjo naugardiečių gretos.

Gerai, kad nereikėjo grumtis su rakoveriečiais. Pamatę savo galingų gelbėtojų pralaimėjimą, jie išsigando, pasiūlė didelę išpirką, pažadėjo, kad danų karaliaus žmonės nebetrukdys pirkliams gabenti prekes, prekiauti. Prireikė net penkių dešimčių rogių, į kurias buvo sukrauti nukautų riterių, knechtų šarvai ir ginklai. Tačiau už šitą karo grobį buvo brangiai sumokėta – paguldė galvas Rakovero prieigose, Vironijos žemėje, daug Naugardo, Pskovo, Tverės, Vladimiro vyrų.

Vėl sveikino Pskovo miestelėnai sugrįžusį Daumantą ir karius, pasiekusius pergalę. Tačiau šįkart nemažai našlių liejo ašaras, apraudojo negrįžusius.

Po šaltos ir gilios žiemos ūmai prasidėjo pavasaris. Kaskart vis aukščiau padangėn kopianti saulė sparčiai tirpdė sniegą ir ledą. Visi pskoviečiai laukė Paschos. Kristaus prisikėlimo šventės. Tą dieną jau buvo tikras pavasaris. Nebereikėjo kailinių, į varpų skambėjimą terpėsi sugrįžusių paukščių čiulbėjimas. Pakili nuotaika sklido iš dangaus ir iš žemės. Žmonės šypsojosi, sveikino vieni kitus, linkėdami prisikėlusio Kristaus malonės. Įdėmiai klausėsi archirejaus Sidoro pamokslo į Švenčiausiosios Trejybės soborą susirinkusieji ir ją sausakimšai užpildę Pskovo miestelėnai. Klausėsi to pamokslo ir kunigaikštis Daumantas.

Sveikindamas visus su Kristaus prisikėlimo švente archirejus Sidoras siejo Išganytojo prisikėlimą su gamtos pabudimu ir žmogaus dvasios apsivalymu, kalbėjo apie tikėjimo šviesą, įsikūnijusį Dievo žodį.

– Į tą dvasinį prisikėlimą per kryžiaus kelią mus sukvietė cerkvių varpai. Prašykime prisikėlusio Atpirkėjo malonės mūsų žemei, mūsų žmonėms, – sakė archirejus Sidoras. Jis nepamiršo paminėti ir kunigaikščio Daumanto nuopelnų Pskovui, jo pergalių, pasiektų su Dievo pagalba.

Tie Daumantui skirti žodžiai nebuvo tik pagyros. Archirejus Sidoras neabejojo, kad jo pakrikštytas pagonis Daumantas tapo ne tik Timotiejumi, bet ir tikru krikščionimi – lanko cerkvę, kartu su visais meldžiasi, prieš mūšį ir savo karius ragina prašyti Dievo ir šventųjų pagalbos. Neapsiriko Pskovo večė išrinkusi jį kunigaikščiu. Gerai padirbėjo ir igumenas Inokentijus, kuris buvo paskirtas Daumanto dvasios vadovu. Išmokė poterių, supažindino su Kristaus gyvenimu ir veikla, persakė cerkvės istoriją, aiškino tikėjimo tiesas, pažindino su šventųjų nuopelnais cerkvei ir kraštui.

Mintyse archirejus Sidoras džiaugėsi, kad ir Daumanto teta, našlė Gerdenienė, tapo dievobaiminga krikščione, uolia cerkvės lankytoja. Į cerkvę ji vedasi ir savo sūnus.

Iškalbingasis igumenas Inokentijus iš tiesų labai stengėsi įdiegti tikėjimą Daumanto širdyje. Štai ir šios šventės dieną jis ryžosi aplankyti kunigaikštį, pasveikinti jį, palinkėti prisikėlusiojo Išganytojo palaimos, sėkmės toliau rūpinantis Pskovo gerove, ginant šį kraštą nuo priešų. Visur ir visada liepė prašyti Dievo pagalbos.

Patiko Daumantui Inokentijaus nuoširdumas, gebėjimas įtaigiai kalbėti. Tad, neskubėdamas su juo atsisveikinti, pasiteiravo:

– Mačiau švenčių išvakarėse prie cerkvių būriavosi žmonės, atnešę šventinti maistą. Kam reikia jį šventinti?

– Maisto pašventinimas – tai gyvybės pašventinimas, žmogaus triūso pašventinimas, nes žmogų sotina darbas, – aiškino igumenas Inokentijus ir pamatęs, kad kunigaikštis įdėmiai klausosi, leidosi į pasakojimą apie Kristaus kančią ir mirtį, prisikėlimą iš numirusių.

– Argi įmanoma, kad miręs žmogus prisikeltų ir vėlei gyventų, – suabejojo Daumantas ir kreivai šyptelėjęs pridūrė: – O, kaip būtų gerai, kad tie mūsų kariai, kurie krito prie Rakovero, atgytų!..

– Kristaus prisikėlimas – tai ne šio pasaulio paslaptis. Tai, visų pirma, Tiesos pergalė. Tik dieviškoji dvasia sugeba įveikti mirtį, – karštai įrodinėjo Inokentijus. – Gyvenęs prieš tūkstantį ir du

šimtus metų Kristus prisikėlė ir pasiliko su mumis, kad dalyvautų mūsų gyvenime...

Daug kas priimtina Daumantui tame krikščionių tikėjime. Geriau, kai dievų nėra tokia gausybė, kad jų ir vardus sunku atsiminti, ir įsidėmėti, kas ką globoja... Bet vienai iš krikščioniško tikėjimo tiesų Daumantas jokiu būdu negali pritarti. Atleisti savo priešams... Jeigu į tave meta akmenį ar kelia prieš tave kalaviją, tai kokia gali būti kalba apie atleidimą, broliavimąsi?.. Jeigu jie, krikščionys, visur jau būtų tokie nuolankūs, tai seniai būtų išgalabyti, pavergti. Argi jis, Daumantas dabar būtų gyvas, jeigu ir toliau būtų klusniai tarnavęs Mindaugui, jam net savo žmoną atidavęs? Aišku, kad ir jo likimas būtų taip susiklostęs, kaip Vykinto, Tautvilo, Eidivydo, Sprudeikos... Jie nenorėjo atleisti už padarytas skriaudas, nenuolaidžiavo, todėl be laiko išėjo iš šio pasaulio...

Tuoj po švenčių Daumantą pasiekė žinia, kad nusiaubė keletą kaimų Pskovo žemių pasienyje įsiveržę livoniečiai. Prisiplėšė turto, paėmė nelaisvėn nemažai vyrų.

Sugriežė dantimis tai išgirdęs Daumantas, vaikščiojo po menę iš kampo į kampą, svarstė, ką daryti. Jis, kunigaikštis, privalo gelbėti savo žmones, nubausti įsibrovėlius. Sako, jų daug, net keli šimtai riterių, knechtų. Degina sodybas, žudo bandančius priešintis. Ir neskuba trauktis. Vis dar plėšikauja. Ne, negalima sėdėti sudėjus rankų, negalima delsti, reikia sutramdyti tuos plėšikautojus.

Pasikvietė Daumantas tūkstantininką Jeliferijų Tverdislavičių pasitarti dėl skubaus žygio.

– Greitai surinkti karių, išsiskirsčiusių pas savo šeimas, negalėsime. O čia, Pskove, tik kelios dešimtys apsauginių, – kalbėjo pešiodamas savo žilą barzdą Jeliferijus. – Gal prašykim naugardiečių pagalbos?

– Kol sulauksime jų pagalbos, tų plėšikų bus ir pėdos ataušusios. Rasime tik degėsius, – nukirto Daumantas ir nesulaukęs Jeliferijaus atsakymo tęsė: – Negalima gaišti, reikia sutramdyti tuos šungalvius livoniečius.

– Bet, jūsų kilnybe, livoniečių keli šimtai, o mūsiškių nebus nė šimtinės, – pastebėjo Jeliferijus.

– Na ir kas? Užtat mūsiškiai – rinktiniai kariai. Aš pats būsiu su jais. Mes mokame kautis, – sugniaužęs kumščius ryžtingu ir pasitikinčiu balsu kalbėjo Daumantas.

Pažvelgęs į ryžto kupinas, žaibuojančias kunigaikščio akis, Jeliferijus skėstelėjo rankomis ir pratarė:

– Žinome, garbingasis kniaziau, tavo narsą ir drąsą, bet ar suspėsi tiems grobikams pastoti kelią? O į jų žemę veržtis juk būtų neprotinga.

– Užtat nėra ko laukti. Reikia tuoj pat balnoti žirgus. Liepk vaivadai Lukai kuo greičiau surinkti karius, – įsakė Daumantas.

Tačiau Jeliferijus neskubėjo išeiti iš kunigaikščio menės. Pamindžiukavęs ir vėl papešiojęs savo barzdą jis prabilo:

– Su žirgais ilgokai užtruktume. Yra trumpesnis kelias – daug greičiau būtų ten nusigauti upėmis ir ežerais. Tik reikėtų paruošti nasadas...

– O kas tos nasados? – pasiteiravo Daumantas.

– Tai plokščiadugniai, aukštais bortais laivai. Mes jų turime pakankamai.

– Tai liepk juos ruošti. Nedelskim, – skubino kunigaikštis.

Išėjus tūkstantininkui Jeliferijui Tverdislavičiui, Daumantas ėmė rūpintis žygio apranga. Ginklanešio Nikitos atnešti šarvai jam jau nebetiko. Į juos lįsti trukdė pastebimai užaugęs pilvas. Ką gi, mėgsta jis sočiai pavalgyti.

– Na, eik, ieškok didesnių šarvų, nežiopsok, – aprėkė Nikitą Daumantas, tarsi tarnas būtų kaltas dėl to pilvo.

Kiti šarvai, juodi, priklausę kažkuriam prie Rakovero nukautam riteriui, Daumantui tiko.

Su tam tikra pagarba ir pasididžiavimu, jau atlėgus pykčiui, Daumantas pasiėmė savo kalaviją. Daug kartų jam pasitarnavusį, daug priešų kraujo praliejusį...

Vos spėjo pasirengti žygiui, ir kunigaikščiui prisistatė vaivada Luka.

– Surinkau karius, paruošėme penkias nasadas, – atraportavo jis.

– Gerai. Tuoj pat išvykstame. O kiek tų karių? – paklausė Daumantas.

– Šešios dešimtys, – atsiliepė Luka.

– Mažoka. Ką gi, užteks ir tiek. Eime, – tvirtu balsu pasakė Daumantas.

Ir šį kartą jis neabejojo žygio sėkme, nors matė abejonę tūkstantininko Jeliferijaus Tverdislavičiaus ir vaivados Lukos veiduose.

Metraštininkas Irenijus padažė į rašalą žąsies plunksną ir stropiai vedžiodamas raides ant pergamento rašė: „Kai šeši tūkstančiai septyni šimtai septyniasdešimt devintųjų nuo pasaulio sutvėrimo metų* pavasarį niekadėjai livoniečiai užgrobė ir nuteriojo keletą kaimų Pskovo žemių pakraštyje, mūsų ištikimasis dievmeldys kniazius Dovmantas kalavijo ašmenimis nubaudė nelemtus grobikus. Atplaukęs penkiomis nasadomis su savo kariauna, šešiomis dešimtimis Pskovo karžygių, prie Moropovnos upės pasivijo grobikus ir juos netikėtai užpuolė, susigrąžino belaisvius ir prisiplėštą turtą. Raitieji riteriai išsigelbėjo pabėgdami, o pėstieji knechtai bandė slėptis sausuose nendrynuose. Dovmanto kariai padegė tuos nendrynus, daug knechtų žuvo ugnyje, o kitus, pasprukusius į smėlio neriją, pasitiko mūsiškių strėlės. Šlovingajam

* 1271 m.

kniaziui Dovmantui ir šauniems jo kariauninkams įveikti keleriopai gausesnį priešą padėjo Švenčiausios Trejybės ir šventojo karžygio Georgijaus pagalba“.

Džiugino ir stebino pskoviečius tas Daumanto laimėjimas. Dauguma galvojo, kad iš tiesų jų kunigaikščiui padeda Dievas ir šventieji kankiniai bei karžygiai. Nepamiršti buvo ir ankstesni žygiai, pasiektos pergalės. Daug buvo kalbama apie Daumanto narsą ir drąsą. „Kaip gerai, kad turime tokį šaunų kunigaikštį“, – sakė bojarinai ir miestelėnai. Pagarbiai apie jį atsiliepė ir smerdai, laikė kunigaikštį savo užtarėju ir gelbėtoju.

Ir dar visi kalbėjo, kad jų kunigaikščiui būtinai reikia surasti pačią. Kaip toks jau metuose vyras gali gyventi be savo moters!? Juk ir palikuonių reikėtų...

Apie tai pagalvojo ir kunigaikštis Dmitrijus. Jau penkiolika metų sukako jo dukteriai Marijai, gal ją vertėtų išpiršti kunigaikščiui Daumantui. Gerai būtų turėti tokį žentą.

Džiugina Daumantą pasiekta šlovė, pripažinimas. To jis siekė nuo jaunų dienų. Ir tą šlovę atnešė jam kalavijas, drąsa, rizika, kovos patirtis. Bet kalboms apie vedybas jis liko abejingas. Vis dar negali pamiršti Mingailės. Kaip susiklostė jos likimas? Netenkina ir Vygrės aistra. Pradėjo vengti tų slaptų susitikinėjimų.

Tačiau kai pasiekė Daumantą Dmitrijaus pasiūlymas, jis nusprendė, kad neprotinga būtų atsisakyti jo dukters Marijos. Vis dėlto naudinga giminiuotis su kunigaikščiu Dmitrijumi, garsiojo Aleksandro Neviškio sūnumi. Galgi ir gerai būtų turėti jaunutę žmoną...

Jau antra vasara neprireikia Daumantui traukti iš makšties kalavijo, kautis su priešais. Bet ramių dienų tėkmę pritemdė motinos mirtis. Mirė Katerina Daumantienė staiga, pakilusi nuo sočių pietų stalo. Tuoj po motinos mirties kitas nemalonus įvykis. Pakvaišo ištikimasis ir nuožmusis Buitvydas. Vieną dieną atėjęs pas Daumantą vaivada Davidas susijaudinęs išklojo:

– Nežinau, kas pasidarė šimtininkui Buitvydui. Švaistosi kalaviju, šaukia, kad jį puola, mini kažkokius vardus...

– Tai gal jis pasigėrė? – paklausė kunigaikštis. – Tegu išsiblaivo...

– Ne, jūsų kilnybe, jis blaivas. Matyt, paklaiko. Atėmėme kalaviją, tai visai padūko. Žada visus pasmaugti. O jėgos jis turi...

– Palaikykite surištą, – nurodė Daumantas. – Gal praeis. Aš pats su juo pasikalbėsiu. „Turbūt tas mėgavimasis žudynėmis jam sumaišė protą. Nubaudė jį Dievas...“– pagalvojo kunigaikštis.

Deja, tas proto užtemimas Buitvydui nepraėjo. Jis ir į savo kunigaikštį žiūrėjo baltomis akimis, šaukė, taškėsi seilėmis. Teko uždaryti į požemį.

Vis mažiau ir mažiau kartu su Daumantu Nalšią palikusių karių, kunigaikščiui ištikimai tarnaujančių bendražygių.

Visas Pskovas ruošiasi Daumanto ir kunigaikščio Aleksandro Neviškio anūkės, kunigaikščio Dmitrijaus dukters vestuvėms. Kiemuose susirinkusios moterys dainuoja, prisimena šiai progai tinkamas dažnutes, balalaikininkai dūzgena šokių melodijas, o meškininkai dresiruoja savo meškas, kad jos kuo įdomiau pasirodytų ir pralinksmintų vestuvininkus. Nuo aušros iki sutemų pluša siuvėjai siūdami ištaigingus auksu ir sidabru siuvinėtus drabužius kunigaikščiui. Jaunavedžiams žiedus kaldina auksakaliai. Kepėjai jau kepa pyragus ir raguolius.

Atėjęs kirpėjas apdailino Daumantui barzdą, patrumpino plaukus. Vaikšto kunigaikštis po savo seklyčią kažkoks be nuotaikos, tarnai neįtinka, varo juos šalin, aprėkia.

Ko jis sunerimęs? Šito ir pats savęs klausia. Turės jauną žmoną, tinkančią į dukteris. Tai glosto vyrišką savimeilę. Tik kažin ar

kunigaikštytė Marija nori už jo, pagyvenusio vyro tekėti. Jis jau tuktelėjęs, plaukai praretėję, nuo kaktos praplikęs. Prastas jaunikis tokiai jaunai mergaitei. Ir, aišku, teka jinai ne už jo, o tik už laimėtų mūšių šlovės, kuri dabar jį lydi. Be to, ne jos valia rinktis vyrą. Tėvas pasakė: „Turi tekėti už Dovmanto“ ir šventa. Tėvo reikia klausyti.

Neramina Daumantą ir nežinomi, neperprasti šio krašto papročiai. Kaip jis turės elgtis cerkvėje ir vestuvių puotos metu? Bepigu buvo, kai vedė Mingailę. Tada žinojo kas ir kaip. Nuo vaikystės buvo prisižiūrėjęs į vestuvininkus.

Daumantas prisėda už skobnių, užsidengia veidą rankomis, susimąsto ir vėl viską regi.

Štai jis atjoja su savo pabrolių pulku į jaunosios dvarą. Jau temsta. Bet kiemas nušvitęs nuo žiburių ir ugnies. Ant tvoros statinių susmaigstytuose ir išskobtuose burokuose dega žvakės, o kieme liepsnoja laužas. Bet vartai užkelti. Ne tik užkelti, bet ir užkalti, pagaikščiais užkaišyti. Jis išlaužia vartus. Dabar pagal paprotį jaunikis su palyda turėtų peršokti per laužo ugnį, kad būtų ugnies nušvarintas, apvalytas. Tik toks gali įeiti į jaunosios namus. Bet kodėl jis nešoka? Tik su pabroliais trypia laužą, gesina ugnį. Neleido puikybė apsivalyti ugnimi? Gal todėl ir paskui jam nesisekė gyventi su Mingaile?

Štai Mingailę pamergė veda tris kartus aplink židinį. Ji atsisveikina su namų židinio dvasia, su tėvu, motina. Atsiklaupusi pabučiuoja žemę po stalu sakydama: „Sudie, juodoji žemele, mano nešiotojėle! Bėginėjau maža būdama, bučiavau tave rytas vakarėlis“. Po to pabučiuoja visus stalo kampus ir atsisuka į slenkstį, kur gyvena namų dievybės, saugančios įėjimą ir išėjimą iš trobos.

Nusileiskit, išskirtiniai slenksteliai,
Ba aš jauna mergelė nepakeliu eiklių kojelių.
Paskambėkit, zerkoliniai langeliai,
Aš jauna išeinu paskutinį rozelį,
Ba aptėmė mane mergelę svetima šalelė,
Kaip juodas debesėlis, – rauda Mingailė.

Ją pakelia ant rankų jaunikio brolis Narimantas ir perneša per slenkstį, kad matytų protėvių vėlės: ji ne savo valia palieka namus.

Jau daug ką iš lietuvių vestuvių papročių pamiršo Daumantas. Tik atsimena, kaip į savo kiemą atvežus Mingailę, nutraukė jos vežimą puošusį vainiką ir sukapojo. O paskui vestuvininkai stovėjo ratu su degančiomis žvakėmis ir liepsnojančiomis balanomis, o to rato viduryje jis šoko su Mingaile. Tada jis buvo laimingas. Labai laimingas.

Bet kur ji dabar? Dažnai jam iškyla šis klausimas. Iki šiol jokių žinių apie Mingailę. Gal jos ir gyvos nebėra?. Ak, Mingaile, Mingaile! Tu taip ir likai neįminta mįslė. Tu buvai sava. Mylėjau tave. Ar pamilsiu tą man peršamą mergaitėlę Mariją?

Ko čia reikėtų paklausti, kokie čionykščių žmonių vestuvių papročiai, kaip reikėtų elgtis jaunikiui?

Gal Danila paaiškins. Tada, kai vedė Mingailę, tik apie ją tegalvojo. O dabar jaučia, kad atlikinės visas apeigas tik galvodamas apie Pskovo bojarinus, Naugardo svečius, uošvius, kad jiems įtiktų, paliktų gerą įspūdį. Marija turės prie jo prisitaikyti. Tada, kai viešėjo Naugarde, jos gerai ir nematė. Tik pastebėjo, kad paauglė Dmitrijaus duktė juodaplaukė. Gal ir akys rudos? Gerai, jei rudos, tai neprimins žydro Mingailės žvilgsnio.

Vadinasi, teks pradėti naują gyvenimą. Ar tai suteiks jam džiaugsmo ir laimės? Su tokiomis nuotaikomis ir abejonėmis Daumantas ėjo į savo vestuves. Jį kur kas labiau džiugino mūšių lauke pasiektos pergalės.

užaliavo medžiai, žaluma užtvindė akiračius. Vis daugiau ir daugiau margaspalvių žiedų pievose ir miškuose. Nuo ankstaus ryto nužydrėjusią erdvę

užplūsta paukščių balsai. Saulėti gegužės vėjai glosto vienplaukes žmonių galvas.

Nelinkęs Daumantas leisti dienas tarp savo rūmų sienų. Tuo labiau dabar, kai pats gražiausias metų laikas, nenori jis užsibūti rūmų menėse, vis dar neįprastoje jam aplinkoje. Rūpi pasidairyti po miestą, pakalbinti savo pavaldinius. Vis aplanko ginklininkus, žirgininkus, karius, medžioklius, žvejus, įvairius amatininkus, pasidomi jų darbais, rūpesčiais. Ypač dažnai kunigaikštis lankosi žirgyne, kur yra keli šimtai žirgų – juodbėrių, sartų, širmų, šyvų, obuolmušių, rudširmių, juodžių... Pirmiausia paglosto, patapšnoja per sprandą savo juodbėrį ristūną, jam tarnavusį visuose trijuose žygiuose į Lietuvą ir į Vironiją. Žirgai, žirgeliai... Su jais Daumantas draugauja nuo pat vaikystės, be jų neįsivaizduoja savo gyvenimo. Ko gero, jis pusę savo amželio yra praleidęs balne. Juk dar visai jaunas dalyvaudavo žygiuose ir mūšiuose. O tie žygiai trukdavo kelias savaites ir mėnesius, tekdavo gana toli nuo Nalšios kartu su kariais nusibelsti. Kone pusmetis praeidavo, kol sugrįždavo į tėviškę. Tai vis balne, vis ant žirgo bėgdavo dienos. Tad kur buvęs nebuvęs Daumantas suka žirgynan, džiaugiasi ne tik savuoju juodbėriu. Ir arklidžių kvapas jam toks įprastas, toks savas. Daug ką primenantis...

Tačiau dabar Daumantas labai dažnai, kone kasdien ateina prie statomos cerkvės. Skubina meistrą Nikitą, kad iki rudens užbaigtų statybą. Graži, didinga bus šita cerkvė.

Čia atėjęs kunigaikštis pasišneka su meistrais, pasiteirauja ko reikėtų tolimesniems darbams, pasidžiaugia spėriai kylančiu statiniu.

Bet jis vengia artintis prie plušančių statybininkų – belaisvių lietuvių. Jau iš tolo Daumantą pasitinka kupini neapykantos ir širdgėlos žvilgsniai, mintyse siunčiami prakeiksmo žodžiai.

Šįkart atėjęs prie statybų Daumantas pamatė, kad būrys statybininkų apstojęs meistrą Nikitą šaukia, mostaguoja rankomis.

– Kaip nenukrisi nuo tokių palaikių pastolių!

– Tai jau ne pirmas kartas.

– Nedirbsim! Tai savižudybė! – atsklinda žodžiai.

Ant žemės gulėjo užsimušęs, krauju paplūdęs vienas iš cerkvės statytojų.

– Lūžo pastoliai, nukrito... – trumpai paaiškino meistras Nikita.

– Reikia juos tvirtesnius daryti, – papriekaištavo Daumantas.

– Reikia, bet jūsų kilnybė liepia mums skubėti, – sumurmėjo Nikita. – O kur jį laidoti?

– Ten, kur palaidoti mano kariai, – pasakė Daumantas ir mostelėjo į pievelę statomos cerkvės pakraštyje. Ten jau buvo keliolika kapų kauburėlių, kur amžino poilsio atgulė rikis Vainoras ir prie Rakovero žuvusieji nalšėnai kariūnai.

Šį kartą Daumantas prie statybų ilgiau neužtruko. Lėtai nužingsniavo savo rūmų link, mėgaudamasis skaisčiai šviečiančia ir šildančia saule. Bent kiek drumstė nuotaiką tas nelaimingas įvykis – belaisvio nalšėno mirtis. Bet visko pasitaiko... Reikėjo būti apdairesniam ir atsargesniam. Svarbu, kad statyba vyktų sklandžiai. Gal dar nesulaukus rudens bus baigti darbai, Pskovas turės naują gražią cerkvę. Kaip ją reikės pavadinti? Gerai, kad kremliaus sieną jau sutvirtino. Tik kažin ar nevertėtų pskoviečių Kromu vadinamo kremliaus plotą akmenimis išgrįsti?

Paprastai pavasariais Daumantui tekdavo ruoštis žygiui, dalyvauti kautynėse, bet šįkart ramu, nereikia karan joti. Tiesa, neseniai teko prie Moropovnos upės su livoniečiais grumtis. Dar ir dabar pskoviečiai šneka apie tą sėkmingą mūšį, daug galingesnės, gausesnės livoniečių kariaunos pralaimėjimą. Gal ir šiemet neteks švytruoti kalaviju mūšio lauke. Bet žirgui ir jam pačiam prasimankštinti tai reikėtų, negi tik jauna žmona, kaip linki bojarinai, džiaugsiesi ir prie jos sijono prilipęs būsi?

Šypteli Daumantas prisiminęs Mariją. Drovi, baikšti, akių į jį pakelti nedrįsta. Stengiasi būti gera žmona, bet argi tai iš meilės?.. Ką norėt, dar mergaičiukė, moterimi ne iš karto tampama. Nėra ko ir lyginti su Mingaile. O ką jau kalbėt apie Vygrę...

Anądien nudžiugino žinios iš Lietuvos. Jas persakė atvykę pirkliai. Nebėra Vaišvilko! Jį nužudė svainis – kunigaikštis Levas. Surado ir vienuolyne. Nebėra ir Švarno, jis nė poros metų neišbuvo didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, išvytas iš Lietuvos tuoj pat mirė. Kažin ar savo mirtimi? Tada Traidenis tapo didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu. Šita žinia Daumantui buvo netikėta. Traidenis... Bandė prisiminti, kur buvo jo valdos. Regis, ir mūšiuose su priešais negarsėjo. Ko gero, jis iš Mindaugo giminaičių. Ką gi, matyt, mindaugininkai galutinai įsigalėjo. Jam, Daumantui, jau reikia pamiršti Lietuvą.

Betgi galima ir čionai, Pskove, džiaugtis valdžia ir garbe.

Nužudyto Lietuvos kunigaikščio Gerdenio sūnus Šviedrys, su motina ir broliu Buteniu paimtas į nelaisvę, jau gerai pažįsta ne tik Pskovo miestą, bet ir jo apylinkes.

Štai jis patikrino, ar tvirtai laikosi prie kanklių pririštas raištis, užsimetė ant pečių taip, kad kanklės atsidurtų ant nugaros, sėdo ant juodbėrio ir išjojo. Pasuko tiesiai į miesto vartus. Vartų sargybiniai jį jau pažįsta, žino, kad Šviedrys, po krikšto Aleksandras, kunigaikščio Daumanto pusbrolis, todėl neklausinėja nei kur jis išjoja, nei iš kur sugrįžta. Tik atkelia vartus ir palinki gero kelio.

Žirgas perbrido upelio brastą ir pats pasuko miško link. Senmiškio tankmėse, nuokalnėse pavėsis. Tik pro medžių šakas praslysta šviesos ruožai. Klykteli kažkoks paukštis. Už eglaičių žalumos pasislėpė prabėgusi raudona lapė. Senmiškis Šviedriui primena Lietuvos girias. Pasiilgo tėviškės, Asvejos ežero, ramaus jo bangavimo, žalių krantų. Tai ir joja dabar prie Peipaus ežero. Nors jis ir visai kitoks, nepanašus į Asveją, akimis neaprėpiamas.

Šviedrys neatsidžiaugia savo juodbėriu su balta žvaigžde kaktoje. Priprato jie vienas prie kito. Šviedrys žirgą maudo, šukuoja, duonos kriaukšliu ar kokiu paplotėliu palepina. Ateidamas švilpteli ir jis žvengimu atsiliepia. Šį juodbėrį Šviedriui padovanojo Daumantas. Į savo pusę nori palenkti. O gal sąžinė prabilo dėl nužudyto tėvo? Štai brolį Butenį, dabar vadinamą Andriumi, įkurdino vienuolyne. Ten jis mokosi. Jo mokytojai vienuoliai ir net pats igumenas Platonas.

O Šviedrį lavina kariūnai. Moko, kaip kirsti kardu, kaip smogti ietimi, kaip prisidengti skydu.

– Mokykis kariauti, užaugsi, subręsi, būsi rikis. Į mūšį pulką vesi, – pasakė jam Daumantas.

Vienose kariūnų pratybose dalyvavo ir kunigaikštis. Šviedrys girdėjo, kaip Daumantas gyrėsi savo kalavijo aštrumu. Rodydamas, kaip reikia kirsti, iškėlė jį virš galvos ir užsimojo. Kalavijo ašmenys blykstelėjo saulėje raudoniu, ir Šviedriui pasirodė, kad kalavijas kruvinas. Ant to kalavijo teberaudonuoja kunigaikščio Gerdenio ir karaliaus Mindaugo kraujas...

Šviedrys noriai mokosi būti kariu. Bet jis niekada nebus Daumanto kariūnu. Nors kunigaikštis ir giminė, bet jis tėvo žudikas, jis parsidavė svetimiems. Šito Šviedrys niekada jam neatleis, nors ir kaip kunigaikštis gerintųsi ir pataikautų.

Niekas nežino Šviedrio pasiryžimo grįžti į Lietuvą, į tėvoniją. Jis bus Lietuvos rikis ir tarnaus didžiajam Lietuvos kunigaikščiui Traideniui. Tepabando tada Daumantas pulti Lietuvą! Pats Šviedrys vestų pulkus į mūšį.

Apie šitą vaikino troškimą žinojo tik vienas žmogus Pskove – senolis vaidila Butrimas. Bet jo jau nebėra. Jis išėjo Anapilin.

Dabar Šviedrys jaučiasi labai vienišas. Bandė kalbinti lietuvius belaisvius, statančius kremliuje cerkvę. Bet suprato – jie nepasitiki Šviedriu, laiko Daumanto šnipu, nes žino, kad jis kunigaikščio giminaitis. Brolis per tuos mokslus taip pat nutolo nuo jo. Jei ir grįžta kada į namus, tai dažniausiai kalbasi su motina, pasakoja jai

apie Kristaus gyvenimą, sako, jog reikia atleisti visas skriaudas net ir priešams.

Vaidila Butrimas kitaip kalbėjo. Šviedrys niekada neatleis tiems, kurie eis niokoti jo tėvynės, neatleis ir tėvo žudikui.

Nujojus netrumpą kelią štai ir Peipaus ežeras. Ne, tai ne jo Asveja su savo jaukumu ir ramybe, bet vis tiek gera paganyti akis vandenų platybėje, kuriai nėra nei galo, nei krašto. Pasiklausys bangelių teliūškavimo.

Šviedrys paleidžia žirgą pasiganyti, nusiima nuo pečių kankles, atsisėda ant išvirtusio stuobrio. Šios kanklės – vaidilos Butrimo palikimas, jo atmintis. Vaidila išmokė Šviedrį skambinti kanklėmis ir dainuoti lietuviškas dainas. Šias kankles jis parsineš ir į Lietuvą. Vieną rytą pabalnos savo baltažvaigždį, prie diržo prisisegs durklą ir kardą, ant nugaros pasikabins kankles ir visiems laikams išjos pro Pskovo vartus.

Svarbu pasiekti Polocką. Šis kraštas buvo atiduotas valdyti tėvui kunigaikščiui Gerdeniui. Ten jau suras saviškius, lietuvius. Gal bus ir jį pažįstančių. Jie neišduos Gerdenio sūnaus. Taigi reikia pasiekti Polocką, o ten jau bus saugus, jau niekas nesugrąžins į Pskovą. Šviedrys pasideda ant kelių kankles, užgauna stygas ir uždainuoja:

Ant tėvo dvarelio,
Pas rūtų darželį
Balnojo brolelis
Bėrąjį žirgelį.

O prie jo šalelės
Stovėjo seselė
Ir vis klausinėjo,
Kur brolelis jos.

O ar į vainelę,
O ar pas mergelę,

Ar į tą šalelę,
Į karaliaus žemę?
O nė į vainelę,
O nė pas mergelę,
Tik į tą šalelę,
Į karaliaus žemę.

Dainai pritarė miško ošimas, ją kartojo ežeras, nešdamas tolyn į akimis neužmatomas savo platybes.

Neilgai džiaugėsi pskoviečiai taika ir ramybe. Vieną vasaros karščiu alsuojančią dieną prie Didžiųjų vartų atšuoliavęs ant suplukusio žirgo raitelis sargybiniams pareiškė:

– Mane pasiuntė vaivada Antipas pranešti Pskovui liūdną žinią. Ruoškitės ginti savo miestą. Pats savo akimis mačiau kokia daugybė riterių ir karių iš Rygos traukia čionai...

Atgalia ranka nusišluostęs sukepusias lūpas ir saulės nurudintą prakaituotą veidą pasiuntinys paprašė:

– Duokite man atsigerti vandens ir greičiau veskite pas kniazių Timotiejų. Turiu jam pranešti... Tie galvažudžiai rytoj arba poryt bus čia...

Išgirdęs šią žinią Daumantas sugniaužė kumščius. Nepalieka tie prakeiktieji ramybėje!.. Vėl parūpo jiems Pskovas. Gavo į kailį prie Moropovnos, tai dabar, matyt, panūdo atsigriebti. Ne baimė, o įniršis tvenkėsi Daumanto krūtinėje. Ko jie nenurimsta, ko vis terioja visų savo kaimynų žemes? Kokie gi jie krikščionys?! Reikia, labai reikia šitiems plėšikams aplamdyti kaulus, išmušti dantis...

Dar tą pačią dieną Daumantą pasiekė ir kita nerimą kelianti žinia. Pasirodo ne tik sausumos keliais traukia livoniečių kariauna į

Pskovą. Ežerais plaukia laivai, valtys, pilnos gerai ginkluotų knechtų. Vadinasi, ruošiasi pulti miestą iš visų pusių. Laukia arši kova. Jų daug. Jėgos nelygios. Kaip reikės apsiginti?

Suraukęs kaktą, susirūpinęs Daumantas vaikštinėjo po erdvią menę iš kampo į kampą, svarstė, ką daryti, kaip atremti antpuolį? Pasiuntė žygūną į Naugardą. Gal sutiks pagelbėti jų kariūnai. Bet ar suspės ta pagalba laiku pribūti? Grobikai jau gali tuojau pasirodyti.

Susirūpino ir bojarinų večė. Pasikvietė Daumantą, sušaukė vaivadas, posadninkus pasitarti.

– Livoniečių daug, jie gerai ginkluoti. Be pagalbos neatsilaikysime... – prabilo tūkstantininkas Jeliferijus Tverdislavičius. – Gal naugardiečiai mums padėtų?..

Nuseno tūkstantininkas Jeliferijus. Kadaise tvirtai laikiusios kalaviją jo rankos dabar virpėjo, glostydamos žilą barzdą. Veidas išvagotas gilių raukšlių, nosis pamėlusi... „Nejaugi ir aš taip atrodysiu, jei sulauksiu senatvės?“ – pagalvojo Daumantas, nužvelgęs sukriošusį tūkstantininką. Anoks iš jo karys ir vadas. Reikėtų pakeisti jaunesniu...

– Cha, naugardiečius!.. Manot, kaip sakalai jie tuoj pat atskris čionai?.. Kol jie atžygiuos, Pskovas jau bus nusiaubtas. Ir kažin ar bus likęs kas nors iš mūsų, jų pagalbos belaukiančių, – paprieštaravo vaivada Davidas Jakunovičius.

– Žinoma, kliautis naugardiečiais neverta, – dėbtelėjęs Davido pusėn pastebėjo Daumantas. – Dėl visa ko aš pasiunčiau žygūną į Naugardą. Jei keletą parų atsilaikytume tarp kremliaus sienų, tai praverstų jų pagalba. Bet mums reikia tuoj pat telkti visas savo jėgas, ruoštis kovai.

– Taip, taip, argi mes nesugebame kautis, įveikti ir pranašesnį priešą? Argi mūsų vyrai kokie išgeibėliai? – pašokęs nuo krėslo, mostiguodamas rankomis karštai porino vaivada Luka.

– Mūsų kariai šaunūs ir narsūs. Kaip ir juos vedantis į kovą mūsų kunigaikštis Dovmantas. Kas tiesa tai tiesa, – iš lėto dėstė

storulis posadninkas Nikiforovičius. – Bet, manau, kad reikia imtis ginklų ir posados žmonėms. Amatininkams, smerdams... Visų pareiga nuo užpuolikų ginti savo miestą.

Daumantas pritariamai linktelėjo galva. Į jį nukrypo bojarinų ir visų kitų susirinkusiųjų akys.

– Ir aš taip manau. Visus vyrus turime pakelti į kovą. Turime žūtbūt apginti Pskovą nuo priešų, – kaip kirviu nukirto kunigaikštis Daumantas.

– Nepamirškime, kad be Švenčiausios Trejybės, Fiodoro Stratilato ir kitų mūsų globėjų, šventųjų kankinių pagalbos mes nelaimėsime jokio mūšio – krenkštelėjęs į saują pareiškė archirejus Nikonas. – Juk jau daug kartų jie mums padėjo, teikė jėgų...

„Iš tiesų, padėjo, – dingtelėjo Daumanto galvon mintis. – Gal tikrai visagalis tasai jų Dievas? Reikia melstis, prašyti pagalbos...“

Nuo kremliaus sienos, iš apvalaus Smerdų bokšto, kitos dienos popietę atsklidęs nerimastingas mažojo varpo garsas paskelbė pavojų. Jam ėmė antrinti didysis Švenčiausiosios Trejybės soboro varpas. Priešas čia pat! Pagrindinio kelio į Pskovą vingyje sublizgo saulėje raitelių šalmai ir skydai, iš po žirgų kanopų kilo dulkių debesys, uždengdami ilgos voros gale girgždančius vežimus ir prie jų pririštus nešulinius arklius. Užpuolikai pasirūpino, kad turėtų kuo gabenti grobį,

Subildėjo užkeliami sunkūs, geležimi kaustyti miesto vartai, gatvėse skambėjo šimtininkų ir dešimtininkų balsai, raginantys rinktis karius, visus pskoviečius ruoštis gynybai. Vilkosi šarvus ir kunigaikštis Daumantas. Jis vadovaus miesto gynėjams.

Atsidūrę Pskovo prieigose livoniečiai neskubėjo pulti, veržtis į miestą. Pasklidę laukymėje ėmė statyti palapines, rengti stovyklą

ir ruoštis apgulčiai. Aišku, jie laukė vandens keliais atplaukiančių saviškių pastiprinimo.

Daumantas būkštavo, kad livoniečiai nepastebėtų paežerės giraitėje pasislėpusio būrio pskoviečių, kurie turėjo netikėtai užpulti iš laivų išlipusius knechtus. Tam rinktinių karių būriui vadovaujantis vaivada Luka apdairus ir sumanus vyras. Gal livoniečių raiteliai nekiš nosies giraitėn, nesusiprotės, jog ten – pasala. Apmaudu būtų, jeigu žlugtų šitas sumanymas, ir Luka su savo vyrais prikištų kailį. Prieš riterių kalavijus ir šarvus jie tikrai neatsilaikytų. Priešas dešimteriopai gausesnis.

Surinkęs daug kariauninkų, Rygos magistras Otonas Lutenbergas, matyt, neabejojo pergale. Po pralaimėjimo prie Miropovnos jis pažadėjo rygiečiams Pskovą paversti griuvėsiais, likusius gyvus pskoviečius kaip belaisvius parvaryti į Rygą, na, o Daumantą, jeigu pavyktų paimti gyvą, supūdyti požemy. Taigi pats magistras su būriu riterių ir gerai ginkluotų raitelių leidosi žygin, panūdo vadovauti visai savo kariaunai. Antai laukymės pakraštyje puikuojasi magistro palapinė su virš jos plazdančia vėliava.

Iš Dievo – narsa, iš Dievo – kiekvieno žmogaus likimas. Be Dievo žinios nė plaukas nuo galvos nenukrinta... Taip sako archirejus Nikonas. Turbūt Nikonas teisus, viskas priklauso nuo Dievo valios ir malonės.

Šių minčių genamas Daumantas atėjo į Švenčiausios Trejybės soborą, padėjo priešais altorių savo kalaviją, atsiklaupė ir su ašaromis akyse ėmė balsiai melstis:

– Viešpatie galingasai ir maloningasai, mes tavo žmonės, neleisk mums pražūti, suteik mums jėgos ir drąsos įveikti priešus, įsibrovusius į mūsų žemę. Viešpatie, neapleisk savo avelių, gelbėk jas nuo plėšrūnų...

Dar kurį laiką Daumantas klūpojo ir meldėsi tyliai. Meldėsi ir prie altoriaus atėję dvasininkai. Paskui archirejus pašventino kunigaikščio kalaviją, juo apjuosė papilnėjusio Daumanto liemenį ir pusiau pašnibždomis pasakė:

– Tepadeda galingasis Dievas tau, kniaziau Timotiejau, ir mūsų Pskovui. Tegu neleidžia mums pražūti šventojo kankinio Fiodoro Stratilato dvasia...

Iš cerkvės kunigaikštis Daumantas išėjo kupinas ryžto ir pasitikėjimo. Nusprendęs nelaukti livoniečių antpuolio. Kai tik iš laivų ir valčių išsilaipins lankininkai knechtai ir bus užpulti Lukos vyrų, iš miesto jis, Daumantas, išves savo raitelius, užgrius livoniečių stovyklą. Įkandin tegu atskubės kiti pskoviečiai, ginkluoti kirviais, kuokomis. Miestą ryžosi ginti ir jaunas, ir senas. Bus aršios kautynės. Bus taip, kaip panorės Dievas...

Trumpa vasaros naktis. Pro melsvas sutemas dar ilgai švietė vakaro žaros, o paskui, regis, perėjo į rytų pusę, pavirto aušra.

Mažai miegojo kunigaikštis Daumantas. Jautė, kad išauš lemtinga diena. Laukia kaip niekada svarbios kautynės. Tai bus sprendžiamas ir jo, Daumanto, likimas. Pralaimėjęs prarastų garbę, visa tai, kas pasiekta. Bet, tikriausiai, prarastų ir gyvybę, gyvas nepasiduotų priešams. Bet Daumantas neleido sau galvoti, kas būtų, jeigu Pskovą užgrobtų livoniečiai. Reikia, būtinai reikia apginti miestą, šitą ežerą, upes, miškus, smerdų kaimus, reikia įveikti ir išvyti priešą. Turėtų vėl padėti Dievas. Juk taip nuoširdžiai meldėsi suklupęs priešais altorių. Prašo Dievo pagalbos ir šią nemigo naktį.

Jau daug kartų Daumantas įsitikino, jog neverta laukti, kol priešas tave puls, tu pirmas jį pulk staiga ir netikėtai, neduok jam atsikvošėti. Taip darys ir šį kartą. Gerai, kad iš vakaro livoniečiai nesulaukė atplaukiančių pagalbininkų – knechtų. Jei būtų sulaukę, tai gal būtų puolę naktį. Nors visi pskoviečiai buvo pasiruošę ir naktiniam antpuoliui, bet patamsy gintis būtų kur kas kebliau.

Vos tik išbrėško, Daumantas įvijais laiptais užlipo į patį Peršos bokšto viršų ir pro vieną iš šaudymo angų pažvelgė į miesto prieigose išdėsčiusią livoniečių stovyklą. Palapinėse miegojo riteriai ir jų ginklanešiai, vežimuose – vežėjai. Supančioti žirgai ir darbiniai arkliai ganėsi paežerės lankose, juos prižiūrėjo keli sargybiniai. Snūduriuojanti sargyba sėdėjo prie blėstančių laužų.

– Tie šuns vaikai dar miega, jūsų kilnybę, – priėjęs prie kunigaikščio prašneko sargybos dešimtininkas.

– Matau, kad drybso, nesiruošia pulti, – atsakė Daumantas ir kiek patylėjęs iškošė: – Tegu sau sapnuoja, kad šeimininkauja Pskove. Bet jiems neišdegs!..

... Saulei pakilus aukštai, dar prieš pietus, melsvose ežero platybėse subolavo plokščiadugnių laivų burės. Kautynės prasidės vos tik jie išsilaipins ir juos užpuls Lukos raiteliai. Daumantas įsakė jiems būti kovos parengtyje ir laukti ženklo. Tegu būna pasiruošę ir posados vyrai. Belaukiant mūšio kaito kunigaikščio kraujas. Dairėsi jis iš Peršos bokšto dešiniąja ranka vis gniauždamas savo kalavijo rankeną.

Pagaliau!.. Išlipusius pakrantėn knechtus garsiai šaukdami „ura!" puolė talžyti ir kapoti ūmai iš giraitės išnirę Lukos raitininkai. Pamatę, kas dedasi prie ežero, sujudo stovyklos livoniečiai, šoko ant žirgų gelbėti savo talkininkų. Bet tuo tarpu iš Smerdų bokšto nuo Pskovo kromo sienos nuaidėjo trimito garsai. Pro miesto vartus akimoju išdundėjo tarsi geležinė lavina ant žirgų sėdę, kalavijais ir ietimis ginkluoti Pskovo kariūnai, vedami paties kunigaikščio Daumanto. Jiems iš paskos išgarmėjo posados vyrai, nešini kuokomis, kirviais, kapliais, žeberklais, šakėmis. Sutrikę livoniečiai paskubomis rikiavosi grumtynėms. Prasidėjo skerdynės.

Pamatęs virš būrelio riterių plazdančią baltą raudonu kryžiumi paženklintą vėliavą Daumantas įžvelgė, jog tenai ant juodo žirgo sėdintis,blizgančiais šarvais vilkintis yra pats Rygos magistras. Greta turbūt komtūrai, nes tokie orūs, pasitikintys savimi.

– Osipai, Vasili, matote tą vėliavą. Ten magistras su savo palyda. Man palikite magistrą, o jūs išblaškykite riterius, – ton pusėn rodydamas iš makšties ištrauktu kalaviju kreipėsi Daumantas į savo apsauginius, galiūniško stoto karius.

– Supratom, jūsų kilnybe, – atsakė kvadratinio veido ir kvadratinių pečių, garsėjantis savo jėga milžinas Osipas. Panašios išvaizdos ir Vasilis. Jie paspaudė pentinais savo žirgus ir metėsi į priekį. Nuo jų neatsiliko ir Daumantas.

Osipas ir Vasilis darbavosi iš peties. Nutrenkė nuo žirgų kelis riterius. Kas galėjo atsilaikyti nuo jų smūgių?! O kunigaikštis Daumantas tuo tarpu akis į akį susidūrė su magistru. Kupinas įniršio, nužvelgęs jo aprangą ir ginkluotę, Daumantas suvokė, jog šarvų antnugaris ir antkrūtinis pamušti veltiniu, ietimi, kalaviju kažin ar pramuštum. Bet antveidyje nemažas plyšys. Reikia taikyti tenai. Žabišką smūgį ietimi magistras atrėmė skydu. Jo žirgas atsistojo piestu, baltą su raudonu kryžiumi skraistę vėjas užmetė ant magistro kalavijo. Tuo tarpu Daumantas iš visų jėgų kirto į magistro šalmo antveidį. Šarvas neatlaikė, ištryško kraujas. Nukritusį nuo žirgo magistrą apspito pripuolę riteriai, komtūrai. Ką gi, pribaigti nespėjo, bet pamokė kaip reikia, prisimins Pskovą, jei gyvas liks...

Kautynės virė toliau. Vyrai kapojosi, vienas kitą smeigė, kirto, talžė. Žvangėjo kalavijai, skydai, ietys, bumbsėjo kirviai ir kuokos. Tuos garsus lydėjo riksmai ir aikčiojimai, arklių prunkštimas ir žvengimas. Posadninko Nikiforovičiaus vadovaujami pėstieji amatininkai, smerdai uoliai talkino pskoviečių kariams. Vertė iš balnų šarvuotus livoniečių raitelius, žeidė jų žirgus, tvojo bandančius atsikelti nuo žemės kuokomis ir kirviais, badė žeberklais ir šakėmis.

Priešo jėgos seko. Nedaug beliko ir laivais atplaukusiųjų knechtų, lankininkų. Livoniečiams sukėlė paniką ne tik staigus, netikėtas apgultų pskoviečių puolimas, bet ir sunki sužeisto į veidą magistro būklė. Kariaunos likučiams beliko tik trauktis, paskubom surinkus žuvusiųjų kūnus.

Vėl džiūgavo, džiaugėsi pergale visi pskoviečiai, nuo mažo lig didelio, šlovino savo kunigaikštį Dovmantą – Timotiejų. Ir visi tikėjo, kad jam padeda Dievas, užtariant šventajam Pskovo globėjui Fiodorui Stratilatui. Tuo tikėjo ir pats Daumantas.

Praėjo metai, kai nuo livoniečių antpuolio buvo sėkmingai apgintas Pskovas. Žmonės sodino daržus, žvejojo, džiaugėsi ramiu gyvenimu. Tik Gerdenienei, po krikšto tapusiai Eupraksija, neramu. Moteris jau buvo pripratusi prie vyresniojo sūnaus klajonių. Šviedrys išjodavo ir dingdavo dviem, trim dienom, o paskui grįždavo. O dabar jau daugiau nei savaitė, kai jo nebėra. Motina langus pražiūrėjo jo laukdama. O sūnus vis negrįžta. Kad tik nebūtų kas atsitikę jam.

Moteris susiruošė, apsivilko švarų sarafaną, susiieškojo gražesnę skarą ir išėjo į vienuolyną pas kitą sūnų Butenį – Andrių. Gal jis ką žino. O gal Šviedrys pas brolį? Nuo tos minties Eupraksija kiek apsiramino. Ėjo siauromis Pskovo gatvelėmis, žvalgydamasi į pskoviečių kiemus, žaidžiančius vaikus, saulės atokaitoje sėdinčias ir besišnekučiuojančias moteris. Ramiai tekėjo Velikaja upė, nešdama savo vandenis į Pskovo ežerą. Kodėl jos sūnų Šviedrį taip traukdavo ežeras, miškas? Ir su kanklėmis nesiskirdavo. Būdavo grįžta pavargęs iš karinių apmokymų, pasiima kankles, atsisėda palangėje ir dainuoja iš vaidilos išmoktas dainas. Beklausant ir jai širdį suspausdavo, prarastos Nalšios ilgesio prisipildydavo krūtinė, nors ji ir susitaikė su savo dalia, žino, kad nieko negalės pakeisti. Teks gyvenimą pabaigti čia, Pskove. Visa paguoda tas naujas tikėjimas, cerkvė, raminantys šventiko žodžiai.

Ir jos Andrių – Butenį sužavėjo krikščionybė. Gali pasakoti ir pasakoti apie Kristaus gyvenimą, Motiną Mariją. Gal ir jis popu

taps? Tik Šviedrys nesileidžia Aleksandru vadinamas, į cerkvę dėl žmonių akių kada ne kada nueina.

– Mama, abu su tėvu man davėte Šviedrio vardą, tai ir reikia mane vadinti tuo vardu. Tik pskoviečiams aš Aleksandras, o tau, mama, kaip buvau Šviedrys, taip ir liksiu.

Surado Andrių besimeldžiantį celėje. Jis nieko nežinąs apie brolį. Šviedrys pas jį nebuvo užsukęs.

– Kad tik meška jo nebūtų kur nors miške sudraskiusi... – baiminosi motina.

– Ką tu, mama, jis įveiktų mešką. Mačiau, kaip jis puikiai valdo kardą, kirvį, ietį. Jis išjoja apsiginklavęs. Sugrįš. Jis mėgsta paklajoti. Gal kur toli nusibastė. Nebijok, mama, nieko jam neatsitiks. Aš pasimelsiu už brolį.

Sūnaus Andriaus žodžiai nenuramino Gerdenienės. Sugrįžusi jį nuėjo pas Daumantą.

– Sakai, išjojo ir negrįžta, – vaikščiodamas po menę pakartojo Daumantas. – Kur jis galėtų būti? Ar tik livoniečiams į nelaisvę nepateko?

– Į nelaisvę? – nusigando motina.

– Aš nežinau, tik spėju. Nedaug tereikia nuklysti ir jau Livonijos žemė. Visko gali būti. Ak, tas vaikigalis... Be reikalo aš jam žirgą padovanojau. Kad tik livoniečiams ko nors neišplepėtų tas padauža. Jeigu sugrįš, aš jam pylos duosiu ir tuos pasijodinėjimus uždrausiu.

Gal ir nereikėjo jai eiti pas Daumantą. Jeigu Šviedrys sugrįš ir sužinos, kad bėgo guostis pas kunigaikštį, sūnus supyks.

Ne, jis negalėjo patekti į nelaisvę. Apdairus ir atsargus jos vaikas. Ir vietovę pažįsta. Jo visur išjodinėta, iššniukštinėta.

Sugrįžusi iš Daumanto ji nuėjo pas žirgininką paklausti, ar neparbėgo Šviedrio žirgas.

Žirgininkas, sužinojęs, kad ji nesulaukia sūnaus, šyptelėjo ir pasakė:

– Jis jau Polocke. Anądien klausinėjo mane kiek dienų reikia keliauti iki Polocko ir kelią tikslinosi.

Motinai tarsi kas galvoje nušvito. Taip, Polockas priklausė jo tėvui kunigaikščiui Gerdeniui. Polockas – tai jau Lietuvos valdos. Gerdenienė prisiminė Šviedrio dainas, ir nujautimas užvaldė motinos širdį. Jis pabėgo į Lietuvą. Juk kalbėdavo ir kalbėdavo apie tėviškę.

– Mama, kažin ar Asveja jau išsilaisvino iš ledo? – klausinėjo jis šį pavasarį.

– Mama, kažin ar gandrai dar peri mano įkeltame gandralizdyje ?

– Mama, jau tikriausiai žydi Paraisčio laukinė obelis...

Ji atsakydavo: „Taip, jau vėjai išplėšė ledus iš Asvejos, taip, gandrai ten turėtų perėti, ir obelis, aišku, pražydo". Juk dar tada, kai juos paėmė į nelaisvę ir padegė jo tėvo pilį, Šviedrys šnabždėjo: „Aš sugrįšiu, aš sugrįšiu!.." Kodėl ji nesuprato, jog sūnus visą laiką gyvena mintimis apie Lietuvą, ten veržiasi? O jeigu būtų supratusi, ką ji būtų dariusi? Jeigu būtų čia pasilikęs, tai prislėgtas, nelaimingas. Čia, Pskove, jam gyvenimas būtų beprasmis. Gal ir gerai, kad sugrįžo į Lietuvą. O kad sugrįžo, tai tuo motina dabar neabejojo. Savo sielos akimis matė ji sūnų linksmą, jojantį tėviškės kalneliais. Ir pati apsiramino. Aišku, jai liūdna, jog jau daugiau niekada nematys savo Šviedrio. Tačiau ko motina gali trokšti? Jeigu jos vaikas laimingas, pasiekė savo svajonę, tai reikia tik džiaugtis. Taip, dabar jau aišku, kad Šviedrys tikrai pabėgo į Lietuvą. Štai kodėl jis paskutinį vakarą lyg atsisveikindamas ilgai sėdėjo kartu su ja, klausinėjo apie tėvą, senelius, visą giminę. Dabar jai aišku, jis paskutinį kartą norėjo viską išsiaiškinti, kuo daugiau sužinoti apie savo dėdes, tetas ir kitus gentainius, kur jie gyvena, kaip juos rasti...

Ne, Daumantui nieko nesakys. Tegu galvoja kaip nori. Tik kad vėl nekeiktų jos vaiko, negrūmotų Lietuvai. Pasakys tik Andriui. Brolis turi žinoti, kad Šviedrys sugrįžo į tėviškę. Tegul Andrius už jį meldžiasi, prašo jam Dievo malonės ir sėkmės Lietuvoje.

Penki spindintys naujosios cerkvės kupolai tarsi įaugo į rudenėjančią Pskovo padangę. Gražią šventovę pastatydino kunigaikštis Daumantas. Visi džiaugiasi, gėrisi ir pritaria, kad ji būtų tituluota švento Jurgio vardu. Kai kas iš pskoviečių linkę gretinti prie šio šventojo ir savo kunigaikštį – karžygį Daumantą, vis dažniau vadinamą Timotiejumi, kuris apgynė Pskovą nuo grėsmingų užpuolikų ir nugalėjo piktą slibiną – livoniečių kariauną. Patinka šis prilyginimas ir pačiam Daumantui. Iš tiesų, jis karžygys nuo jaunų dienų ir kaunasi narsiai.

Džiugina naujoji švento Jurgio cerkvė kunigaikštį Daumantą. Malonu joje lankytis. Užėjus vidun labiausiai traukia akį ikonostasas. Tapyti ikonas dar pernai ėmėsi vienuolis Savelijus iš Suzdalės. Badavo, visai išseko, kol visas ikonas nutapė. Kad pasisektų darbas, meldėsi ne tik jis, bet ir dauguma pskoviečių. Ikonos įspūdingos. Į kiekvieną įsižiūrėjęs, neliksi abejingas. Pasak igumeno Sidoro ikonos ne tapomos, o rašomos, tai ne tik Kristaus, Dievo Motinos bei šventųjų atvaizdai, bet ir Šventasis Raštas spalvose ir linijose. Palengva atsiveria tam, kuris artinasi tyra širdimi. Ikonos turi pakylėti žmogaus protą ir širdį Dievo link. Betgi Dievas nematomas, tai kaipgi galima nutapyti jo paveikslą?

Atsakydamas į šį Daumanto klausimą Sidoras aiškino:

– Taip, Dievas nematomas, bet Jėzus Kristus tapo žmogumi ir jis yra Neregimojo Dievo regimasis paveikslas. Taigi ikona nuo bet kurio paveikslo skiriasi tuo, kad atskleidžia dieviškojo asmens buvimą, kviečia maldai. Tai tarytum langas į bendrystę su Dievu...

Kai Daumantas įsižiūri į ikonoje pavaizduotą Kristų, tai jis, regis, tomis didelėmis ir skvarbiomis akimis žvelgia į tavo sąžinę. Pajunti iš tos ikonos ir sklindančią šviesą. Ir gera, ir neramu, nes širdis nėra tyra. Daug kas slegia sąžinę...

Į cerkvę Daumantą atlydi žmona Marija. Ji vis tokia drovi, išblyškusi, dažnai negaluojanti. Stengiasi jam įtikti, visada nuolanki, paklusni, jai Daumantas kaip tėvas. Ką gi, ištekėjo ne savo noru, ne ji rinkosi jaunikį, daug už ją vyresnį... Nei meilės, nei aistros. Meldžiasi Marija labai nuoširdžiai. Tiktų ji į vienuoles.

Labai dažnai į cerkvę ateina susitaikiusi su savo likimu, čia Pskove pražilusi ir ne savo noru čionai atsidūrusi kunigaikščio Gerdenio našlė. Pakrikštyta Eupraksija ji tapo gana pamaldi, daug laiko skiria maldai. Su žmonėmis ji nelinkusi bendrauti, užsidariusi savyje, tyli, vis labiau atsiribojanti nuo ją supančio pasaulio. Daugiausia meldžiasi, prašo Dievo malonės savo vyriausiajam sūnui Šviedriui. Ar jis laimingai pasiekė Lietuvą, ar gyvas? Jokių žinių... Jaunėlis sūnus Butenis, globojamas vienuolių, pats daug meldžiasi, prašo Viešpaties pagalbos. Jis neprapuls.

Pastačius švento Jurgio cerkvę statybos darbai nesibaigė. Meistras Nikita gavo naują užduotį – statyti dar vieną cerkvę, kuri bus pavadinta pskoviečių mylimo šventojo Fiodoro Stratilato vardu. Tai bus kunigaikščio Daumanto padėka už pagalbą ginant Pskovą nuo livoniečių. Daumantas, kaip ir daugelis pskoviečių, tiki, jog šventasis pagelbėjo, padėjo įveikti tokį galingą ir nuožmų priešą.

Svajoja kunigaikštis pastatydinti savo miestą pačiame Pskovo mieste, kur būtų net kelios cerkvės, rūmai, o visus pastatus juostų tvirta gynybinė siena. Tai būtų Daumanto miestas...

Vėl užvirė statybos darbai. Tam sutelkta daug darbininkų, tarp jų nemažai į nelaisvę paimtų lietuvių.

Speigas pražildė medžius. Daumanto nukauto briedžio akyse gęsta pro šerkšnotas šakas besileidžianti trumpos dienos saulė. Pasisekė šita medžioklė kunigaikščiui. Nedažnai pasitaiko sumedžioti tokį įspūdingą šakotragį – tikrą girių karalių.

Apšarmojusiomis barzdomis ir antakiais medžiotojai slenka prie laužo. Reikia apšilti. Tiesia į ugnį rankas ir kunigaikštis Daumantas. Jis patenkintas medžiokle, nors gerokai pavargo. Nusiplūkė ir jo žirgas. Visur gilu sniego. Bet gal ne vien tik tos pusnys nuvargino. Jau nebe jaunystė, nebėra to jėgų pertekliaus.

Dabar medžioklė Daumantui vienintelė proga pramankštinti apsunkusį kūną, pramiklinti ranką. Jau keleri metai jokių žygių, jokių mūšių. Metraštininkas Irenijus nebežino ką įrašyti į metraštį. Keliais sakiniais pašlovino Pskovo kniazių Dovmantą, tasai Timotiejaus vardas jam nelabai limpa. Parašė apie jo narsą ir ištikimybę pskoviečiams, dievotumą ir dėmesį varguoliams. Daumanto kalavijo įbauginti livoniečiai jau kuris laikas nebedrįsta kelti kojos į Pskovo žemę. Paminėjo ir Daumanto pastatydintas cerkves, plečiamą miestą, klestinčią prekybą. Nuvalęs žąsies plunksną į vešlius savo plaukus, metraštininkas padėjo ją į šalį. Apie ką daugiau berašysi?

Gerai, kad niekas netrukdo pskoviečiams ramiai gyventi. Tai jų kunigaikščio nuopelnas. Nesikėsina į Pskovo žemę ir lietuviai. Jie kariauja su kryžiuočiais, tenka jiems susiremti ir su totoriais. Ne iš kelmo spirtas tasai kunigaikštis Traidenis, garsėja jis kaip geras karvedys. Sutriuškino iki Kernavės įsiveržusią ir grįžtančią Livonijos kariuomenę, tąsyk padėjo galvą pats magistras Ernstas iš Rasburgo, neišvengė lietuvių keršto ir Sūduvos kraštą niokojęs komtūras Ulrichas Bajeris, daug karių livoniečiai prarado ir ties Jersikos pilimi... Ne vieneriose kautynėse jau spėjo pasižymėti jaunasis pabėgėlis iš Pskovo, Gerdenio sūnus Šviedrys.

Gaila, kad Šviedrys nepasiliko Pskove, jo jaunystė ir ryžtas, narsa būtų reikalinga ir čionai. Ką gi, jis pasirinko savo kelią tėvonijoje, paspruko ten. Jaunėlis Butenis pritapo Pskove, jis labai pamaldus ir nuolankus. Archirejus Nikonas sako, jog iš šito vaikino bus geras vyskupas. Kad Butenis juo taptų, pasistengs ir Daumantas, jo pusbrolis.

Nepraleidžia pro ausis kunigaikštis Daumantas iš Lietuvos atsklindančių žinių. Gyvenimas tenai neramus. Vis kovos, žudynės, priešų antpuoliai. Kenčia Lietuvos žmonės. O dar ir badmetis ištiko. Džiaugėsi rusėnų pirkliai pelningai pardavę lietuviams grūdus už vašką, voverių, bebrų, juodųjų kiaunių kailius, sidabrą.

Šildydamas prie laužo rankas ir galvodamas apie Lietuvą Daumantas prisiminė kaip klaikiai liepsnojo jo pilis Nalšioje. Padegta paties Daumanto paliepimu. Skaudėjo širdį bežiūrint į visą dangaus pakraštį nutvieskusią pašvaistę. Kažin, ar kas tą pilį atstatė? Kas iš to, kad paskui bandė keršyti. Tik dar labiau apjuodino savo vardą tautiečių akyse. Visiems lietuviams jis – Mindaugo žudikas, išdavikas, parsidavėlis svetimiems. Ir tai tiesa. Bet tiesa ir tai, kad pskoviečiams jis didvyris, pagarbos vertas. Jo žodis ir nuomonė daug ką reiškia ir bojarinų tarybai, kuri nebuvo linkusi nuolaidžiauti kunigaikščiams.

O kas iš to, jeigu jis ir toliau būtų ištikimai tarnavęs Mindaugui? Tikriausiai jau būtų Anapilyje, sėdėtų ant vėlių suolelio... Gal ir

pilkapio nebūtų supilta. Jei iš tiesų Mindaugui magėjo Daumantienė, tai Daumantas būtų pasiųstas į žygį, iš kurio negrįžtama... Taip Mindaugas atsikratydavo su jam neparankiais pavaldiniais. Tapus valdovu Mindaugo sūnui irgi nieko gero. Daumantas būtų pavaldus jam kaip ir tėvui. Taigi tik Pskovas Daumanto garbė ir pasididžiavimas. Tik čia jis sulaukė pripažinimo.

Nors stengiasi Daumantas išmesti iš galvos Lietuvą, bet mintimis nori nenori vis tenka grįžti ten, kur augo, brendo, mylėjo, grūdinosi kovose. Grąžina į tas dienas ir sapnai. Štai ir dabar, sėdėdamas prie laužo, jis pasigedo lietuviškos dainos. Nedaug kas liko iš kartu pabėgusių nalšiškių. Vieni nuseno, kiti žuvo mūšiuose. Likusieji jau tarpusavy nesikalba lietuviškai, perėmė pskoviečių papročius. Jaunimas sukūrė mišrias šeimas. Padidins kitą tautą... Pasidaro liūdna, kai pagalvoji, kad esi kaip atriekta riekė, kad atitrūko nuo savo šaknų.

Šildėsi kunigaikštis prie laužo, gėrė karštą arbatą, bet vis tiek jį ėmė krėsti drebulys, nors ir vilkėjo šiltus kailinius. Matyt, persišaldė, kai atsilapojo begainiodamas sužeistą briedį.

Krinta, iš kažkur vis krinta raudonos snaigės. Nukritusios ant lovoje besiblaškančio Daumanto jos pavirsta ugnies lašais. Kai atmerki akis, nustoja snigti, bet jautiesi lyg būtum kitame pasaulyje. Plaukia sienos, dvejinasi prie lovos stovinčiųjų veidai, užlūžta balsai...

Jau trečia para kunigaikštį kamuoja karštinė, krūtinę drasko kosulys. Jam, nuo vaikystės niekada nesirgusiam, tai nemaloni staigmena, neįprasta taip be jėgų drybsoti lovoje.

Nepadeda bobulės Marfos antpilai. Tik pykina. Nežinia ko ji tenai pridėjusi.

Susirūpinusi Marija nesitraukia nuo Daumanto lovos. Nuvilkusi prakaitu permirkusius marškinius, nušluosčiusi rankšluosčiu veidą, kaklą, krūtinę, ji velka Daumantą sausais marškiniais ir klausia:

– Kunigaikšti, gal ką valgytum?

Daumantas tik papurto galvą ir nusvyra ant pagalvės. Kai užsimerkia, vėl krinta tos raudonos degančios snaigės.

– Pakvieskit Vygrę, – sušnibžda jis.

Ji tuoj buvo atvesta prie kunigaikščio lovos. Palietusi delnu Daumanto kaktą Vygrė pasakė:

– Kaip duonkepė krosnis... Reikia gelbėtis vingiorykščių, aviečių, barkūno arbata. Aš turiu šitų gyduolių.

– Jam sunku atsikosėt... – sukuždėjo Marija

– Matyt, užgulė ir plaučius. Reikės ir čiobrelių, – nutarė Vygrė ir puolė ruošti tų žolelių nuovirą.

Išgėręs Vygrės sutaisytų gyduolių arbatą Daumantas užmigo. Liovėsi kritusios raudonos snaigės. Atsibudo jis po kelių valandų ir pajuto pagerėjimą. Atmerkęs akis ir pamatęs prie jo prisiartinusią Vygrę nusišypsojo.

– Na kaip, kunigaikšti, jau gerėliau? Ar padėjo mano arbatėlė? – paklausė ji.

Daumantas nieko neatsakė, tik žiūrėjo į jau raukšlelių vagojamą jos veidą, į sodrias vis dar raudonas lūpas, smilkinyje pulsuojančią melsvą gyslelę ir prisiminė tą naktį palapinėje, kai bėgo iš Nalšios.

Švelni ir tokia lengva Vygrės ranka palietė Daumanto kaktą.

– O, karštis atlėgsta, liga traukiasi, – pasakė ji ir nusišypsojo savo vis dar kerinčia šypsena.

– Ačiū tau, Vygre, – lėtai ištarė Daumantas ir paklausė: – Kaip tu gyveni? Gal ištekėjai?

– Ne, kunigaikšti, aš laisva moteris. Seniai apraudojau savo vytį, bet jo nepamirštu... Daug man buvo besiperšančiųjų... Nepritampu aš čionai. Ilgiuosi savo krašto.

Daumantas kurį laiką tylėjo. Paskui atsidusęs ir pasižiūrėjęs į tamsias ir gilias lyg Tauragno ežeras prieš audrą Vygrės akis paprašė:

– Ar negalėtum tu man padainuoti kokią nors lietuvišką dainą?

– Galiu, – atsakė moteris ir sukryžiavusi rankas ant savo iškilios krūtinės užtraukė:

Oi, ant kalno, ant aukštojo
Stovi balta karūnėlė,
Po ta balta karūnėle
Guli pilkas akmenėlis,
Ant to pilko akmenėlio
Sėd tėvulis ir motulė...

Daumantas klausėsi dainos užmerkęs akis. Matė aukštą kalvą, kur stovėjo jo pilis, matė spindinčiai baltus tėvulį ir motulę. Bet žodžiai apie karūną sukėlė ir liūdnas mintis. Kur pasidėjo Mindaugo karūna? Ją buvo pasisavinęs Treniota. Ak, tie nelemti karai, tas valdžios troškimas...

Baigus dainuoti Daumantas žvilgsniu padėkojo Vygrei, bandė nuo pagalvės pakelti galvą, bet galva dar buvo sunki.

– Duokite jam gerti dar tos arbatos, – kreipėsi Vygrė į Mariją. – Turėtų praeiti šita liga. Jei kas, vėl šaukite mane.

Bet Vygrės šaukti jau nebereikėjo. Po poros dienų kunigaikštis Daumantas pakilo iš lovos. Tik dar kurį laiką jautė silpnumą.

Vieną popietę, dvelkiančią džiūstančiu lankų šienu, į Pskovą atjojo netikėtas ir garbingas svečias – kunigaikštis Dmitrijus, lydimas keleto savo pavaldinių. Pasitikęs jį, savo uošvį, Daumantas iškart pastebėjo, jog kunigaikštis kažko susirūpinęs, prislėgtas. Matyt, atvyko ne todėl, kad būtų pasiilgęs savo dukters. Nuvesdintas į svetainę ir pasodintas už vašių stalo Dmitrijus, aišku, nužvelgė jam žemai nusilenkusią Mariją ir pasiteiravo:

– Na, kaip tu čionai gyveni, dukrele? Gal žadi pradžiuginti anūku ar anūkėle?

– Gerai gyvenu, tėveli. Kaip pas tave, taip ir čia man nieko netrūksta. O anūkų dar nebus... – atsakė Marija ir paraudusi nuleido galvą. Jos liauną kūną dengiantis sarafanas nerodė jokių žymių, kad jinai, Dmitrijaus duktė, Daumanto žmona, lauktųsi.

Užvalgęs ir atsigėręs kunigaikštis Dmitrijus nusišluostė jau žilstančius ūsus, barzdą ir prasitarė, ko atvykęs.

– Kunigaikšti Dovmantai, norėjau su tavimi pasitarti. Prispaudė mane bėdos.... Būtų gerai pasikalbėti, kur nėra kitų ausų.

– Gerai, eime į Smerdų bokštą. Iš ten galėsi pažvelgti ir į miestą, naujus statinius.

– Džiaukis, kad tau jau kuris laikas nereikia su niekuo kariauti, niekas nesikėsina į tavo valdas, – su pavydo gaidele pasakė žentui Dmitrijus ir pakilo iš užstalės, palikdamas vaišintis jį atlydėjusius bojarinus ir vaivadas.

Iš bokšto tarsi iš paukščio skrydžio prieš akis plytėjo vasaros saulės užlietas, ežero ir Velikajos upės pakrantėse pabiręs miestas. Nuo mėlynuojančio ežero platybių sklido krantan atriedėjusių bangelių pliuškenimas. Tarsi linkintis ramaus, pastovaus gyvenimo. Pliuškenti čionykščių žmonių kalba „pleskatj“. Turbūt nuo šito žodžio ežeras ir miestas vietinių vadinamas Pleskovu. O lietuviškai dar gražiau skamba – Pleskava... Gėrėdamasis miestu Daumantas jau norėjo pasidalinti samprotavimu apie vietovardį, bet kunigaikštis Dmitrijus nebuvo linkęs ganyti akių į miesto vaizdą ir tuščiomis kalbomis aušinti burną. Iškart pradėjo šneką apie tai, kas jam rūpėjo ir nedavė ramybės.

– Atvykau prašyti tavo pagalbos. Brolis Andrejus nori iš manęs atimti Vladimirą ir kunigaikščio sostą. Jau užėmė Kaporję, kur mano iždas, sidabras... Ir kas pikčiausia, Andrejus susidėjo su mūsų priešais – totoriais, jam talkina sultono parankiniai Kavgadėjus ir Alčedajus, – dėstė Dmitrijus.

– Negerai, labai negerai savo namuose mojuoti kalaviju... Ar negalima gražiuoju susitarti? – įsiterpė Daumantas.

– Taigi, kad negalima. Andrejus lyg būtų apsėstas, viską nori susigrobti. Jam vis negana, – ėmė karščiuotis Dmitrijus. – Žinoma, negerai tos tarpusavio rietenos, kovos. Bet ir Lietuvoje buvo tas pats. Prisimeni Mindaugą?

– Aš ne dėl sosto pakėliau kalaviją prieš Mindaugą, – sumurmėjo Daumantas. – Sosto reikėjo Treniotai. Tik neilgai jis tuo džiaugėsi...

Užuomina apie Mindaugą nemaloniai nuteikė Daumantą, bet jis stengėsi neparodyti savo susierzinimo ir kalbėjo toliau:

– Blogai, kai tarp saviškių nėra vienybės. Tarpusavy riejantis daug kraujo buvo pralieta Lietuvoje, o dabar jeigu čia prasidės pjautynės, tai...

– Na, tai kaip, ar padėsi man, savo uošviui? – tiesiu klausimu nutraukė šneką kunigaikštis Dmitrijus.

Daumantas neskubėjo ką nors sakyti, kasėsi praplikusį pakaušį, svarstė, kol pagaliau ištarė:

– Negaliu aš tau nepadėti. Nors, teisybę pasakius, labai nenoriu veltis į brolių peštynes. Ką gi ... Tūkstantininkas Ivanas Dorogomilovas narsus ir sumanus karvedys. Liepsiu jam su keliomis šimtinėmis karių tuoj pat žygiuoti į Kaporję.

Tai išgirdęs Dmitrijus patenkintas nusišypsojo ir dėkodamas paspaudė ranką nedaug už save jaunesniam žentui Daumantui.

– Taip, vienybės tai labai reikėtų. Ypač dabar, kai mūsų kraštus siaubia toks galingas priešas – totorių orda. Laikas tuos grobikus sustabdyti, pridengti mūsų žemę nuo jų kardų. Nemanau, kad jie nenugalimi, – kalbėjo kunigaikštis Dmitrijus. – Aš sutelksiu didelę kariuomenę ir bandysiu apginti Rusią nuo totorių antplūdžio...

Daumantas tikėjo, kad Dmitrijus, savo žygiais garsėjusio kunigaikščio Aleksandro Neviškio sūnus, neleis įsiviešpatauti totoriams jų užkariautose žemėse, nepataikaus jų batijams.

... Pskovo karių pagalba padėjo Dmitrijui išsilaikyti kunigaikščio soste, atgauti Kaporję ir iždą.Ten dar kurį laiką buvo palikta pskoviečių įgula.

Praėjus keleriems metams kunigaikštis Dmitrijus įvykdė savo pažadą – išdrįso stoti į mūšį su totoriais, talkinant kunigaikščių Danilos Maskviškio ir Michailo Tveriškio kariams sumušė sultono Algujo kariauną prie Okos upės, kuriam laikui sustabdė totorių veržimąsi į rusėnų ir lietuvių žemes.

Po šaltos 1290 metų žiemos atakęs akimis neparėpiamas Pskovo ežeras sklidinas aušros. Vandens platybėmis nuvilnija varpų gaudesys. Tasai jų aidojimas kviečia į pamaldas. Pskoviečiai jau primiršo pavojų skelbiantį varpų skambėjimą.

Susiruošė eiti į cerkvę ir kunigaikštis Daumantas. Šventadieniais jis neapleidžia mišių. Eis į tą naująją ir pavadintą jo patrono Timotiejaus Gaziečio vardu. Pradėjo statyti ir dar vieną, jau ketvirtą cerkvę. O šalia kyla Sniatogorsko vienuolyno mūrai. Statyti – tai ne kariauti, ne griauti. Pastatai išliks, stovės ilgai, gal primins ir jų statytoją...

Po pamaldų prie kunigaikščio priėjo Gerdenio sūnus, pakrikštytas Andrejumi, nusilenkė ir tarė:

– Ačiū, jūsų kilnybe, už rūpestį, globą, ačiū, kad tapau vyskupu. Noriu atsisveikinti, nes vykstu į Tverę. Ten aš paskirtas vyskupauti.

„Jaunas, dar labai jaunas šitas vyskupas. Bet gerai, kad pakluso mano norams, nepaspruko kartu su broliu...“ – pagalvojo Daumantas ir nužvelgęs šventiko drabužiais vilkintį, su dideliu blizgančiu kryžiumi ant krūtinės Andrejų paklausė:

– Ar tavo motina džiaugiasi, kad tapai vyskupu? Kažkodėl aš jos nemačiau cerkvėje.

– Ji serga, guli. Aišku, džiaugiasi, bet liūdi, kad reikia skirtis. Į Tverę važiuoti nenori, – atsakė Andrejus ir šyptelėjęs pridūrė:

– Man rodos, ji labiau džiaugėsi tada, kai sužinojo, kad mano brolis Šviedrys, atsidūręs Lietuvoje, tapo rikiu ir narsiai kovoja su kryžiuočiais.

– Hmmm... – numykė Daumantas ir nieko daugiau nepasakė.

Andrejus tęsė:

– Mano mama vargu ar jau bepakils iš ligos patalo. Aukščiausiasis ją šaukiasi pas save. Norėčiau, kad ji būtų palaidota greta savo sesers Ivanovskio vienuolyno Joano Prediečio šventykloj, kur laidojamos kunigaikštienės. Juk ir ji buvo kunigaikštienė...

– Taip, taip... Bus išpildytas tavo prašymas, – užtikrino Daumantas ir kiek patylėjęs paklausė:

– Na, o tu ar patenkintas, kad taip susiklostė tavo gyvenimas? Kad vietoj kalavijo pasirinkai kryžių?

– Taip. Aš patenkintas. Matyt, toks mano pašaukimas. Esu pasiryžęs tarnauti Dievui ir žmonėms, – patvirtino Andrejus.

Atsisveikinęs su juo, palinkėjęs kuo geriausios kloties ganytojiškoje veikloje, kunigaikštis Daumantas susimąstė. Gerai, kad jaunėlis Gerdenio sūnus pasirinko tokį gyvenimo kelią. Jo akyse nėra neapykantos, keršto tėvo žudikui. O kaip būtų, jei tektų susitikti su Šviedriu? Jisai, tikriausiai pasitiktų jį, Daumantą, su kalaviju rankose. Šviedrys ne iš tų nuolankiųjų, jis nelinkęs atleisti. Nusidavęs į tėvą. Toks pat užsispyręs, pasiruošęs galvą padėti dėl savo įsitikinimų ir nusistatymo. Turbūt už tai Mindaugas vertino Gerdenį, juo pasikliovė.

Geriau jau niekada nesusitikti savo pusbrolio Šviedrio. Reikia tikėtis, jog nesusikryžiuos jų keliai.

Kas galėjo pagalvoti, kad garsus savo pergalėmis kautynėse su priešu didysis kunigaikštis Dmitrijus, sulaukęs senatvės neteks sosto, taps benamiu. Broliui Andrejui pagaliau pasisekė įvykdyti savo kėslus, įsiviešpatauti Vladimiro žemėje pasitelkus totorių ordą. Batijus Dudenis džiaugėsi galėdamas atkeršyti už totorių pralaimėtą mūšį prie Okos, už sunaikintą stovyklą – padegtas kibitkas ir jurtas, už atimtą grobį, išlaisvintus belaisvius. Per stebuklą Dmitrijui pasisekė pabėgti, kad kiek būtų prikišęs ir galvą.

Drengiant rudenio lietui kunigaikštis Dmitrijus, lydimas dviejų ištikimų tarnų, padėjusių išsaugoti gyvybę, atkeliavo į Pskovą prašytis pas žentą prieglobsčio.

Nustebino Daumantą ir Dmitrijaus išvaizda. Nė padujų to anksčiau buvusio šaunaus karžygio, oraus valdovo. Dabar jis panašus į karšinčių, vargiai nulipantį nuo žirgo. Kaip ūmai Dmitrijus paseno!

Išklausęs sostą praradusio uošvio pasakojimo, kas nutiko, Daumantas pasakė:

– Tau, kunigaikšti, visada atsiras vietos po mano stogu. Tik apmaudu ir pikta, kad šitaip galėjo pasielgti tikras brolis...

– Išdavė mane ir bojarinai, kuriais pasitikėjau, – virpančiomis lūpomis prasitarė Dmitrijus.

Užsitęsė ruduo su pagelingais vėjais ir įkyriu lietumi. Daugėjo kosinčiųjų ir sloguojančiųjų. Kur kas rimčiau susirgo kunigaikštis Dmitrijus, tai buvo ne tik persišaldymas. Svaigo galva, drebėjo rankos. Kaskart jis vis labiau liego. Galop jau nebesikėlė iš lovos. Susikrimtusiai Marijai sunku buvo paslėpti nuo tėvo ašarotas akis. Dmitrijus jau nebeturėjo vilties pasveikti.

Vieną rytą jis pusbalsiu iškošė:

– Nedaug man beliko gyventi... Pavargau nuo visko... Gerai, kad aš tave, dukra, išleidau už kunigaikščio Dovmanto. Iš jo niekas neatims Pskovo kunigaikščio sosto.

očiai papietavęs kunigaikštis Daumantas atsisėdo į lokena užklotą krėslą ir ėmė snūduriuoti.

Tarsi žaizda raudonuoja properša ūmai priartėjusiame danguje. Veidą gairina aržus vėjas. Iš kažkur atskridęs didžiulis dvigalvis paukštis grėsmingai vasnoja sparnais viršum galvos, taikosi kirsti abiem riestais snapais. Daumantas užsimoja kalaviju. Bet kalavijas toks sunkus, kad iškrinta iš rankų. Paukštis kvatoja žmogaus balsu...

Daumantas krūpteli, nuvaiko snaudulį. Žvilgsnis nukrypsta į ant menės sienos kabantį kalaviją. Daumantas pakyla nuo krėslo ir priėjęs nukabina kalaviją nuo sienos. Iš tiesų jis pasunkėjęs... Ištraukęs iš makšties mato – jau neblizga, pradeda rūdyti.

Daumantas pašaukia savo ginklanešį Antipą ir liepia:

– Paimk mano kalaviją ir nušveisk. Gal prireiks...

– Klausau, jūsų didenybe, tuoj bus padaryta, – sumuša kulnais paėmęs kalaviją kresnas, jau pliktelėjusiu pakaušiu ginklanešys.

Daug kartų pasitarnavo Daumantui šis kalavijas. Sunku būtų suskaičiuoti, kiek atėmė gyvybių, kiek pasiuntė į Anapilį žmonių. Ne tik pašventintas, bet ir mirštančiųjų prakeiktas šitas kalavijas. Bet ar visada reikėjo juo kirsti, ar visada jis buvo vertas Dievo palaimos? Bet dabar jau kuris laikas Daumantas laikosi įžado – kalaviją pakelti tik tada, kai reikia gintis nuo užpuolikų. Tiesa, buvo viena išimtis. Tada, kai kunigaikštis Dmitrijus prašė pagalbos ir Pskovo kariai užėmė Kaporjės tvirtovę, kur buvo saugomas Dmitrijaus iždas. Liūdino Daumantą tos saviškių pjautynės, valdžios nepasidalijimas. Tačiau uošviui reikėjo padėti.

Gerai, kai nereikia kariauti. Užaugo nauja pskoviečių karių karta be žygių, be kautynių. Juos nelabai tenkina pratybos, jie nežino, kas yra žudynės, akistata su mirtimi, lemtingos akimirkos kaina... Ar reikia trokšti žygių? Kenčia, labai kenčia kaimyninių kunigaikštysčių žmonės nuo totorių antplūdžio, vis liejasi kraujas Lietuvoje, nes tenka nuolat grumtis su ordinu. O Pskove, ačiū Dievui, ramu. Klesti prekyba, amatai, žmonės dirba savo darbus, gimdo vaikus.

Jauniems pskoviečiams sunku patikėti klausantis vyresniųjų pasakojimų apie kunigaikštį Daumantą, kaip apie nepaprastai narsų karį, sumanų karvedį, ne kartą nugalėjusį daug gausesnį priešą. Kad kalavijas jo rankose kaip žaibas... Argi senstelėjęs, dramblotas, praplikęs kunigaikštis galėjo būti toks narsuolis, kurio bijojo magistrai ir komtūrai, vengė rikiai ir vyčiai?..

Kai Antipas atnešė nušveistą kalaviją ir Daumantas pavartęs rankose jį apžiūrėjo, jis pamatė per sprindį nuo smaigalio rausvą dėmelę. Kunigaikštis jau buvo beišsižiojąs aprėkti Antipą dėl nerūpestingai atlikto darbo, bet bedęs pirštu į tą dėmelę nustėro: tai buvo kraujo lašas!

– Tu ką nors kirtai kalaviju? Jį išbandei? Iš kur kraujas? – pasiteiravo Daumantas.

– Ne, jūsų šviesybe, aš tik nušveičiau, – atsakė Antipas ir prikišo nosį artyn pasižiūrėti, ar tikrai ten kraujas. Tuo įsitikinęs, daugiau nieko nesakė, tik persižegnojo.

Daumantas greitai įkišo kalaviją į makštį ir liepė pakabinti ant sienos. Likęs vienas kunigaikštis vis vaikščiojo iš kampo į kampą, retsykiais žvilgčiodamas į ant sienos kabantį kalaviją. Nedavė ramybės mintis: iš kur ir kieno tas kraujas? Mindaugo, jo sūnų, Gotarto, Gerdenio ar visų kitų nužudytųjų?..

Paseno buvęs Daumanto pilininkas Gedvilas. Kai žiemą pasiligojo, atrodė, kad jau nebepasikels iš lovos, bet pavasariop atsigaivelėjo. Parūpo ir laukan išeiti, pasidairyti po miestą, pasižiūrėti į pavasarėjantį dangų, bene jau parskrenda paukščiai, pasiilgę savo gimtinės...

Gimtasis kraštas. Savi namai, savi miškai, ežerai ir upės, savas net dangus, nors plyti taip neaprėpiamai ir aukštai... O ką jau bekalbėti apie žmones, papročius, kalbą, dainas. Tai paveldima, su krauju įduodama.

Bėgant metams ir senstant vis labiau kamuoja Gedvilą tėvynės ilgesys. Ką gi, jau daugiau kaip trys dešimtys metų jis čia, Pskove, lyg tas išrautas ir bandytas persodinti medis. Šiaip taip lapojo, bet veikiau merdėjo. Bandė priprasti prie naujos aplinkos, susitaikyti su savo likimu. Regis, galima būtų gyventi ir čionai, yra kur paganyti akis – plačiai tyvuliuojantys ežerai, tyravandenės upės, ūksmingi miškai, bet kad visa tai būtų sava ir miela kažko vis dėlto trūksta. Daug kas primena, jog esi čionai svetimas, tai ne tavo kraštas, ne tie žmonės...

Pastaraisiais metais Gedvilas vis dažniau mintyse ir sapnuose grįžta į Nalšią. Ten, kur padausoti tėvai, kur prabėgo gražiausios gyvenimo dienos, kur gyvena vaikai, anūkai. Kokie jie dabar, kiek dar liko gyvų gentainių? Nejaugi jau niekada neteks jų pamatyti? Šitie klausimai neduoda ramybės, įsigraužia į sąmonę it rūdys.

Negerai, kad reikėjo palikti tėvoniją, bėgti kartu su kunigaikščiu. Bet ar galėjo jis, pilininkas, nepaklusti Daumanto valiai? Ką gi, kunigaikštis ir čia valdovas, pripažintas, gerbiamas. O kam dabar reikalingas čia jis, pasenęs Nalšios pilininkas Gedvilas? Pamiršo jį ir kunigaikštis, kuriam daug metų ištikimai tarnavo.

Šiandien pavalgęs pusryčių Gedvilas apsivilko palaikais kailiniais, pasiėmė lazdą – trečią koją – ir ja pasiramsčiuodamas iškūprino Kromo – kunigaikščio rūmų link. Ryžosi jis Daumantui išsakyti savo prašymą, iškloti tai, kas seniai gulėjo ant širdies ir vis nedavė ramybės. Ėjo Gedvilas sunkiai vilkdamas kojas, lyg būtų jos švino pripiltos. Aukštyn pakilusi saulė tirpdė sniego likučius, žlibino ir taip jau nelabai primatančias akis. Viršum pumpurėtų medžių sklandė kovai, skvarbiais balsais reikšdami teisę į savo paliktus lizdus. Jie sugrįžo...

Reikia sugrįžti ir jam. Reikia pamatyti anūkus ir numirti savo krašte, savo žemėje atgulti amžino poilsio.

– Ko tu, seni, lendi pas mūsų kunigaikštį? Ko tau reikia iš jo? Nešdinkis!– varė sargyba Gedvilą iš rūmų.

– Aš buvęs kunigaikščio Daumanto pilininkas. Noriu su juo pasikalbėti svarbiu reikalu. Leiskite... – prašė Gedvilas.

Po ilgų maldavimų vis dėlto sargyba pasigailėjo ir įleido senolį į kunigaikščio menę. Glamžydamas drebančioje rankoje kepurę, žemai nusilenkęs Gedvilas trumpai drūtai išsakė ko atėjo:

– Jūsų kilnybe, išleisk mane į Nalšią. Noriu prieš mirtį pamatyti gentainius. Aš čia jau niekam nereikalingas. Matai, kaip pasenau.

Daumantas delsė ką nors sakyti, pešiojo savo išretėjusią žilą barzdą ir įsmeigęs akis žiūrėjo į savo pilininką, kadaise šaunų vytį, o dabar sukriošusį senį. Pagaliau prabilo:

– Tai užsimanei grįžti į Nalšią? Hm... Nalšia toli, labai toli... Ir kažin ar kas nors tavęs ten laukia? Be to, ar turėsi jėgų tokį kelią sukarti? Matau, labai pasenai...

– Galėčiau aš vykti kartu su vaizbūnais. Pavasarį, vasarą jie užsuka į Pskovą, pasiekia ir Lietuvą...

Daumantas vėl kurį laiką tylėjo, svarstė, ar patekinti Gedvilo prašymą. „Žinoma, šitas senis jau nereikalingas, savo atgyvenęs. Bet jeigu ir kiti nalšiškiai paseks jo pavyzdžiu, užsinorės grįžti? Tiesa, mažai jų belikę. Ir dauguma nusenę. O jaunimui gerai ir čia. Na, tegu...“ – pagaliau apsisprendė Daumantas ir pakilęs iš krėslo, priėjo prie Gedvilo ir paplojęs per petį tarė:

– Ką gi, tu daug metų man tarnavai. Keliauk, jei taip nori, sulaukęs vaizbūnų. Duosiu tau žirgą, pinigų. Bet, žinok, kelionė tau bus sunki...

Grįžo Gedvilas iš kunigaikščio rūmų nušvitusiu veidu, galvodamas apie sugrįžimą į tėvoniją. Aišku, per tiek metų ten bus daug kas pasikeitę, neras kai kurių giminių, draugų, pažįstamų. Dar nežinia, kaip jį sutiks gentainiai. Tačiau viskas ten sava, artima, limpa prie širdies net medis, žolynas. Toks pat bus Anykščio ežeras, Šventa upė. Mintyse regint gimtinę, rodos, ir kojos lengvesnės pasidarė, ir saulės spinduliai ne taip žlibina. Turėtų sparnus, tuoj pat skristų į savo gimtąją šalelę kartu su paukščiais. Apkabins alkos ąžuolus, atsiprašys Praamžių ir Žemyną, gal ir saviškiai nepalaikys atskalūnu, jo neatstums.

Deja, nebus lemta išsipildyti šioms senojo Gedvilo svajonėms. Jis nebegrįžo į Nalšią. Po kelių dienų Pskovą užpuolė livoniečiai. Gedvilo gyvybę nutraukė krūtinę pervėrusi knechto strėlė. Jis sukniubo prie miesto vartų. Ir kaip kiti, kartu su Daumantu pasitraukusieji iš Lietuvos nalšėnai, amžinai pasiliko Pskovo žemėje. Gal tik jų vėlės grįžo į gimtinę.

Išėjus Gedvilui kunigaikštį Daumantą užplūdo niūrios mintys. Štai tasai seniokas panūdo grįžti tėviškėn ir ten mirti. Nebandė jo atkalbėti ar smerkti. Argi įmanoma pamiršti gimtinę? Kiek kartų jis, Daumantas, bandė ją išmesti iš galvos. Bet širdyje vis dėlto liko, nors tu ką. Neretai nei iš šio, nei iš to iškyla tėvonijos pilies vaizdas, alko aukuras, vaidilučių figūros, Rasos šventėje liepsnojančios stebulės, ausyse suskamba kupoliautojų balsai, sutartinių aidojimas... Šviesūs tie atmintyje iškylantys paveikslai. Tačiau juos tuoj užgožia šiurpūs vaizdiniai: kalaviju pervertų Ruklio ir Rupeikio klyksmas. Siaubo kupinos akys, plūstantis kraujas... Mindaugo žūtis ir po to klaikiame sapne pasakyti jo žodžiai: „Mano mirtis nėra Lietuvos pabaiga. Mindaugas mirė karaliumi, o tu visiems laikams liksi išdaviku, karaliaus žudiku“... Slegia, ir dar kaip slegia sąžinę. Ar reikėjo nužudyti Mindaugą ir jo sūnus, taip žiauriai keršyti? O kiek dar po to buvo nužudyta nalšėnų, savų tėvynainių!.. Ar reikėjo tų žygių į Lietuvą, dėl ko upėmis liejosi kraujas? Niekuo nepasiteisinsi nei prieš Dievą, nei prieš žmones. Savo tautiečių akyse jis, Daumantas yra ir liks baisus nusikaltėlis, iš kartos į kartą jis bus minimas kaip išdavikas, Mindaugo žudikas, parsidavėlis. O gal bus visai užmirštas?

Jam nėra kelių į Lietuvą. Ten jo lauktų panieka ir kardas. Šitos mintys slegia ir užgula juodu debesiu. Jau nedžiugina nei toji pskoviečių pagarba, netgi liūdina, kad esi kitos tautos savastis.

Ar jis pavydi Šviedriui, kunigaikščio Gerdenio sūnui ir savo pusbroliui? Gal ir pavydi. Šviedrys su jo dovanotu žirgu ir kalaviju iš Pskovo pabėgo į Lietuvą. Iš vaizbūnų girdėjo, Šviedrys ten dabar rikis, turi ir savo pilį. Tik nepaklausė, kur toji pilis, ar jo tėvonijoje, o gal Daumanto žemėje. Tiek to. Žemės dabar jau nepavydi. Jau nesvarbu, kieno ji buvo ir kam dabar priklauso. Pavydi tik Lietuvos, teisės sugrįžti į tėviškę. Teisės, kurios jis nebeturi. Šviedrys vėl jodinėja po savo kraštą, po savo girias, klonius, žvelgia į Asvejos ar į Anykščio ežerą, kūrena šventą ugnį... Jis namuose. Jis ten savas, mylimas, gerbiamas. Ištrūkęs iš nelaisvės... O jis, Daumantas, jau visam gyvenimui svečioj šaly, kalbantis svetima kalba, tapęs rusėnu...

Sėdėjo Daumantas už nalšėniškių padaryto skobnies parėmęs rankomis galvą, spausdamas tvinkčiojančius smilkinius.

Iš niūrių minčių pažadino triukšmas kieme. Atsikėlęs priėjo prie lango.

Arklininkai ten stengėsi prajodinėti jauną žirgą. Širmis, išsidykinėjęs tvarte, nenustygo vietoje. Šoko piestu ir numetė raitelį. Bandė užšokti ant jo kitas vyrukas, bet ir tam ta pati nesėkmė. Aplink sustoję žiūrovai kikeno, laidė sąmojus ir kažką patarinėjo. Žirgininkas prie kamanų pririšo ilgą virvę ir leido Širmiui bėgti aplink jį ratu. Tegu išsidūksta, kai pavargs, gal bus paklusnesnis.

Jaunystėje ir jis, Daumantas, žirgus prajodinėdavo. Mokė juos paklusti raiteliui. Patikdavo jaunų žirgų karštis, skubrumas, nerimastingi šuoliai. O kaip jis lėkdavo prigludęs prie Juodžio karčių, skriste skrisdavo iš savo tėvo pilies prie Utenaičio ežero. Vienu šuoliu jo Juodis peršokdavo Utenaitės upelę ir pasileisdavo per geltonais burbuliais marguojančią pievą, pro ąžuolyną į aukštą kalvą, nuo kurios pro medžių viršūnes blyksteli Vidinksto ežero mėlis. Žirgas pats žinodavo kelią prie Vidinksto ežero. Ir atsidurdavo ten,

kur iš ežero išteka Viržintos upelė. Čia jis paleisdavo žirgą pasiganyti, o pats brisdavo žvyruotu dugnu ir pasinerdavo į vėsų Vidinksto vandenį. Kažin ar Vidinksto Alkos saloje vaidilutės tebekūrena šventąją ugnį? O Didžiojoje saloje ar viduvasariais dar žydi kaip anksčiau liepos?.. Patiko jam gražuolis Vidinksto ežeras, mėgdavo jame maudytis, paganyti akis po mėlynas jo platybes, pakraščiuose baltuojančius vandens lelijų sąžalynus. Ežeras – tai ne upė, be atvangos bėganti, skubanti, niekad nesustojanti. Dabar, kai jis jau įkopė į brandžiausius savo metus, priartėjo prie senatvės, dar labiau ėmė vertinti tai, kas pastovu, kas nesikeičia. Nors ir pats gerai nežino, kodėl į atmintį atplaukęs Vidinkstas jam brangesnis už Velikajos ir Pskovo upes. Tiek metų prabėgo į jas žvelgiant, lyg ir pamilo šitas vandenų erdves, bet, pasirodo, Vidinkstas buvo ir liko mielesnis, skaidresnis, nepakeičiamas. Tik niekada prie jo jau nesugrįš, nebepamatys... Tai kam dar graudina save prisiminimais!

Panirę į savo mintis Daumantas nepastebėjo, kada arklininkai nusivedė širmį. Priėjęs prie kito lango jis žiūrėjo į cerkves. Jų languose atsispindėjo vakaro saulės gaisai. Atrodė, kad ten viduje kažkas dega, liepsnoja. Kaip ir jo krūtinėje... Kažin, ar šios cerkvės, kurias jis pastatydino, atpirks Dievo akyse jo nuodėmes?

Anądien jis išsikalbėjo su vienuolyno vyresniuoju tėvu Kirilu.

– Kiek save pamenu, buvau karys. Kariavau, kapojau kalaviju, smeigiau ietimis – žudžiau. Prasikaltau Dievo įsakymui: nežudyk. Aš tikriausiai būsiu pasmerktas Viešpaties akivaizdoje.

Tėvas Kirilas atsakė:

– Sunkiausiai penktajam Dievo įsakymui nusikalsta karų sukėlėjai. Nuodėmės našta krinta tiems, kurie puola, bet ne tiems, kurie ginasi. Garbė kariui, kuris apgynė tėvynę. Dar didesnė garbė tam, kuris apgynė svetimos tautos laisvę.

Tėvas Kirilas taip kalbėdamas tikriausiai norėjo jį paguosti, pagerbti jo žilą galvą. Bet igumenas Jeremijas aiškindamas, kaip suprasti penktąjį Dievo įsakymą, yra pasakęs, kad nuodėmė yra žu-

dyti savus. Taigi Mindaugas ir jo sūnūs buvo savi. Jis keršijo Mindaugui. Bet kuo kalti vaikai?

Nuodėmė ir kerštas. O jeigu jis keršijo be reikalo? Juk ir dabar, kai prabėgo tiek metų, jis nežino, ar tikrai Mindaugas buvo jam prasikaltęs. Jeigu Mingailė kalbėjo tiesą, kad ji prisiekė Mortai užauginti jos mergaites, o negrįžta namo todėl, kad nebenori kentėti anytos priekaištų? Gal ir Mindaugo pilies tarnaitė nemelavo, kad Mingailė su vaikais kažkur išvažiavusi. Gal Mingailė paliko Vorutą, kad nekiltų įtarinėjimų? Tuomet jis dvigubai prasikaltęs, nes keršijo nepelnytai. O kam reikėjo keršyti Gerdeniui? Argi jis kaltas, kad Vaišvilkas padovanojo jam pabėgusio Daumanto kunigaikštystę?. O, kaip jis tada ant Gerdenio griežė dantį! Vadinasi, ne tik kerštavo, bet ir pavydėjo. Iš pavydo surengė žygius į savo buvusią Nalšią. Kiek tada iššudė niekuo nekaltų savųjų! Ak,Viešpatie! Kaip atmokėti už tas baisias nuodėmes? Ne, neatpirks jų Dievo garbei pastatytos cerkvės...

Cerkvių languose jau buvo užgesę vakaro gaisai. Daumantas vis dar stovėjo prie lango. O šio buvusio narsaus kario raukšlių išvagotu veidu riedėjo atgailos ašaros.

Mėnulio užtemimas, virš Pskovo praskriejusi uodeguotoji žvaigždė – kometa, kraujo spalvos gaisai iš vakarų pusės užplūstantys pusę dangaus... Pasak senolių, tai artėjančios nelaimės ženklai.

Ta pranašystė išsipildė.

Po daugiau kaip dvidešimties metų pertraukos livoniečiai vėl ryžosi užgrobti Pskovą, už visus pralaimėjimus atkeršyti nusenusiam kunigaikščiui Daumantui. Tą 1299 metų pavasario naktį, tamsią ir darganotą, švento Gerasimo dienos išvakarėse iš dviejų pusių

prie Pskovo priartėjo livoniečių kariuomenė, iš vienos – raiteliai, iš kitos – į luotus susėdę knechtai. Jie Velikajos upe praplaukė pro pat kremliaus, vadinamo Kromu, sienas ir išsilaipino priemiesčio, gausiai gyvenamos posados, pakrantėje. Pralaužę basliatvorę puolė padeginėti namus ir žudyti iš jų išbėgančius žmones.

Dar prieš prasidedant žudynėms pirmieji pavojų pajuto šunys. Jų lojimas privertė suklusti Kromo sienų bokštuose snūduriuojančius sargybinius. Smerdų bokšto dešimtininkas numetė žemyn uždegtą fakelą ir pamatė įtartinus šešėlius, išgirdo sunkius daugelio kojų žingsnius. Suprato – tai įsibrovėliai. Pridėjo prie lūpų trimitą ir aidžiais garsais paskelbė pavojų. Prie šaudymo angų atskubėjo sargyba. Kiti kariai šoko balnoti žirgus. Posadoje įsiplieskus gaisrams gūdžiai suskambo didysis Švenčiausios Trejybės soboro varpas.

Posadoje vis daugėjo padegtų namų, iš jų išpuolusius, dar nesuvokiančius, kas čia vyksta, žmones pasitiko knechtų kirviai ir ragotinės. Dangun kilo liepsnos ir dūmai. Nakties tamsoje sklido siaubo apimtų žmonių riksmai. Tie, kuriems pavyko išvengti mirties, bėgo prie patikimai miestą saugančios gynybinės sienos, patekus už jos – viltis išsigelbėti. Tenai gynėjai, sava kariuomenė ir kunigaikštis Daumantas...

Apsigaubęs milo apsiaustu kunigaikštis Daumantas įvijais laiptais užlipo į Vartų bokštą. Iš aukštai pro šaudymo angą žvelgė į posadoje daug kur kylančius gaisrus, girdėjo prie vartų atbėgusių žmonių pagalbos šauksmus ir svarstė, ką daryti? O jeigu atidarius vartus kartu su atbėgusiais iš posados įsiverš livoniečiai? Brangiai kainuotų tokia klaida. Kaip padėti tiems vargšams pskoviečiams? Už kunigaikščio nugaros nekantriai mindžiukavo tūkstantininkas Ivanas Dorogomilovas ir laukė nurodymo. Svarbu, labai svarbu išsaugoti miestą, jokiu būdu negalima įsileisti vidun priešo, bet negalima aukoti ir saviškių – moterų, vaikų, klykiančių ir raudančių prie vartų... Ką gi, nevalia delsti, reikia sutramdyti užpuolikus. Atsigręžęs į tūkstantininką Daumantas įsakė:

– Išvesk raitelius į mūšį. Liepk sargybai įleisti pro vartus mūsiškius. Ir tegu žiūri, kad kartu su jais tamsos priedangoje neįsiveržtų svetimi...

Ivanas Dorogomilovas kartu su šimtininkais nubildėjo laiptais žemyn vykdyti įsakymo. Kunigaikštis vėl prigludo prie šaudymo angos ir atsisėdęs ant jam atnešto suolo bandė įžvelgti, kas vyksta posadoje, ar prie miesto vartų neprisiartino knechtai. Jau degė ne tik pastatai posadoje. Gaisrų pašvaistės žioravo ir ten, kur atokiau nuo miesto buvo Mirožos, Spaso ir Dievo Motinos vienuolynai. Vėliau paaiškės, jog ten įsiveržę livoniečių raiteliai iššudė vienuolius, šventikus, perverti kalavijų krito igumenai Vasilijus, Isidoras, Josifas. Mažai kas iš buvusiųjų tuose vienuolynuose liko gyvi, suspėjo pasislėpti.

Išpuolę už miesto vartų ir atsidūrę siaurose posados gatvelėse pskoviečių raiteliai neiškart pro tamsą ir dūmus galėjo atskirti, kurie yra saviškiai ir kurie užpuolikai. Dauguma posados gyventojų, vidury nakties užklupti, pakirdę iš miego vienmarškiniai iššoko iš lovų ir išbėgo į kiemus. Juos galima buvo pažinti iš tamsoje boluojančių marškinių. Moteris – iš verksmo ir klyksmo. Knechtus atskirti nuo savųjų padėjo gaisrų liepsnos atspindžiai ant jų apvalių šalmų ir šarvų žlegesys. Tai supratę Pskovo kariūnai paleido į darbą kalavijus ir ietis, su įniršiu puolė užpuolikus, vertė juos trauktis.

Negalėdamas pro tamsą ir dūmus įžiūrėti kautynių eigos bet iš tolstančių garsų Daumantas suprato, kad pskoviečiams raiteliams pavyko knechtus išstumti iš posados. Tačiau dabar svarbu, jog Ivano Dorogomilovo vyrams neatkirstų kelio grįžti į Kromą pasirodę livoniečių raiteliai. Juk aišku, kad į žygį leidosi ne tik knechtai. Kunigaikštis įsakė trimitininkui, kad trimituotų Pskovo kariams grįžti atgal, o sargybai liepė, kai tik sugrįš raiteliai, vėl uždaryti miesto vartus, pakelti tiltus.

Vos tik nutilo žvangėjusios pakeliamųjų tiltų grandinės ir liovėsi girgždėjusios ąžuolinės vartų sąvaros, prie miesto vartų atšuoliavo, kaip ir buvo tikėtasi, livoniečių raiteliai. Čia tuoj atsirado ir pa-

sitraukusieji knechtai. Laiku suspėjo uždaryti vartus. Prieš keletą metų Daumanto atnaujintos ir sustiprintos, aukštos ir storos miesto gynybinės sienos – sunkiai įveikiama kliūtis. Prie tų sienų priartėjusius užpuolikus pasitiko strėlių lietus. Katiluose jau virė smala, skirta pilti ant priešų galvų. Puolimą livoniečiai atidėjo, ėmė ruoštis apgulčiai.

Švenčiausiosios Trejybės soboro šventoriuje ir aikštėse būriavosi iš posados pabėgę, likę gyvi žmonės, vis dar netilo moterų rypavimai ir vaikų verksmas.

Išaušus ir patekėjus saulei kilo dūmai iš Pskovo priemiesčio namų, virtusių degėsiais, juodavo nuodėguliai ir apnuoginti kaminai.

Kai tik ėmė švisti, nuo miesto sienų atsitraukę livoniečiai šalia priemiesčio Petro ir Povilo cerkvės, Pskovos pakrantėje pradėjo rengti savo stovyklą. Išdygo palapinės, suplevėsavo ant karčių iškeltos baltos su raudonais kryžiais vėliavos. Raiteliai nubalnojo žirgus, knechtai subedė į žemę ietis. Kiek tęsis šita apgultis, kada pradės pulti? O gal dar lauks pastiprinimo?

Už akmeninių miesto sienų šurmuliuojantiems pskoviečiams buvo aišku, kad jų laukia žūtbūtinė kova, kad nieko neprisišauks pagalbon, teks gintis patiems. Dešimtininkai nešė iš svirnų ginklus – kirvius, ietis, kuokas ir dalijo visiems Pskovo vyrams – meistrams ir pameistriams, prekeiviams ir vienuoliams, žvejams ir smerdams... Ginklavosi visi, kas tik galėjo pakelti ginklą, Pskovo vyrija ruošėsi ginti miestą.

Vis dar nenulipdamas iš Vartų bokšto ir stebėdamas pro šaudymo angą livoniečių stovyklą kunigaikštis Daumantas matė, jog

raiteliai po nemiegotos nakties sulindo į palapines. Kažkur dingo ir knechtai. Budėti liko tik sargybiniai. Matyt, livoniečiai nesitiki, kad apgulti pskoviečiai išdrįstų pulti jų gausią kariauną. Bet kunigaikštis Daumantas manė kitaip. Reikia nelaukti, pasinaudoti šia proga, kai nieko neįtardami, priešai ilsisi. Daumantas prisiminė visus buvusius atvejus, kada ryžtas, netikėtumas, rizika pasiteisindavo, nulemdavo kovos baigtį. Gal nemeluos tai ir šį kartą. Tad nėra ko delsti.

Skubiam pasitarimui sušaukęs vaivadas, šimtininkus Daumantas pareiškė:

– Nelauksime, kada jie mus puls. Mes dabar pulsime jų stovyklą. Ar išdalijote ginklus miestiečiams?

– Taip, išdalijome visus iki vieno, – atsiliepė vaivada Luka.

– Gerai, apginkluoti miestiečiai pirmieji pradės mūšį, – ėmė dėstyti savo planą Daumantas. – O tu, Ivanai Dorogomilai, išvedęs raitelius apsupk livoniečių stovyklą iš abiejų pusių, pulkite knechtus. Tu, vaivada Jegorai, sodink lankininkus į luotus, atplaukę Velikajos upe pulkite livoniečius iš užnugario. Tu, Luka, su keliolika rinktinių karių būsi su manimi. Ar supratote?

– Supratome, – choru atsakė susirinkusieji šimtininkai ir vaivados.

– Tepadeda mums Dievas ir visi šventieji mūsų globėjai. Pradedam... – pasakė kunigaikštis Daumantas ir liepė ginklanešiui Antipui paduoti jam šarvus, kalaviją ir skydą.

Pro Didžiuosius ir Smerdų vartus išbėgę ginkluoti Pskovo miestiečiai artinosi prie livoniečių stovyklos. Įkandin jų leidosi ant balto žirgo sėdęs kunigaikštis Daumantas, lydimas vaivados Lukos ir būrelio galingo stoto apsauginių karių. Pabirę iš palapinių livoniečiai šoko gaudyti paleistus žirgus ir paskubom vilkosi šarvais. Ant juodo ristūno ropštėsi ir žilabarzdis, spindinčiais šarvais vyriškis. Panašu, kad tai komtūras arba pats magistras.

– Ten jų vadas. Pirmyn! – sušuko ton pusėn mostelėjęs kalaviju Daumantas. Nepaisant metų naštos kunigaikštis kaip kitados

pajuto jėgų antplūdį, kovos įkarštį ir spustelėjo pentinais savo žirgą. Prilėkęs prie vos spėjusio įsėsti balnan žilabarzdžio livoniečio Daumantas atsivėdėjęs trenkė kalaviju jam į galvą. Smūgis buvo toks stiprus, kad šalmas įlinko. Livoniečių vadas būtų nudribęs nuo žirgo, jeigu riteriai nebūtų jo prilaikę ir apsupę geležiniu žiedu. Keletas riterių, kuriuos Daumanto apsauginiai nutrenkė iš balnų, raitėsi trypiami arklių kanopų. Kiti livoniečių raiteliai gynėsi nuo juos apspintančių savanorių Pskovo gynėjų. Įnirtingai darbuodamiesi kirviais, kuokomis, ietimis ir iešmais, talžydami ir versdami nuo žirgų livoniečius Pskovo vyrai šaukė: „Pleskov! Pleskov!“ ir tas jų kovos šauksmas tarsi audros debesis pakibo virš mūšio lauko.

Viesulu atlėkusiems tūkstantininko Ivano Dorogomilovo raiteliams pavyko atkirsti į pagalbą riteriams skubančius knechtus. Jiems į nugaras spiečius strėlių paleido nuo Pskovos upės žiočių ir Kromo Vandens vartų atplaukę ir ties livoniečių stovykla išsilaipinę Pskovo lankininkai. Jie grėsmingai artinosi mojuodami ilgakočiais kirviais. Iš visų pusių apsupti livoniečiai gynėsi kaip įmanydami. Jiems pavyko išguldyti nemažai pskoviečių. Galop jų jėgos ėmė sekti. Tiems, kurie dar liko gyvi, teko veržtis iš apsupties ir sprukti.

Pergalingas „ura, uraaa, urrrra!“ skelbė sėkmingą mūšio baigtį. Kunigaikštis Daumantas persižegnojo, nubraukė nuo kaktos prakaitą ir atidavė savo kalaviją, skydą ginklanešiui. Dievo globa, šventųjų pagalba padėjo dar sykį apginti Pskovą. Bet šį kartą į pergalės džiaugsmą smelkėsi ir kartėlis. Sudeginti vienuolynai, pelenais virtusi posada, kiek iššudyta vienuolių, šventikų, Pskovo miestiečių. Nepagailėjo net moterų ir vaikų. Nemažai prarasta karių. Brangiai kainavo šita pergalė.

Nusėdęs nuo žirgo ir įėjęs į menę kunigaikštis Daumantas skubėjo nusimesti šarvus, ūmai pasunkėjusius, spaudžiančius pečius ir strėnas. Pajuto baisų nuovargį. Jau nebeturėjo jėgų atsiklaupti priešais ikoną ir malda padėkoti Dievui už pergalę. Sudribęs į krėslą Daumantas tuoj pat užmigo ir jau nebegirdėjo, kaip miesto aikštėse džiūgauja pskoviečiai, kaip šimtai balsų šaukia: „Šlovė kunigaikščiui Dovmantui! Šlovė, šlovė, šlovė!“

Po mūšio kunigaikštis Daumantas pasiligojo. Nujautė širdis, kad tai paskutinės kautynės su priešu jo gyvenime. Ačiū Dievui, sėkmingos. Nors daug žuvo pskoviečių, bet miestas išgelbėtas. Ir tai guodžia kunigaikštį. Bet tasai mūšis išsėmė visas jėgas. Jau nebe jo amžiui mojuoti kalaviju. Stebino visus dalyvaudamas kautynėse ir net sužeidęs patį magistrą.

Į Pskovą sugrįžo pavasaris. Žmonės džiaugiasi šiluma, gegužės žiedais, atstatinėja sudegintus namus, darbuojasi daržuose. Tik to nemato Daumantas. Jis guli lovoje bejėgis, sergantis. Sunkios mintys neduoda ramybės.

Senatvė... Kiekvieno žmogaus gyvenimas krypsta saulėlydin. Niekas negyvena su saule. Jaučia – nebeatsikels. Bet kas gi yra mirtis? Ir pagonys tiki, kad mirtis – dar ne pabaiga, kad po mirties žmogaus vėlė gyvena dausose. Panašiai kalba ir igumenas Jeremijas. Jis sako, kad miršta tik kūnas, kad siela tarsi medis, kuris rudenį numeta lapus – savo apvalkalą kūną. Siela išlieka. Ji nemiršta.

– O kur ji nueina? Kas laukia sielos po žmogaus mirties? – vis prisimena, kaip klausinėjo Jeremijų.

– Daugelis žmonių, kurie gyvendami žemėje neatlieka geros atgailos už nuodėmes, tie eina į apvalančią kančia skaistyklą. Ten

kentėdami išsigelbės. Kas save teisia ir nuoširdžiai gailisi dėl nuodėmių dar čia žemėje, tam ir Dievo teismas nebus baisus, – ramino jį Jeremijas.

– O koks svarbiausias Dievo įsakymas?

– Mylėk Viešpatį Dievą visa siela, visu protu, mylėk kiekvieną žmogų kaip pats save, – tada atsakė Jeremijas.

Mylėti yra priešingybė žudyti. Jeigu žudei, vadinasi, nemylėjai. Ar jis, Daumantas, ką mylėjo?

Kai buvo mažas, mylėjo tėvus, ypač tėvą, iš kurio mokėsi karybos ir narsumo. Mylėjo Mingailę. Bet ar ta meilė nebuvo savanaudiška? Kai atjojo į Vorutos pilį ir ieškojo Mingailės, tada pavydo apakintas galėjo net ją nužudyti. Laimė, kad Vorutoje Mingailės nebuvo. Ir jis nieko pikta jai nepadarė. Nesusitepė dar vienu krauju.

Mingailė... Ištaria šį vardą ir šilta šviesa užplūsta krūtinę. Mato ją rugių lauke skinančią rugiagėles. Ilga geltona kasa nusvirusi per krūtinę, kai pasilenkia, vos nesiekia žemės. Pašaukta ji atsitiesia, nusišypso. O jos mėlynos akys lyg rugiagėlių žiedai deginte degina. Ir taip gera nuo to tyro žvilgsnio. Sapnuose kartais ji ateina, tyli ir žiūri tomis savo akimis, ištiesia ranką lyg norėtų paglostyti jo galvą. Jis stengiasi nutverti tas rankas, bet nespėja. Mingailė dingsta. Dabar galėtų jai viską atleisti, net jeigu būtų jam prasikaltusi. Išbučiuotų jos rankas ir prašytų atleidimo už visą savo gyvenimą. Bet ji nepasiekiama, amžinai nutolusi, kaip ir prarastoji Lietuva.

Ar mylėjo jis savo antrąją žmoną Mariją? Jei ir mylėjo, tai kitaip negu Mingailę. Priprato, gal net prisirišo. Mariją jis gerbia. Tai gal ir myli? Ji gera. Dažnai ateina prie jo lovos. Už jį meldžiasi. Ir vis prašo Daumantą, kad ir jis melstųsi. Dievo Motinos ikoną pakabino prie jo lovos.

– Per Švenčiausiąją Mergelę prašyk užtarimo, kad Dievas tau būtų gailestingas, – ji vis primena.

– Marija, tu šventa moteris. Aš dėkoju tau už rūpestį ir gerumą. Atleisk man, – šnabžda Daumantas.

Jaučia, kad kasdien vis labiau silpsta. Kartais jam užtemsta protas, klaidina atmintis. Mariją jis vadina Mingaile, priekaištauja jai arba sako meilės žodžius. Kartais jis šaukia, ginčijasi su Mindaugu, Morta. Būna, kad vėl prašviesėja protas. Bet ką kalbėjo, ką šaukė – nieko neprisimena. Tada žmona Marija kviečia tėvą Kirilą, nes mato, kaip Daumantas kremtasi dėl gyvenime padarytų nuodėmių ir klaidų. Prašo šventiką, jog nuramintų vyrą.

Daumantas jau nebegali nei šaukti, nei kalbėti. Tarsi į miglą grimzta sąmonė. Iš miglos išnyra aukštas pailgas piliakalnis, o ant jo pilis. Taigi čia jo tėviškė. Ir pilies jis nesudegino. Ji stovi kaip stovėjusi. Tokia kaip vaikystėje. Daumantas kopia, skuba prie pilies vartų. Jis mato pilies kiemą, kur mažas bėgiojo. O štai ir tėvas išeina iš pilies jo pasitikti

– Atleisk, tėve, savo paklydėliui sūnui! – garsiai sako Daumantas.

Jis klaupiasi ir bučiuoja žemę laimingas, kad sugrįžo į gimtinę, į Lietuvą.

... Palydėdami kunigaikščio Daumanto vėlę skamba Švenčiausiosios Trejybės soboro ir visų keturių jo pastatydintų cerkvių varpai, ritasi jų aidas per visą Pskovą, nuvilnija ežero platybėmis.

Telksnytė Milda, Račkaitis Vygandas
Te46 Daumanto kalavijas: romanas / Milda Telksnytė, Vygandas Račkaitis. – Vilnius: Petro ofsetas, 2009. – 144 p.
ISBN 978-609-420-035-9

Nalšios kunigaikščio Daumanto žmona, mirus seseriai, Mindaugo žmonai Mortai, pasiliko karaliaus dvare globoti ir auklėti mažamečius sesers vaikus. Apniktas įtarimų ir keršto Daumantas nužudė Mindaugą ir jo sūnus. Netrukus karaliaus žudikui teko sprukti iš Lietuvos, ieškoti prieglobsčio Pskove.

Ten jis apsikrikštijo, tapo Timotiejumi (Timofėjumi) ir buvo išrinktas Pskovo kunigaikščiu. Daugiau kaip 30 metų ištikimai tarnavo pskoviečiams, pasižymėjo kaip narsus ir sumanus karvedys, gynė Pskovą nuo livoniečių antpuolių. Net tris žygius Daumantas surengė į Nalšią, siaubė kaimus, nužudė nemažai savo tautiečių. Nuo jo kalavijo žuvo ir Nalšios kunigaikščiai Gotartas, Gerdenis. Daumanto narsa ir žygiai šlovinami rusų metraščiuose, apie jį sukurta sakmių. Pskovo muziejuje saugomas Daumanto kalavijas. Po mirties jis buvo paskelbtas stačiatikių šventuoju Timotiejumi.

Šios prieštaringos istorinės asmenybės gyvenimo versija ir pateikiama romane „Daumanto kalavijas“.

UDK 888.2-3

DAUMANTO
kalavijas

ROMANAS

Milda Telksnytė
Vygandas Račkaitis

Dizainerė ir viršelio autorė
Inga Petrauskienė

Išleido ir spausdino UAB „Petro ofsetas“
Žalgirio g. 90, LT-09303 Vilnius
El. p. priemimas@petroofsetas.lt,
www.petroofsetas.lt

Sakmė apie Daumantą yra senosios rusų literatūros paminklas. Ji skirta XIII amžiaus įvykiams, pasakoja apie lietuvių kilmės Pskovo kunigaikštį Daumantą, kurio trisdešimt trys valdymo metai (1266 – 1299) buvo šlovingų pergalių prieš Lietuvą ir Livonijos ordiną laikotarpis.<...> Su Daumanto vardu susiję pirmieji didvyriškos Pskovo istorijos puslapiai, jo vardas minimas legendose, jo vardas Pskovo karinės šlovės ir vyriškumo simbolis.

Valentina OCHOTNIKOVA

Šioje knygoje autoriai siekia atkurti XIII a. prieštaringos asmenybės - Nalšios kunigaikščio Daumanto paveikslą.
Nužudęs Mindaugą jis pabėgo į Pskovą ir ten tapo Pskovo kunigaikščiu, pasižymėjo kaip drąsus ir narsus karvedys. Po mirties buvo paskelbtas stačiatikių šventuoju...

9 786094 200359